

STŘEDOSKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 16: Historie

Osudy rodiny Roubíčkových na pozadí událostí šoa

Kateřina Nejedlá
Pardubický kraj

Vysoké Mýto, 2022

STŘEDOSKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 16: Historie

Osudy rodiny Roubíčkových na pozadí událostí šoa **The fates of the family Roubíček on the background** **of the Shoah events**

Autorka: Kateřina Nejedlá

Škola: Gymnázium Vysoké Mýto,

náměstí Vaňorného 163, 566 01, Vysoké Mýto

Kraj: Pardubický

Vedoucí práce: Mgr. Alena Šalounová

Konzultant: Mgr. Naděžda Seifertová

Vysoké Mýto, 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracovala samostatně a použila jsem pouze prameny a literaturu uvedené v seznamu bibliografických záznamů.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů.

Ve Vysokém Mýtě dne 22. března 2022 *Kateřina Nyšpola'*

Poděkování

Můj největší dík patří Martinu, Tomáši a Doris Roubíčkovým za ochotné poskytnutí jejich vzpomínek a milou spolupráci. Velice děkuji také paní učitelce Mgr. Martině Krskové, jež mi nabídla zpracovávat toto téma, konzultovala ho se mnou a seznámila mě s kontakty, což bylo pro realizaci tohoto projektu zásadní. Velkou oporou při psaní SOČ mi byly Mgr. Naděžda Seifertová ze vzdělávacího oddělení Památníku Terezín paní učitelka Mgr. Alena Šalounová z Gymnázia Vysoké Mýto. Paní Seifertové děkuji za mnoho cenných rad, časté konzultace, doporučení vhodné literatury a další pomoc. Paní učitelce Šalounové děkuji za vstřícné vedení tohoto projektu a možnost kdykoliv se s ní poradit.

Dále patří můj dík Mgr. Haně Vavříkové, která mi poskytla mnohé fotografické i písemné prameny a uvedla mě do historie židovských rodin v Chocni. V neposlední řadě děkuji panu učiteli Mgr. Jakubu Müllerovi z Gymnázia Vysoké Mýto za pomoc s překladem mnoha německy psaných dokumentů a panu učiteli Mgr. Miroslavu Beránkovi, taktéž z naší školy, který pomohl s úpravou tohoto textu po technické stránce. Ráda bych poděkovala i svému dědovi za technickou podporu a sestříhání úvodního videa. Poděkovat chci také odborným pracovníkům sbírkového, dokumentačního, vzdělávacího a historického oddělení Památníku Terezín, již se prostřednictvím paní Seifertové podíleli na faktografické úpravě této práce. Můj dík patří také všem pracovníkům muzeí, archivů a jiných institucí, kteří mi ochotně pomáhali vyhledat důležité fondy či rovnou archiválie.

Anotace

V této práci jsem se zabývala vytvořením uceleného příběhu rodiny Roubíčkových v období druhé světové války. Důraz je kladen na věznění Martina Roubíčka v ghettu Terezín. Nejčastějším zdrojem informací pro mne byly vzpomínky sourozenců Roubíčkových, získané z e-mailové korespondence, knihy *Hrst vzpomínek... židovské rodiny z Holicka* autorek Hany Faltysové a Lenky Šindelářové, nebo z filmu *A más tardar*. Dané skutečnosti jsem poté ověřovala v příslušné odborné literatuře či archivech. Osudy rodiny Roubíčkových jsou příkladem dopadu událostí odehrávajících se v Protektorátu Čechy a Morava během období šoa na českou asimilovanou rodinu s židovskými kořeny.

Klíčová slova

Roubíčkoví; Moritz Robitschek a spol.; židovský původ; šoa; smíšené manželství; Holice; Terezín;

Annotation

In this work, I have dealt with assembling a comprehensive story of the Roubíček family during the Second World War. Emphasis is placed on the imprisonment of Martin Roubíček in the Theresienstadt. The most common source of information for me were the memories of the Roubíček siblings obtained from e-mail correspondence, the book "Hrst vzpomínek... židovské rodiny z Holicka", written by Hana Faltysová and Lenka Šindelářová, or from the film "A más tardar". I then verified these facts in the relevant professional literature or archives. The fates of the Roubíček family are an example of the impact of the events taking place in the Protectorate of Bohemia and Moravia during the Shoah period on an assimilated Czech family with Jewish origin.

Keywords

Roubíček; Moritz Robitschek a spol.; Jewish origin; Shoah; mixed marriage; Holice; Theresienstadt;

Obsah

1	Úvod.....	4
1.1	Metody práce, literatura a prameny.....	5
2	Historický kontext.....	6
2.1	Šoa.....	7
2.2	Antisemitismus.....	7
2.3	Nacistická ideologie.....	8
2.4	Norimberské zákony.....	9
2.5	Členové smíšených rodin a židovští míšenci v Protektorátu Čechy a Morava.....	10
3	Předválečná židovská komunita v Chocni.....	12
4	Příchod Roubíčkových do Chocně.....	12
4.1	Moritz Robitschek a spol. do roku 1940.....	13
4.2	Elli a Jan Roubíčkoví.....	14
5	Dětství Martina, Tomáše a Doris před válkou.....	16
5.1	Zážitky do roku 1936.....	16
5.1.1	Výlety.....	16
5.2	Martinův nástup na základní školu.....	17
5.3	Židovství v rodině.....	17
5.4	Podzim 1938.....	18
5.4.1	Podzim a zima 1938 u Roubíčkových.....	19
5.4.2	Emigrace.....	21
5.5	Jaro 1939.....	22
6	Vybraná protizidovská nařízení, vydaná od března 1939 do podzimu 1941, zásadní měrou ovlivňující život rodiny Roubíčkových.....	23
6.1	Rok 1939.....	23
6.2	Rok 1940.....	24
6.3	Rok 1941.....	25
7	Život rodiny od června 1939 do září 1941.....	27
7.1	Osud firmy Moritz Robitschek a spol.	27
7.1.1	Treuhänder.....	27
7.1.2	Prodej podniku.....	28
7.2	Škola.....	31
7.3	Návštěvy v Chocni.....	32
8	Holice v Čechách.....	33
8.1	Gestapo a odjezd z Chocně.....	33
8.2	Byt v Holicích.....	33

8.3	Všední život.....	34
8.4	Výlet do Prahy.....	35
8.5	Holičtí sousedé.....	35
8.5.1	Malá škola	37
8.5.2	Kamarádi z Pardubické ulice.....	38
8.6	Tatínkova zaměstnání.....	39
8.7	Nakupování a posílání balíčků do Terezína a Auschwitz II-Birkenau.....	40
8.8	Povolání do transportu.....	41
9	Terezín.....	43
9.1	Vznik terezínského ghetta	44
9.2	Příjezd do Terezína.....	45
9.3	Jugendfürsorge v Terezíně	46
9.3.1	Vzdělávání.....	47
9.4	Ubytování v ghettu	48
9.4.1	Heim Q 609	49
9.4.2	Přátelé.....	50
9.4.3	Nemoci	51
9.5	Tajné vyučování	51
9.6	Stravování.....	52
9.7	Transporty	53
9.7.1	Prázdný domov Q 609.....	54
9.7.2	Deportace známých	55
9.8	Stěhování.....	56
9.9	Landwirtschaft.....	57
9.10	Kulturní život	58
9.11	Návštěva Mezinárodního výboru Červeného kříže	59
9.12	Jan Roubíček v Terezíně	61
9.13	Osvobození.....	61
9.13.1	Česká pomocná akce	62
10	Život v Holicích po Martinově a tatínkově odjezdu ze vzpomínek Tomáše a Doris Roubíčkových.....	63
10.1	Závod na jednokolkách	64
10.2	Tomáš v zahradnictví	65
10.3	Vánoce 1944.....	65
10.4	Ruský zajatec.....	65
10.5	Osvobození Holic	66

10.5.1	Střílení Němců na holickém hřbitově.....	67
11	Poválečný život	68
11.1	Shledání.....	68
11.2	Navrácení majetku a jeho opětovné zabavení	69
11.3	Emigrace.....	70
12	Závěr.....	71
13	Seznam pramenů a literatury	73
13.1	Literatura	73
13.2	Prameny.....	75
13.3	Nahrávky vzpomínek	77
13.4	Korespondence s pamětníky.....	77
13.5	Dokumentární filmy	77
13.6	Internetové zdroje.....	77
14	Seznam použitých zkratk.....	80
15	Seznam otázek na Martina Roubíčka	82

1 Úvod

O moderní dějiny se zajímám již poměrně dlouhou dobu, v posledních dvou letech jsem se začala zaměřovat na období šoa na území Protektorátu Čechy a Morava a Generálního gouvernementu. V budoucnu bych ráda svou činnost profesionalizovala, stala se historičkou specializující se na toto téma a podílela se na rozšíření povědomí o něm mezi širokou veřejností.

O šoa bylo napsáno několik stovek, ne-li tisíců odborných knih, publikací či článků. Jejich odstavce se často zabývají problematikou vzniku, průběhem nebo jednotlivými etapami jednoho z největších zločinů lidské historie. Mnohé z knih jsou svědectvím přeživších, čímž zprostředkovávají, a především pro další generace uchovávají, přímé důkazy o nacistické genocidě.

Cílem této práce nebylo detailně zpracovat průběh „konečného řešení židovské otázky“, ale vytvořit celistvý příběh židovské rodiny Roubíčkových na pozadí všeobecně známých událostí druhé světové války a šoa samotného. Snažila jsem se ukázat vliv těchto událostí na život obyčejné české rodiny. K tomu bylo nutné dohledat materiály a archiválie, které by pomohly objasnit nedořešené otázky a události života rodiny během období druhé světové války.

Jsem toho názoru, že právě svědectví přeživších mohou běžnému člověku přiblížit význam pojmu šoa daleko lépe než strohá fakta a spíše se ho dotknou, což svým způsobem také bylo cílem mé práce.

Touto prací se snažím poukázat na to, že šoa není pouze záležitostí Prahy a Brna, ale že jeho oběťmi byli obyvatelé i v takových městech, jako je Choceň. Též bych ráda upozornila na to, že všechny příběhy podobného charakteru si zaslouží být zpracovány a zachovány pro příští generace i přesto, že se někomu na první pohled mohou zdát málo „dramatické“. Po přečtení tohoto textu musí být každému jasné, že v něm „dramatičnost“ rozhodně nechybí. Byla bych velice ráda, kdyby si právě toto uvědomil každý čtenář. Aby se začal se zajímat o historii svého města či regionu a již nepronášel větu: „Mě se to netýká.“ Mým dalším cílem je tedy rozšíření povědomí o šoa u obyvatel Chocně a Vysokého Mýta.

Text popisuje tři poněkud rozdílné osudy členů rodiny; tomu bylo třeba uzpůsobit obecnou část práce, jejímž úkolem je vysvětlovat a objasňovat konkrétní děje. Ráda bych podotkla, že osud této rodiny během druhé světové války nebyl doposud celistvě zpracován a o pobytu Martina Roubíčka v ghettu Terezín neexistuje žádný článek či publikace.

1.1 Metody práce, literatura a prameny

Při psaní této práce jsem využívala hned několika pramenů. Tím nejpodstatnějším byly vzpomínky Martina, Tomáše a Doris Roubíčkových.¹ Komunikace s nimi byla poměrně obtížná, neboť všichni tři sourozenci žijí v Argentině. Paměti jsem získávala prostřednictvím e-mailové korespondence s Martinem. S panem Roubíčkem jsem v kontaktu od léta 2021, se začátkem školního roku jsem mu začala posílat otázky o životě jeho rodiny v období mezi lety 1929–1945. Martin pak otázky postupně vypracoval, Tomáš a Doris je doplnili či opravili pravopis (Tomáš dokonce své úpravy zvýrazňoval jinou barvou) a poslali mi je zpět. Ráda bych zdůraznila, že Martin před necelým měsícem, 24. dubna, oslavil 92 let. Díky tomuto faktu je takováto spolupráce až neuvěřitelná, proto si jí nesmírně vážím.

Vzpomínky však byly často zkreslené, bylo proto nutné vyhledat dokumenty, které by potvrdily či vyvrátily jejich správnost. Tato část bádání byla velice obtížná a zdlouhavá. Velké množství podkladů jsem získala ve SOA Hradec Králové a jeho pobočce v Zámrsku, kde se nachází rozsáhlé fondy týkající se firmy Moritz Robitschek a spol. Materiály vážící se k pobytu Martina a Jana Roubíčkových v ghettu Terezín jsou k dispozici v archivu a sbírkovém oddělení Památníku Terezín. Velice důležitou pak pro mne byla jmenná databáze politicky a rasově pronásledovaných osob Památníku Terezín, kde jsem vyhledávala vše, co se týkalo transportů příbuzných a známých rodiny Roubíčkových do Terezína či dále na Východ.

V rámci práce na této SOČ jsem též pátrala v Arolsensském archivu, archivu KZ-Gedenkstätte Dachau a KZ-Gedenkstätte Flossenbürg, ABS ČR, ve SOkA Pardubice, v archivu Židovského muzea v Praze, archivu Orlického muzea v Chocni, archivu Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě, databázi památníku Yad Vashem, Databázi obětí šoa na webu Holocaust.cz nebo na webu Memorial Archives.

¹ Pro snadnější orientaci v textu jsem tyto vzpomínky psala kurzívou.

Dalším podstatným pramenem při mém bádání byla kniha *Hrst vzpomínek... židovské rodiny z Holicka* od Hany Faltysové a Lenky Šindelářové. V této knize se též nacházejí paměti Roubíčkových, které mi často pomáhaly zorientovat se v jejich příběhu a mnohdy i doplnit vzpomínky získané e-mailem. Kniha pak byla zvláště důležitá při zpracovávání kapitoly zabývající se životem Elli, Tomáše a Doris Roubíčkových po nástupu Martina a Jana do transportů.

Nepostradatelným zdrojem informací byl i film *A más tardar* zveřejněný v roce 2018. Film, který vytvořila Mariana Guth – dcera Doris, se zabývá obdobím od seznámení Jana a Elli Roubíčkových až do konce války. *A más tardar* také zachycuje návštěvu Chocně v roce 2017, které se účastnili nejenom Doris a Martin Roubíčkoví, ale také značná část jejich rodin.

Fotografické prameny z předválečného období mi poskytla paní učitelka Mgr. Hana Vavříková, která se dlouhodobě zabývá osudy choceňských židovských rodin.

2 Historický kontext

„Byl jsem mladý chlapec, který se narodil a vyrůstal ve velmi příjemném prostředí, s oběma rodiči, dvěma sourozenci a jinými milými osobami z rodiny a kolem sebe. Moje mládí se vyznačovalo jako důvěřivé, nadějně, obklopené milujícími lidmi plnými uctivých vztahů v nově vzniklé republice, s obyvatelstvem široce váženým na světě. Perspektiva pro budoucnost byla pro mne radostná a příznivá. Naše rodinné fotografie z té doby o tom svědčí. A to všechno se začalo měnit v Evropě i jinde na počátku let třicátých 20. století. Nejsem dobrý historik světových dějin, ale prožil jsem situace, které tehdy nějak ukazovaly brzké neštěstí. Jako děti jsme to tak nevnímali. Moje dětské představy o světě asi neměly jasno, proč se vlastně v Německu pronásledují Židi, jejich víru, jejich vlastnosti. Naše malé znalosti o židovské náboženské víře nebyly pokročilé, abychom o ní mohli soudit. Křesťanství k nám přišlo blíž, prostřednictvím evangelické církve, se kterou jsme měli přátelský vztah od doby, kdy zemřel dědeček Moritz.“²

² U všech citací z odpovědí pana Roubíčka je opravena interpunkce a jiné nezbytné prvky tak, aby byl výsledek v souladu s pravidly českého pravopisu. Martin Roubíček – odpověď na otázku č. 5, část Terezín

2.1 Šoa

Šoa, holocaust, holokaust, churban, porjamos či „konečné řešení židovské otázky“ – všechny tyto termíny jsou označením především pro genocidu Židů provedenou nacisty v období druhé světové války. Často se však jimi myslí i všechny masové vraždy spáchané nacisty či všechny nacistické zločiny. Samotné slovo „holocaust“ pochází ze starořečtiny (holókaustos), jeho překlad zní „celopal“.³ Tento pojem označoval zápalnou oběť – lidský čin k boží počtě. Tato souvislost může být matoucí, proto se v židovském prostředí častěji používá pojem šoa, značící zkázu.⁴ V této práci jsem se rozhodla používat termín šoa.

2.2 Antisemitismus

Existují desítky definic vysvětlujících pojem antisemitismus. Mezi nejnovější vymezení tohoto pojmu patří definice od instituce IHRA, cituji: „*Antisemitismus je určité vnímání Židů, které může být vyjádřeno jako nenávisť vůči Židům. Rétorické a fyzické projevy antisemitismu jsou namířeny proti židovským nebo nežidovským jednotlivcům či jejich majetku nebo proti institucím a náboženským zařízením židovské komunity.*“⁵ Zmíním i další definici, jež podle mého názoru ve své jednoduchosti shrnuje celou podstatu tohoto fenoménu - „*Antisemitismus je diskriminace, předsudek, nenávisť nebo násilí vůči Židům jakožto Židům (nebo vůči institucím jakožto židovským).*“⁶

Antisemitismus není ani zdaleka záležitostí posledních dvou století, s jeho projevy se setkáváme již ve starověkém Řecku, středověké Evropě či světě 19. století. V různých obdobích se antisemitismus projevoval různě. Postupem času se však začaly utvářet jisté stereotypy, které již nezmizely. Mezi nejvýraznější projevy této nenávisti patří závěry třetího a čtvrtého lateránského koncilu (1179, 1215) [Sadek Vladimír, 2001, str. 89]. Během třetího lateránského koncilu bylo mimo jiné přijato opatření vedoucí k segregaci židovského obyvatelstva zřizováním ghett. Samotný pojem „ghetto“ se však začal používat až v 16. století. Slovo pochází z Itálie, od roku 1516 totiž mohli benátské Židy obývat pouze městskou část zvanou „geto nuovo“ (nová slévárna), která byla od města oddělena zdmi, dokonce

³ Holocaust: Pojem Holocaust. *Holocaust.cz* [online]. 28. 05. 2020 [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/holocaust/pojem-holocaust/>.

⁴ Leo Pavlát: Šoa, nebo holokaust?: Šoa, nebo holokaust?. *Česká rozhlas* [online]. [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/leo-pavlat-soa-nebo-holokaust-7992609>.

⁵ Pracovní definice antisemitismu IHRA. *International Holocaust Remembrance Alliance* [online]. 2020. Copyright © IHRA 2018. [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.holocaustremembrance.com/cs/resources/working-definitions-charters/pracovni-definice-antisemitismu-ihra>.

⁶ Antisemitismus a jeho definice. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha, 2021, 2021 [cit. 2022-03-03]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/antisemitismus-a-jeho-definice.aspx>

i padacími mosty.⁷ Na čtvrtém lateránském koncilu se ustanovilo, že Židé již na svou ochranu nesmí nosit zbraně, musí být označeni tak, aby bylo jednoznačně možné je na první pohled rozpoznat, nebo dále nemohou vykonávat veřejné úřady. [Sadek Vladimír, 2001, str. 89]

V 19. století se pak rozšířil moderní antisemitismus. Nejvýraznější příčinou tohoto přesvědčení byl podíl Židů na industrializaci, politickém, ekonomickém a kulturním životě (z Židů se stali významní továrníci, bankéři či finančníci). Od Velké francouzské revoluce se začala rušit mnohá omezující opatření. Docházelo k prosazování myšlenky společenské a politické rovnosti. Dalším krokem, který předznamenal moderní antisemitismus, byla nová protižidovská argumentace, již rozšířili osvícenci. Právě oni připomínali údajnou krutost a primitivismus nacházející se v židovských náboženských zákonech. Dalším trnem v oku byla židovská provázanost s nenáviděnou aristokracií a židovské lpění na víře, považované za fanatismus neslučitelný se základními hodnotami evropské kultury. [Sadek Vladimír, 2001, str. 94] Důležitou fází vývoje antisemitismu byl pak antisemitismus politický, do něž patří například pojem „židozednář“. Pod jeho vlivem vznikají „díla“ podobné charakteristiky jako Talmudský Žid od Augusta Rohlinga. V druhé polovině 19. století vzniká rasový antisemitismus čerpající z pseudovědeckých teorií o čistotě rasy a její hygieně. Mezi díla, jež nepochybně změnila vnímání Židů v očích velkého počtu lidí po celém světě, patří ničím nepodložené a spekulativní Protokoly sionských mudrců (1903) obsahující právě rasový antisemitismus. [Sadek Vladimír, 2001, str. 90]

2.3 Nacistická ideologie

Ideologie samotná vzešla z rasového antisemitismu a nacionalismu konce 19. století. Podle tohoto světového názoru měla německá – árijská – rasa právem vládnout všem ostatním národům. Němci prý byli ztělesněním odvahy, mužnosti a charakteru. Mnoho vědců a lékařů Třetí říše se snažilo objevit důkaz o tomto tvrzení, nikdy však nic nenašli. [Zahradníková Marie, 2006, str. 1 -12] Idea práva silnějšího obsažená v Darwinově učení zde byla zneužita a překroucena. [Kryl Miroslav, 2011, str. 137] Stoupenci nacionálního socialismu se dožadovali soupeření mezi „nižšími“ a „vyššími“ rasami a konečného vítězství rasy nejvyšší – nordické. Mezi další požadavky s tímto související patřilo i získání lebensraumu – životního prostoru na Východě. Za stavební kámen národního socialismu je považován pamflet *Mein Kampf* (*Můj boj*) napsaný Adolfem Hitlerem a vydaný v letech 1924–1925, kde

je stranická ideologie zcela otevřeně a podrobně popsána. Bez zábrán jsou zde líčeny i metody vedoucí ke zničení německých Židů. [Zahradníková Marie, 2006, str. 1 -12] Hitler zastával názor, že za porážku Německého císařství v 1. světové válce mohli Židé ovládající celý svět. V Mein Kampf psal toto: „Kdyby se na počátku války a v jejím průběhu Německo zbavilo 12 či 15 tisíc hebrejských ničitelů národa, nebyly by milionové německé oběti zbytečné.“ Budoucnost podle něj patřila čisté árijské či germánské rase, v jejímž čele stane vláda národní síly vedená jím – povoláním vůdcem. Proto Hitler a jeho nacionálněsocialističtí stoupenci musí odstranit Židy z Německa i z celého světa a tím zničit „zkaženou židovskou rasu“. [Sadek Vladimír, 2001, str. 57]

Po uchopení moci nacisty v březnu roku 1933 se stala jedním z prvních cílů nové vlády „očista“ státu od Židů. Nejprve muselo být definováno, kdo je příslušníkem židovské rasy; dále měli být její příslušníci identifikováni, izolováni a vyloučeni – nejen ze zaměstnání, ale z celých společenství – zbaveni občanství a všech práv, veřejně označeni, potupeni, a nakonec vyhnáni ze země. Na podzim 1941 se tento cíl změnil, závěrečnou fází tohoto cyklu se stalo „die Endlösung der Judenfrage“. [Kárný Miroslav, 1991, str. 81]

2.4 Norimberské zákony

V nově vzniklé Třetí říši již dříve existovaly protižidovské zákony.⁸ Avšak žádné z nich nebyly svou závažností takto dalekosáhlé a neobsahovaly definici pojmu Žid. 15. září 1935 se situace změnila, na 7. stranickém sjezdu NSDAP byly přijaty tzv. norimberské rasové zákony. Trojici norimberských zákonů tvořily Zákon o říšském občanství, Zákon na ochranu německé krve a Zákon o říšské vlajce.

Zákon o říšském občanství stanovil, že občanem říše může být pouze kmenový příslušník německé nebo příbuzné (germánské) krve. Součástí tohoto zákona bylo zavedení nového pojmu tzv. Staatsangehörige (státní příslušník), jímž se stali všichni židovští občané, a Reichsbürger (říšský občan), to byli všichni „pokrevní“ Němci či Evropané příbuzné krve. Němečtí Židé ztratili všechna svá politická práva. Nesměli vykonávat žádné veřejné funkce, užívat obecního jmění apod. Tento zákon byl v následujících letech doplněn o 13 prováděcích nařízení, jež zbavovala Židy občanských práv. První a nejvýznamnější z nich bylo vydáno o necelé dva měsíce později – 14. listopadu 1935 – prováděcí nařízení ustanovující a definující pojem Žid. Podle § 5 tohoto prováděcího nařízení byla Židem osoba,

⁸ Viz zákon ze dne 7. dubna 1933, podle něhož byli dávání úředníci židovského původu do penze.

kteřá pocházela podle rasy od tří úplně židovských prarodičů. Prarodič byl považován za plně židovského, náležel-li k ŽNO. Člověk pocházející podle rasy ze dvou židovských prarodičů, byl považován za Žida, spadal-li do těchto kategorií:

a) když v době vydání zákona příslušel k židovské náboženské společnosti nebo do ní byl později přijat,

b) když v době vydání zákona byl v manželství se Židem nebo potom do něho vstoupil,

c) když pocházel z manželství se Židem ve smyslu odstavce 1, jestliže bylo toto manželství uzavřeno za účinnosti zákona o ochraně německé krve a německé cti ze dne 15. září 1935,

d) když pocházel z mimomanželského styku se Židem ve smyslu odstavce 1 a narodil se nemanželsky po dni 31. července 1936.

Za židovského míšence se pak považoval člověk, který pocházel z jednoho či dvou úplně židovských prarodičů, pokud nebyl považován za Žida podle výše zmíněného vymezení. 26. listopadu 1935 bylo v oběžníku říšského a pruského ministra vnitra stanoveno, že míšenec s jedním židovským prarodičem je míšencem druhého stupně a míšenec se dvěma židovskými prarodiči je míšencem stupně prvního.

Náplní *Zákona na ochranu německé krve a německé cti* bylo ustanovení zákazu sňatku smíšených párů – tedy Židů a Němců, jejich mimomanželský styk a také bylo židovským domácnostem zapovězeno zaměstnávat německé služebné mladší 45 let či vztyčovat říšskou vlajku. [Petrův Helena, 2011, str. 174]

2.5 Členové smíšených rodin a židovští míšenci v Protektorátu Čechy a Morava

Pro děti narozené ve smíšeném manželství bylo rozhodující, do jaké matriky byly zapsány, zda byly pokřtěny či vedeny na ŽNO. V případě zapsání v židovské matrice byly po zavedení norimberské rasové definice na území protektorátu (v červnu 1939) považovány za Židy. V tomto případě je po dovršení 14. roku života čekala deportace do Terezína. Děti do koncentračního tábora většinou přijely samy. Dopravily je tam zvláštní transporty často čítající pouze několik desítek osob, tzv. transporty míšenců. Vlaky s těmito dětmi odjížděly v letech 1943–1944 zpravidla pouze z Prahy a Brna. Naopak děti, jež nebyly vedeny

v židovské matrice a nebyly členy ŽNO, se pokládaly za židovského míšence, díky čemuž nemusely nastoupit do transportu.

Partneři svých židovských protějšků byli v letech 1943–1944 posíláni do jim určených speciálních pracovních táborů. Tyto pracovní tábory se nacházely hned na několika místech protektorátu: v Praze, Bystřici u Benešova, Svatobořicích nebo Postoloprtech. V Praze se takovýto tábor nacházel v místech bývalého sportoviště Hagibor. Židovští vězni zde vykonávali fyzicky náročnou práci, štěpili slídu pro válečné účely. Výhodou tohoto pracovního tábora bylo dobré spojení s rodinou a možnost dostávat potravinové balíčky. Do táborů stejného typu byli posíláni i míšenci neplaticí za Židy. Židé, jejichž nežidovští partneři zemřeli či se s nimi rozvedli, byli nuceni nastoupit do stejných transportů jako děti ze smíšených manželství. Na začátku roku 1945 pak byli deportováni tzv. transporty uzavřeného pracovního nasazení i doposud chránění Židé.⁹ V terezínském ghettu měli židovští míšenci, děti ze smíšených manželství a jejich rodiče jistá zvýhodnění. Zprvu nebyli přednostně zařazováni do transportů na Východ. Disponovali také možností vyreklamovat se (viz kapitola *Terezín*). V září 1944 přestala tato nařízení fungovat, velení SS je začalo obcházet označením transportů na Východ za pracovní, na něž se zvýhodnění nevztahovala.¹⁰

Hned v této úvodní části práce bych chtěla zmínit, že na základě všech čtyř rasových definic židovství¹¹ byl Jan Roubíček považován za Žida a jeho děti Martin, Tomáš a Doris taktéž. Dva jejich prarodiče byli židovské rasy, tudíž děti byly ve smyslu § 5 prvního prováděcího nařízení zákona o říšském občanství považovány za židovské míšence. Dále pak byly zapsány v matrice ŽNO Královské Vinohrady¹², což určilo, že budou označeny za Židy.

Všech čtyř členů rodiny se tedy týkají výše popsané osudy. Ráda bych také podotkla, že Tomáše a Doris sice také čekala deportace do Terezína jako jejich bratra, ale dříve, než dosáhli věku 14 let, válka skončila.

⁹ Tyto transporty byly označovány jako Ae I-IX.

¹⁰ Židovští míšenci a smíšená manželství v období protektorátu. Radana RUTOVÁ. In: *Terezínské listy: sborník Památníku Terezín* / Praha: Památník Terezín Sv. 47, (2019), s. 52-68.

¹¹ První byla vydána 21. června 1939 v rámci nařízení říšského protektora o židovském majetku. Další vymezení vyšlo jak součást vládního nařízení přijitého 24. dubna 1940 č. 136/1940 Sb. zabývajícího se právním postavením Židů v protektorátu. Třetí bylo zveřejněno 5. července 1941 jako část 3. nařízení k provedení zákona na ochranu německé krve a cti rovněž vydaného Konstantinem von Neurathem. Poslední bylo vydáno 7. března 1942 v rámci vládního nařízení č. 58/1942 Sb. vydávajícího další předpisy o Židech a židovských míšencích. Všechny tyto definice měly stejný základ vycházející ze zákona o říšském občanství. Lišily se pouze v datu, k němuž se počítala příslušnost k ŽNO (v nařízení vydaném 21. června 1939 bylo uvedeno datum 15. září namísto 16. září). Dalším rozdílem pak byla interpretace říšských a protektorátních právníků. [Petrův Helena, 2011, str. 177-180]

¹² Výpis z matricy narozených Židovské ústřední matricy pro země české a moravskoslezské, svazek Královské Vinohrady, strana 91, rad. číslo 67. Soukromý archiv Tomáše Roubíčka

3 Předválečná židovská komunita v Chocni

Před nejničivější válkou historie žilo v Chocni několik židovských rodin, konkrétně šestnáct. Jednou z nich byli i Roubíčkoví. Všichni choceňští Židé byli za první republiky zcela zapojeni do života a chodu města. Obchodovali s textilem, železem, dobytkem, provozovali lékařské a advokátní praxe, byli administrativními a technickými úředníky, majiteli lihovaru i továrníky. [Bak Jaromír, 2003, str. 17] Židovští občané Chocně spadali pod ŽNO v Doudlebech nad Orlicí, protože v Chocni se nikdy nenacházela synagoga ani rabín. Ve městě nebyl ani samostatný židovský hřbitov, zemřelí se tedy pohřbívali ve Vamberku (vzdáleném asi 20 kilometrů). Je jisté, že se v Chocni nalézala židovská bohoslužebná místnost, avšak z dostupných zdrojů nelze zcela spolehlivě určit kde. Mohla být umístěna v dnešní Pernerově ulici na Choceňku v čp. 31 (bývalé hospodářství již nestojí), nebo v Dolní ulici čp. 268 u rodiny Kopeckých. Pravděpodobnější je druhá možnost. Ve městě také po určité dobu existovala v bytě rodiny Goldmannů židovská škola se stálým učitelem.¹³

4 Příchod Roubíčkových do Chocně

V roce 1903¹⁴ přišel do Chocně náchodský rodák Mořic Robitschek (1862, Praskolesy)¹⁵ spolu se svou ženou Pavlou, rozenou Porgesovou (1873, Kolín)¹⁶, dcerou Markétou Gretou (1899, Babí u Náchoda)¹⁷ a synem Janem (1901, Babí u Náchoda)¹⁸. Zakoupil zde krachující přádelnu lnu. Zanedlouho z ní – společně se svým bratrem Emanuelem Robitschekem (1851, Praskolesy)¹⁹ – vybudoval prosperující podnik *Moritz Robitschek a spol.* předoucí bavlnu. Po roce života v Chocni se Robitschekovým narodil nejmladší potomek, syn Theodor (1905)²⁰. Z Mořice se brzy stal vážený občan města, i podniku nesoucímu jeho jméno se dařilo dobře.²¹

¹³ Archiv Orlického muzea v Chocni- spisy Josefa Nováka s. 26.

¹⁴ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 46.

¹⁵ Moritz Robitschek (1862-1933) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Moritz-Robitschek/6000000010011928247?through=6000000017309497751>.

¹⁶ Paula Robitschek (Porges) (1873-1943) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Paula-Robitschek/6000000017309497751?through=6000000014264844244>.

¹⁷ Margaret Grete Honig (Robitschek) (1899-1984) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Margaret-Honig/6000000014264844244?through=6000000017597689233>.

¹⁸ Hans Robitschek (1901-1989) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Hans-Robitschek/6000000017597797095>.

¹⁹ Emanuel Robitschek (1851-1930) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Emanuel-Robitschek/6000000011238202482>.

²⁰ Ing. Theodor Robitschek (1905-1981) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Theodor-Robitschek/6000000017597689233>.

²¹ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 16.

4.1 Moritz Robitschek a spol. do roku 1940

V roce 1904 byla vybudována tkalcovna.²² Podniku se dál dařilo. Roku 1926 byli Jan Roubíček²³ a Dr. Ing. Bedřich Hömig jmenováni samostatnými prokuristy firmy M. Robitschek a spol.²⁴ O dva roky později, dne 15. listopadu 1928, vstoupili Arthur Drach (žijící ve Vídni), Jan Roubíček a Dr. Ing. Bedřich Hömig do společnosti jakožto veřejní společníci. Z dopisu psaného Krajskému soudu v Chrudimi firemním právníkem JUDr. Leopoldem Sommerem dne 1. prosince 1928 se dále dozvídáme toto: „Všichni tito veřejní společníci usnesli se na tom, že předmět podniku tvoří nyní provoz přádelny bavlny a tkalcovny, obchod textilními surovinami, textilním zbožím, textilními poloacetovary všeho druhu, jakož i jejich produkce a manipulace jimi, provádění veškerých s tím souvisejících transakcí, jakož i účastenství na stejných nebo podobných podnicích. Každý veřejný společník je samostatně oprávněn k vedení obchodu a k znamenání firmy. Znamenání firmy dosavadními společníky Mořicem Robitschekem a Emanuelem Robitschekem zůstane nezměněno, jako bylo dosud.“²⁵ Z tohoto dopisu je zřejmé, že za dvacet pět let své existence firma stihla opravdu značně rozšířit pole své působnosti.

Od července 1928 se zboží dováželo do Curychu, Soroksaru, Vídne a Galatzu. Hned v následujících dvou letech se export choceňského zboží rozšířil i do Istanbulu, Csepelu, Bukurešti, Újpestu či Lublinu. Záznamy o vývozu z roku 1938 a 1939 pak zařazují i Záhřeb, Maribor a Apatin k městům, do nichž podnik M. Robitschek a spol. dováží své zboží. Obchodovalo se pochopitelně také s československými zákazníky. Zakázky nejčastěji mířily do Hradce Králové, Zlína (Baťa, a.s.), Bratislavy, Josefova a od roku 1939 převážně do Svitav. Mezi dodávaným zbožím dominuje bavlněný odpadek, bavlněná příze či její bílená varianta.²⁶

Roku 1929 se stal Arthur Drach jugoslávským státním příslušníkem a natrvalo se usadil v Capragu u Sisaku.²⁷ Nadále však zůstal veřejným společníkem firmy, což se později výrazně promítlo na jejím osudu (viz kapitola *Osud firmy Moritz Robitschek a spol.*). V dubnu

²²O společnosti. *Filgroup a.s.: Přádelna bavlněných přízí* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.filogroup.cz/cs/o-spolecnosti/>

²³Dne 21. června 1946 byla Janu Roubíčkoví zemským národním výborem v Praze povolena změna příjmení z Robitschek na Roubíček.

Změna se vztahovala i na jeho manželku Gabrielu a děti Martina, Tomáše a Doris. Z tohoto důvodu ve spojitosti s Janem, Gabrielou, Martinem, Tomášem a Doris používám novější podobu příjmení. *SOA HK*, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 169.

²⁴*SOA HK*, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 42.

²⁵*SOA HK*, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 50.

²⁶*SOA HK*, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Knihy, sign. III-1/188.

²⁷*SOA HK*, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6, k. 89.

1930 zemřel Emanuel Robitschek a o tři roky později – v červnu 1933–i jeho bratr Mořic. V prosinci stejného roku byli oba vymazáni z obchodního rejstříku jakožto veřejní společníci a byl jmenován nový veřejný společník²⁸ – Ing. Theodor Roubíček²⁹. Vedení převzal Jan společně se švagrem Bedřichem, v Martinově představě byl Bedřich předsedou a jeho tatínek Jan místopředsdou.³⁰ Zajímavostí je, že v roce 1932 se Dr. Ing. Bedřich Höning stal členem „Spolku přátel střední školy ve Vysokém Mýtě“ a přispíval tak na chod školy.³¹ Mezi další významné mezníky vývoje společnosti patří rozšíření předmětu podnikání o bělidlo, barevnu a úpravnu v srpnu 1934.³²

Celkový obrat firmy Moritz Robitschek a spol. činil v roce 1931 22 885 453 Kč³³, o tři roky později si firma značně pohoršila, obrat byl 12 71 624 Kč³⁴. O další dva roky později, v roce 1936, již činila částka vyjadřující celkový roční obrat firmy 16 143 888 Kč³⁵, podniku se tedy opět dařilo. Ovšem rok 1939 přinesl nejvyšší obrat za jeden rok³⁶, a to 23 337 361 Kč³⁷. Ačkoliv přinesl rok 1939 nesporně mnoho zlého celé Evropě, pro společnost jako takovou byl jedním z nejvydařenějších.

4.2 Elli a Jan Roubíčkoví

Ve dvacátých letech se Jan seznámil s Gabrielou Siegert (přezdívanou Elli) pocházející z katolické rodiny. Elli se narodila roku 1900 ve Vejprtech v Krušných horách³⁸; tato územní část byla do vzniku ČSR součástí Rakouska – Uherska, nebylo tedy žádnou zvláštností, že celá rodina mluvila německy,³⁹ ačkoliv se považovala za Čechy.⁴⁰

²⁸ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 62.

²⁹ Theodoru Roubíčkoví bylo dne 9. února 1946 zemským národním výborem v Brně dovoleno, aby používal příjmení Roubíček namísto původního Robitschek. Změna se vztahovala i na jeho manželku Miladu. SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 168.

³⁰ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 20. 08. 2021, část první. Odpověď na otázku č. 6.

³¹ Fond GVM, Pozůstalost Karla Finka, ročenka Reálného gymnasia ve Vysokém Mýtě z roku 1932.

³² SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 64.

³³ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Smlouvy, daně a pojišťovny, sign. I-3/9, přiznání k dani z obratu za rok 1931.

³⁴ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Smlouvy, daně a pojišťovny, sign. I-3/9, přiznání k dani z obratu za rok 1934.

³⁵ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Smlouvy, daně a pojišťovny, sign. I-3/9, přiznání k dani z obratu za rok 1936.

³⁶ porovnávám dostupné zdroje v SOA Hradec Králové

³⁷ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Smlouvy, daně a pojišťovny, sign. I-3/9, přiznání k dani z obratu za rok 1939.

³⁸ Gabrielle Robitschek (Siegert) (1900-1990) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Gabrielle-Robitschek/6000000017597790143>.

³⁹ Elli se ale po svatbě s Janem češtině naučila a používala ji po celý život.

⁴⁰ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 20. 08. 2021, část první. Odpověď na otázku č. 1

Mořic Robitschek nebyl nadšen ze vztahu svého syna s dívkou nežidovského původu. Přál si, aby Janova žena, jak hovoří tradice, byla Židovka. Těžko něco takového přijímal. Jan a Elli se nechtěli rozloučit a trvali na svém, vezmou se. V tomto rozhodnutí je upevnila i skutečnost, že Elli byla těhotná. Ze záběrů filmu *A más tardar*⁴¹ je zřejmé, že právě toto byl rozhodující argument i pro Mořice a Pavlu k povolení sňatku.⁴² V roce 1929 se Jan a Elli konečně vzali.⁴³ V rodině se o jejich svatbě vypráví příhoda. Jan měl v den konání obřadu jet do Prahy, kde byla svatba přichystána. Avšak vlak měl zpoždění a Jan málem nestihl svou vlastní svatbu.

Manželé se brzy nastěhovali do prostorného domu, tzv. Zámečku v Chocni⁴⁴, jenž byl chodbou propojený s tzv. Hönigovou vilou, v níž žila Janova setra Markéta se svým mužem Dr. Ing. Bedřichem Hönigem⁴⁵ (1890, Nové Město nad Metují), synem Jiřím (1921) a dcerami Madlou (1923) a Irenou (1925).

Manželství Jana a Gabriely bylo šťastné a láskyplné. Po prvním společném roce přišel na svět v pražské nemocnici Na Podolí, kde měla rodina Roubíčkových svého lékaře,⁴⁶ nejstarší syn Martin (24. 4. 1930). Netrvalo to dlouho a páru se narodil prostřední syn Tomáš (1931, Praha). O pět let později se narodilo poslední z dětí, dcera Doris (1936, Praha).

Dva roky po narození Tomáše prožila rodina velký zármutek, 12. června 1933 zemřel dědeček Mořic Robitschek.⁴⁷ Zvláštností je pochování Mořice na evangelickém hřbitově v Chocni. Ve městě byly tehdy dva hřbitovy – katolický a evangelický. Protože na katolickém hřbitově nebylo možné pochovat člena ŽNO a navíc kremovaného, rozhodla se rodina pro druhou možnost. Evangelický farář Jan Řezníček byl dobrým rodinným přítelem⁴⁸ a s pohřbem souhlasil.

⁴¹ Film zachycuje vzpomínky Martina, Tomáše a Doris Roubíčkových na jejich život v Chocni, pobyt v Holicích a následnou emigraci do Argentiny v roce 1948. Byl natočen Dorisinou dcerou Marianou v roce 2018.

⁴² *A más tardar*. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

⁴³ Robitschek / Roubicek Family Genealogy: Roubiček. *RootsWeb* [online]. 12. 11. 2010 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <http://freepages.rootsweb.com/~prohel/genealogy/names/fried/robtschek.html#mor>.

⁴⁴ Dále pouze Zámeček.

⁴⁵ Bedřich byl chemickým specialistou.

⁴⁶ <https://www.pametnaroda.cz/cs/roubicek-martin-1930#links> (08. 04. 2021), Rozhovor s Martinem Roubičkem vedla Hana Vavříková, květen 2011.

⁴⁷ Oznámení o úmrtí, viz příloha 10.

⁴⁸ Během pobytu Roubíčkových v Holicích se za nimi tajně vydal, viz kapitola Holice v Čechách.

5 Dětství Martina, Tomáše a Doris před válkou

5.1 Zážitky do roku 1936

O tři sourozence bylo pečováno s láskou nejen od rodičů, ale i dalších příbuzných. Martin zmiňuje tetu z matčiny strany Hildu Siegert⁴⁹, která byla dětem celý den v patách. Ačkoliv byl tatínek dosti často v kanceláři továrny, do níž děti neměly povoleno samy bez doprovodu docházet, a společně trávený čas byl omezen na večerní a sváteční chvíle, na láskyplném vztahu rodiče k dětem se nic neměnilo, snad o to krásnější byly společné zážitky. S maminkou to bylo jednodušší, trávila čas v domácnosti.

Děti trávily nejvíce času hraním si v Zámečku nebo jeho okolí. Jako časté místo her sloužil přilehlý park vedoucí od vily až k přádelně, kde se běhalo a hrálo „na babu“. Park byl překrásný, plný všemožných starých a vzácných rostlin, keřů a stromů, a proto ideální pro dětské obyvatelstvo Zámečku i jejich přátele. Milá zábava byla i se sloužícími v domě Roubíčkových. Jedna ze sloužících dokonce měla malé obyvatele vyučovat německému jazyku, výsledek byl však protikladný – dětem se podařilo rozmluvit jejich učitelku česky. Mařenka Herzánová-Soukupová, sloužící, dětem zpívala známé dětské písničky jako „Šla Nanynka do zelí“, „Pec nám spadla“, učila děti říkanky, např. „Vařila myšička kašičku na zeleném rendlíčku“ nebo „Pane Bože, dej mi spát, abych mohl ráno vstát“, na což Martin rád vzpomíná.⁵⁰

5.1.1 Výlety

Roubíčkoví jezdili často na výlety do okolí města nebo do přírody, byly to např. Prachovské skály, hrad Potštejn, v zimě i létě Krkonoše nebo cyklistický výlet k nedalekému rybníku v Zálší. *„Naši rodiče byli nadšení cestovatelé anebo výletníci, jak je vidět z maminčiných vlastních záznamů ve svém deníku.⁵¹ Jako děti ve stáří 4 až 9 let jsme ovšem rádi cestovali, a to buď autem, vlakem, nebo v zimě tažení koňmi v kočáru nebo na vozidle s lyžemi, které byly na Zámečku, jak se nazýval náš velký domov obou majitelů a jiných rodin k dispozici Hoenigovým a Roubíčkovým. To auto mohlo být buď menší Chrysler pro 5 osob nebo větší*

⁴⁹ Hilda pracovala jako svobodná ošetřovatelka pro ženy po porodu.

⁵⁰ K této vzpomínce Martin Roubíček dodává, že zmíněné písničky a říkanky adoptovala v Argentině manželka Ruth pro jejich děti.

⁵¹ Maminka schovala deník před odjezdem do Holic (1941) do tajné skrýše v psacím stolku, který byl po jejich odsunu do Holic zabaven nacisty. Kociánovi jej po válce odkoupili a našli *Tagenbuch der Kinder* – jak se deník jmenoval. V roce 1993 se jim podařilo nalézt původní majitele psacího stolu a jeho obsah jim vrátit. A más tardar. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

*Packard pro 6. Jako šofér tam bydlil pan Poláček s rodinou. Byl velmi veselý a náš příjemný společník na cestách.*⁵² Obzvláštním potěšením bylo cestování vlakem, to nastávalo zpravidla při pravidelných návštěvách rodinného zubního lékaře v Praze. Nejstarší Martin píše o cestách do zahraničí: „*Jediné velké prázdninové výlety byly pro mne a Tomáše v r. 1935 nebo 1936 k moři v italském koupališti Grado blízko Terstu, a do rakouského horského městečka Hintertux v tirolských Alpech v r. 1937, kde jsme oba bratři užili dva jedinečné týdny spolu s oběma rodiči, což pro nás byla nezapomenutelná památka.*“⁵³

Avšak i Zámeček byl cílem mnoha návštěv příbuzných či známých rodiny. Častými hosty rodičů byla rodina Rind z Francie a rodina Endhoven z Nizozemí, známí ze společných cest do hor či jiných turistických výletů. Do Chocně také často jezdil nejmladší bratr z matčiny strany Walter Siegert s manželkou Liese, rodina strýčka Rudiho Siegerta z Vídně, tetičky Helena Hönigová⁵⁴ (matka strýce Bedřicha) a Rosa Schwarzová (sestra dědečka Mořice). Dlouhý pobyt zde měly také děti ze známých pražských židovských rodin – Heinrich, Edith a Liza Froehlich, Věra Glauberová a Anička Löwenbeinová.⁵⁵

5.2 Martinův nástup na základní školu

Září roku 1936 bylo pro celou rodinu něčím novým, nejstarší z potomků nastoupil na Obecnou školu v Chocni.⁵⁶ Tomáš zahájil své studium o rok později, v září sedmatřicátého roku. Na škole však nepobyl příliš dlouho, neboť v srpnu roku 1940 bylo nařízením Ministerstva školství a národní osvěty zakázáno všem židovským dětem bez výjimky navštěvovat školy s vyučovacím českým jazykem (viz níže v kapitole Život rodiny od června 1939 do září 1941). [Kasperová Dana, 2010, str. 58]

5.3 Židovství v rodině

Jan Roubíček pocházel z praktikující židovské rodiny. Roubíčkovci slavili židovské svátky a dodržovali tradice. Do synagogy v Doudlebech nad Orlicí však chodili zřídka. Jan, jakožto praktikující Žid, vědom si svého původu, nikdy nevychovával žádné ze svých dětí k židovské víře, zvykům a tradicím. Společně s Elli učili děti uznávat jakékoli náboženství

⁵² Korespondence s Martinem Roubíčkem z 20. 08. 2021, část první. Odpověď na otázku č. 4.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Často je zmiňována pod rodným příjmením Liliensfeld.

⁵⁵ Korespondence s Martinem Roubíčkem ze 07. 09. 2021, Dodatek k druhé části.

⁵⁶ Choceňská chlapecká Obecná škola byla tehdy umístěna v budově Obchodní akademie na Masarykově ulici, Choceň za první republiky 1918–1938.

a všeobecné toleranci. Přáli si, aby si našli cestu k tomu náboženství, které se jim samotným bude nejvíce zamlouvat, kterému budou chtít rozumět a žít podle něj. V rámci výuky na obecné škole chodili Martin i Tomáš na klasické hodiny náboženství.⁵⁷ Ze vzpomínek Martina Roubíčka: „V naší rodině se rodiče vždy snažili, abychom se učili ctít různé názory, víry i přednosti a nechali nám rozhodnutí podle našich pocitů. Otec ctil některé židovské svátky jako Rosh Hashana nebo Nový rok; dělal v ty dny půst a modlil se soukromě doma. V Chocni ani v Holicích nebyla synagoga, nevím, jestli někdy v Praze nebo jinde na cestách navštěvoval některou. Jednou, už v Argentině, mne vzal s sebou, když šel navštívit známého rabína Marshalla Meyera v Buenos Airesu, přibližně v letech šedesátých, důvod k té návštěvě se již nepamatuji. U strýce Bedřicha a tety Greta Hoenigových, se pobožnosti také neslavily, alespoň pokud o tom máme něco v paměti. Otec znal křesťanskou Bibli velmi dobře z vlastní četby; a někdy nás doprovázel, když jsme chodili na evangelické bohoslužby v Argentině, a byl ve velmi dobrém přátelském styku s místním farářem v Chocni Janem Řezníčkem a jeho chotí a s jejich 5 dcerami a jedním synem Jenem se udržovalo dlouhé kamarádství.“⁵⁸

5.4 Podzim 1938

Dění v Evropě, především v nacistickém Německu a ČSR, bylo velice napjaté. Celistvost ČSR začalo ohrožovat jednání SdP, českých fašistických organizací (Vlajka, Národní obec fašistická, Omladina) a stran a v neposlední řadě také radikalizované části HSLS. Po anšlusu Rakouska 12. března 1938 bylo na řadě československé pohraničí. K rozbití republiky se plánovalo využít německé národnostní menšiny žijící převážně v blízkosti hranic. Říšský kancléř a vůdce Adolf Hitler dal SdP pokyn k požadování stále větších, až nepřijatelných ústupků ze strany československé vlády. Jejich poslední fází bylo dubnové vyhlášení tzv. Karlovarských požadavků, v nichž strana požaduje územní autonomii, zajištění práv všem osobám německé národnosti žijícím po celé republice a volnost pro nacistické organizace i jejich propagandu. Taktéž požadovala politickou orientaci státu na Německo a zrušení všech dosavadních spojeneckých smluv. Mezitím se na Slovensku dožadovala HSLS nezávislosti. Po neúspěšných jednáních s SdP situace eskalovala. 29. září 1939 byla do Mnichova „z iniciativy“ Benita Mussoliniho svolána konference čtyř mocností. Zástupci Velké Británie, Francie, Německa a Itálie bylo v ranních hodinách 30. září 1938 rozhodnuto o postoupení československého pohraničního území s nadpoloviční většinou německého

⁵⁷ <https://www.pametnaroda.cz/cs/roubicek-martin-1930#links> (08. 04. 2021), Rozhovor s Martinem Roubíčkem vedla Hana Vavříková, květen 2011.

⁵⁸ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 20. 08. 2021, část první. Odpověď na otázku č. 9.

obyvatelstva ve prospěch Velkoněmecké říše. Územní nároky kladlo i Polsko a Maďarsko. ČSR tak byla zbavena i Těšínska, Petržalky a Devína.

S přijetím Mnichovské dohody skončilo období demokracie a nastala etapa postupné fašizace státu. 5. října 1938 Edvard Beneš abdikoval na funkci prezidenta republiky. 30. listopadu byl novým prezidentem republiky zvolen JUDr. Emil Hácha. Následujícího dne došlo k nahrazení generála Jana Syrového na postu předsedy vlády Rudolfem Beranem. [Adamová Karolína, 2015, str. 425] V otázce postupu proti Židům byla vláda Rudolfa Berana připravena. Měla již zhotovený vlastní protizidovský program, byť byla tato politika výrazně ovlivňována Velkoněmeckou říší. V reakci na všechny tyto události se rozhodla jednat i advokátní a lékařská komora a všemožné živnostenské a obchodní instituce. 14. října 1938 vydaly memorandum, adresované ministru vnitra, požadující do budoucna odstranění Židů ze zmíněných sfér. [Petrův Helena, 2011, str. 9–10] Přišly na řadu organizované protizidovské kampaně, jež měly za cíl zastínit a odvést pozornost od událostí Mnichovské dohody, od jejich skutečných viníků nejen z politické sféry. Cílem kampaní bylo dosáhnout změny politického systému a zahraniční politiky, pochopitelně ku prospěchu hitlerovského Německa. [Kárný Miroslav, 1991, str. 22]

Dalším z cílů protizidovských aktivit byla arizace židovského majetku, oceněného na 16 miliard Kč, za účelem náhrady škod po obsazení Sudet. Beranova vláda se snažila také o násilné vystěhovávání Židů, ale tento úmysl překazila vláda Velké Británie, která se snažila chránit československé Židy. Rudolf Beran byl předsedou vlády i za Protektorátu Čechy a Morava; hned první den ve své funkci schválil soubor protizidovských opatření v čele se zákazem výkonu lékařské a advokátní praxe ve veřejném árijském prostoru vztahující se na všechny občany neárijského původu (více o této problematice níže). [Kárný Miroslav, 1991, str. 22]

5.4.1 Podzim a zima 1938 u Roubíčkových

Nebude překvapením, že se zářijové události dotkly i rodiny Roubíčkových. Jejich myšlenky byly plné strachu a obav z nadcházejících dní. Plně si uvědomovali hrozby, které by je mohly čekat, Hitlerovy výhrůžky brali vážně. Mimo to byli tatínek Jan i strýček Bedřich 23. 9. 1938

povolání bránit ČSR. Brzy však bylo rozhodnuto o vydání pohraničí bez bojů a oba muži se směli vrátit ke svým rodinám.⁵⁹

Přes všechny tyto mrzuté události se rodiče vždy snažili před dětmi nemluvit o dění v sousedních zemích ani v ČSR. Jako všichni dospělí chtěli vést všední život, chovat se jako obvykle, nedávat najevo trýznivou situaci. Snažili se, aby děti přišly na jiné myšlenky. Hledali všemožné eventuality, jak se vyhnout všudypřítomnému nebezpečí. Velká část těchto nápadů však byla neproveditelná, úplně chybná nebo nepřijatelná. Přes všechno snažení děti poznaly, co se děje. Přece jen takové věci nebylo možné utajit. [Kárný Miroslav, 1991, str. 22]

Rodiče se dosti často bavili o emigraci do ciziny, vždy však cestu z různých důvodů odložili. Martin se domnívá, že na vině byly chybějící odpovědi od známých v cizích zemích, od nichž se očekávala pomoc. [Kárný Miroslav, 1991, str. 22]

Koncem prosince se v Zámečku dokonce ocitla sestřenice z maminičiny strany Gerti Dannetschek, dcera Gabrieliny sestry Hanni. Přijela z Vejprt u Německa, kde žila velká část rodiny Siegert. Gerti byla o sedm let starší než Martin, ráda a často zpívala, tančila a zapisovala poznámky do tetina deníku – Tagebuch der Kinder. Dokonce své bratrance a sestřenici naučila několik písniček německy, jednou z nich byla „Die Vogelhochzeit“. Gerti v Chocni pobyla pouze krátce, odjela těsně před obsazením českých zemí hitlerovci v březnu 1939.⁶⁰

Právě v tomto období začali Roubíčkoví cítit strach z nejisté budoucnosti za rychle se stísnující situace v Německu s Adolfem Hitlerem v čele. Byla to hlavní příčina vedoucí k rozhodnutí nechat Martina, Tomáše a Doris pokřtít, a tím je „zbavit“ židovské víry. Křest proběhl 8. ledna 1939⁶¹ v choceňském českobratrském evangelickém kostele. Provedl ho rodinný přítel farář Jan Řezníček. Martin při křtu dostal druhé jméno Emanuel, Tomáš jména Rudolf a Petr a Doris dostala jméno Marie. Nutno podotknout, že všichni tři sourozenci již zůstali tomuto náboženství věrni. Společně v roce 1949 nebo 1950 vstoupili do Evangelické církve metodistické v Argentině.⁶²

⁵⁹ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 20. 08. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 14.

⁶⁰ Korespondence s Martinem Roubíčkem ze 07. 09. 2021, Dodatek k druhé části.

⁶¹ Křestní list Tomáše Rudolfa Petra Roubíčka vydaný 25. prosince 1941 Českobratrským farním úřadem v Chocni. Soukromý archiv Tomáše Roubíčka.

⁶² Rodiče často doprovázeli své děti na bohoslužby či jiné zvláštní příležitosti v kostele, mimo jiné i na jejich svatby. Jan zůstal i po válce v emigraci věrný židovské víře a chodil do synagogy. Stejně tak i Elli často chodila na katolické bohoslužby konané v německém jazyce. *„Neměli jsme žádné rozpory mezi námi v rodině kvůli našim rozličným věrám, a soudím, že to bylo tak správné, i když naše vlastní děti a*

5.4.2 Emigrace

Byly to nesmírně těžké časy. Ukázkou složitosti otázky uprchlictví Židů nejen z Německa a Rakouska byla konference o uprchlících ve francouzském Evianu konaná ve dnech 6.–14. července 1938. Bylo pozváno 48 států, přijelo pouze 32 delegátů, ostatní se obávali Hitlerovy reakce. Přece jen si chtěli udržet relativně bezkonfliktní vztahy s Hitlerem. Jednání byla dlouhá a s nemilým koncem, žádný ze států nebyl ochoten přijmout Židy, ne nad rámec již stanovených uprchlických kvót.[Gilbert Martin, 2020, str. 35] Mnoho Židů žijících na našem území přemýšlelo nad emigrací. V roce 1935 začala v Praze působit organizace HICEM, založená roku 1926 v USA⁶³. Byla to organizace, jež se soustředila na pomoc uprchlíkům židovského původu. Do dubna roku 1938 pomohla tato organizace vycestovat téměř čtyřem tisícům Židů z ČSR (asi polovinu tvořili Židé německé národnosti). Emigraci do Palestiny však bránil malý počet certifikátů vydávaných britskou vládou. Tyto certifikáty byly vydávány především dětem, studentům, zemědělcům, dělníkům či bohatým Židům. [Černý Bohumil, 1997, str. 55]

Po ratifikování Mnichovské dohody se emigrace ze státu ujal Ústav pro péči o uprchlíky, který měl přidělovat valuty (peníze zahraniční měny). Žadatel měl nejdříve splnit mnoho podmínek, např. vlastnictví cestovního pasu, víza nebo souhlasu finančních úřadů k vyzvednutí movitostí. Po splnění podmínek žadatel zaplatil vystěhovalecký příspěvek, načež dostal valuty, jím proplacené v korunách. Takový proces byl vskutku zdoluhavý a pro nemajetné Židy obtížný (dostávali sice podporu 200 liber, nikdo jim však nezaplatil vystěhovalecký poplatek). Od října 1938 do 15. 3. 1939 do Palestiny odjelo 2 500 osob. Po okupaci uprchlíci museli odcházet bez finanční podpory. Od vzniku Protektorátu Čechy a Morava do zřízení Ústředny pro židovské vystěhovalectví⁶⁴ pak zemi opustilo 9 186 Židů. Po začátku války se staly cílem uprchlíků USA, Bolívie, Chile, Dánsko nebo Šanghaj. Ke vstupu do těchto zemí byla opět potřeba víza, která byla vydávána vskutku pomalu a celý proces zdržovala. Shrňme-li celková čísla vycestování z Protektorátu Čechy a Morava do 15. 7. 1943, dospějeme k počtu 26 093, přičemž 25 000 Židů stihlo odjet v prvních dvou letech. [Černý Bohumil, 1997, str. 55]

vnoučata mají na to vlastní názory, ovšem vždy s plnou úctou pro jiné názory.“ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 20. 08. 2021, část první. Odpověď na otázku č. 9.

⁶³ Byla to podpůrná organizace skládající se ze tří společností HIAS, ICA a EmiDirect.

⁶⁴ 15. července 1939 podepsal Konstantin von Neurath Výnos o zřízení Ústředny pro židovské vystěhovalectví. O pět dní později byla Adolfem Eichmannem tato ústředna zřízena v pražských Strašnicích. [Kárný Miroslav, 1991, str. 36]

5.5 Jaro 1939

Během tří dnů, 14.–16. března 1939, zanikla Česko-Slovenská republika. Tato situace nastala vyhlášením samostatného Slovenského státu 14. 3. 1939, přímou okupací zbývajících území brannou mocí nacistického Německa následujícího dne a konečně vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava. Vydáním Výnosu vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 vstoupila území bývalé Česko-Slovenské republiky pod přímou ochranu Velkoněmecké říše. V Chocni se okupanti objevili 15. března 1939. Roubíčkovi neprožívali obsazování Chocně nijak výrazně, a to kvůli poměrné vzdálenosti jejich Zámku od centra města. Budova se nacházela za parkem a továrnou, což vytvářelo jakési odříznutí.⁶⁵

Podle článku 3 odst. 1 Výnosu byl Protektorát Čechy a Morava autonomní a spravoval se sám. Česko-slovenská vláda byla přeměněna na protektorátní vládu, v jejímž čele stála hlava autonomní správy protektorátu (k výkonu svého úřadu potřebovala důvěru a souhlas Adolfa Hitlera). Následující ustanovení tuto samosprávu limitovalo. Bylo určeno, že protektorát „vykonává svoje výsostná práva, náležející mu v rámci protektorátu, ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami říše“. Významné postavení v okupačním aparátu měl říšský protektor v Čechách a na Moravě, jehož povinností bylo zastávat zájmy hitlerovského Německa na území protektorátu. Jeho úkolem bylo také kontrolovat, zdali jsou na našem území dodržovány směrnice a nařízení vůdce a říšského kancléře. Podle odst. 5 článku 5 Výnosu vůdce a říšského kancléře z 16. března 1939 podléhala zákonodárná, výkonná a soudní pravomoc rozhodnutí protektora, s jehož námitkami nemohl být vydán žádný právní předpis, právoplatný soudní rozsudek či správní opatření.

Výnos také rozdělil obyvatele protektorátu do několika skupin: obyvatelé Protektorátu Čechy a Morava, kteří byli příslušníky německého národa, se stali státními příslušníky Německa, nebo na základě Zákona o říšském občanství a jeho prováděcích nařízeních říšskými občany. Ode dne 16. března 1939 tedy pro německé státní příslušníky protektorátu začaly platit Norimberské rasové zákony. Osoby mající československé občanství se pak staly protektorátními státními příslušníky. [Petrův Helena, 2011, str. 18] Prvním říšským protektorem pro Čechy Moravu se stal svobodný pán Konstantin von Neurath. Za jeho zástupce byl vybrán Karl Hermann Frank, druhý muž SdP. „Vstřícný“ vztah k Čechům měl dokazovat i post státního prezidenta, který obsadil Emil Hácha, a vláda tvořená z valné

⁶⁵ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 20.

většiny Čechy v čele s legionářem a generálem Aloisem Eliášem. [Petrův Helena, 2011, str. 18]

Protektorátní vláda začala uskutečňovat první protizidovská opatření již brzy po vyhlášení protektorátu. Nastalo období oficiálního antisemitismu. [Kryl Miroslav, 1999, str. 35] Například hned 17. března 1939 vláda zakázala výkon lékařské praxe lékařům „neárijského původu“ ve veřejných a zdravotních orgánech a zařízeních sociálního pojištění, což bylo uskutečněno na popud samotných lékařských organizací. Ministr spravedlnosti měl předložit návrh na generální normativní úpravu týkající se praxe neárijských advokátů atp. Ministr obchodu byl zmocněn, aby projednal s průmyslovými podniky a jinými organizacemi odstranění neárijců ze všech vedoucích míst.[Pasák Tomáš, 1998, str. 123]

6 Vybraná protizidovská nařízení, vydaná od března 1939 do podzimu 1941, zásadní měrou ovlivňující život rodiny Roubíčkových

6.1 Rok 1939

V březnu roku 1939 bylo protektorátní vládou schváleno vládní nařízení č. 87/1939 Sb., o správě hospodářských podniků a dozoru nad nimi.⁶⁶ Nařízení ustanovilo, že příslušná ministerstva mohla dosadit do podniku důvěrníka či v případě větší důležitosti podniku nuceného správce, pokud si to „vyžadoval veřejný zájem“. Okupační správa ovšem tyto snahy českých úřadů svými nařízeními pozastavila. Všechna rozhodnutí ohledně arizace si vyhradil říšský protektor von Neurath. [Petrův Helena, 2011, str. 58]

21. června 1939 bylo vydáno Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku. Ustanovením bylo upevněno a rozšířeno postavení okupační správy ve věci rozhodování o židovském majetku, arizaci a také bylo přikázáno všem Židům informovat o svém majetku. Direktivum též zavedlo norimberskou definici pojmu Žid a definovalo pojem židovský podnik.⁶⁷ Židům bylo zakázáno nakládat s nemovitostmi,

⁶⁶ Tento výnos se v zásadě přímo neorientoval na židovské podniky, byl však určen mimo jiné pro případy neárijských podniků, čímž byly de facto nepřímo označeny podniky židovské. [Kárný Miroslav, 1991, str. 24]

⁶⁷ Podnik byl považován židovský, vlastnil-li ho Žid. Podnik veřejné a komanditní společnosti se považoval za židovský, když byl jeden či více ručících společníků Žid. U podniku právnické osoby to bylo podobné. Stačilo, aby jedna či více osob zastupujících firmu, jeden či více členů dozorčí rady byli židovského původu nebo pokud patřila rozhodující část kapitálu či hlasovacího práva Židovi.

s právy na nemovitostech atp.⁶⁸ Říšský protektor ustanovoval v židovských podnicích správce, kteří podléhali jeho doзору a příkazům. Mohl též odvolat důvěrníky a nucené správce dosazené podle předpisů protektorátních. Z jeho úřadu pak nařízení utváří instituci, která má právo rozhodovat o předání či prodeji židovského majetku árijskému občanu atd. [Petrův Helena, 2011, str. 105] Definice pojmu Žid byla téměř stejná jako § 5 prvního prováděcího nařízení k zákonu o říšských občanech, jediný rozdíl spočíval v datu, k němuž se nařízení vztahovalo. Bylo zde uvedeno 15. září 1935, namísto 16. září. [Petrův Helena, 2011, str. 180] Nařízení nahradilo veškeré normy doposud vydané okupačními úřady, započalo vyřazování Židů z ekonomiky protektorátu a systematické zabavování jejich majetku. V další fázi následovalo vyloučení z veřejného života. [Kryl Miroslav, 1999, str. 37]

6.2 Rok 1940

26. ledna 1940 bylo vydáno nařízení Reichsprotektora o vyřazení Židů z hospodářství Protektorátu Čechy a Morava. Vydáním nařízení mělo dojít k úplnému vyřazení Židů z protektorátního hospodářství a zákazu vedení podniků židovskými osobami. Byla-li firma z hlediska zásobování obyvatelstva a celkové hospodářské politiky říše nepostradatelná, mohla být se schválením říšského protektora v Čechách a na Moravě prodána do vlastnictví árijce. [Petrův Helena, 2011, str. 114]

Dne 4. července 1939 bylo protektorátní vládou schváleno nařízení o právním postavení Židů ve veřejném životě. Měl to být počátek hospodářského řešení týkajícího se židovského majetku. Obsahově bylo docela podobné nařízení vydanému Konstantinem von Neurathem o necelé tři týdny dříve. Vlastně mělo nabýt stejné závažnosti jako protektorovo nařízení, avšak von Neurath protektorátní vládu předběhl a vydal své vlastní a dalekosáhlejší nařízení, jímž předčil i toto – ještě nedokončené. Osobám označeným za Židy bylo zakázáno vykonávat jakékoli funkce v soudnictví, ve veřejné správě, nemohli být členy zastupitelských sborů, členy komisí, které byly zřízeny za účelem výkonu podpory veřejné správy. Bylo jim zapovězeno být učiteli nebo soukromými docenty na soukromých vysokých školách, poručníky či opatrovníky, doktory, veterináři atd. Všechna tato povolání bylo možné vykonávat pouze uvnitř židovské komunity, tím se jednoznačně snížil počet klientů daných osob a tím i celkový peněžní příjem židovských rodin po celém Protektorátu. Nařízení bylo

⁶⁸ Do 31. 7. 1939 museli ohlásit u příslušných německých vrchních zemských radů zemědělské a lesní pozemky, předměty ze zlata, platiny, drahokamy a další, pokud cena jednotlivých předmětů přesahovala částku 10 tisíc korun. Zakazovalo se nabytí nemovitostí. [Kárný Miroslav, 1991, str. 32]

protektorem schváleno za déle než devět měsíců, uveřejněno bylo tedy až 24. dubna 1940. Vyloučení Židů z veřejného a hospodářského života byl první krok v počáteční etapě konečného řešení židovské otázky, následovat mělo znemožnění „rasového spojení“.
[Kárný Miroslav, 1991, str. 47]

5. srpna 1940 byla Policejním ředitelstvím v Praze vydána vyhláška zakazující Židům nakupovat v árijských obchodech mimo určené hodiny (od 11 do 13 hodin a od 15 do 16:30 hodin). V Pardubicích byly pak 26. února 1941 povolené hodiny upraveny vyhláškou místního okresního úřadu na 15–17 hodin. Podobné změny se prováděly po celém Protektorátu Čechy a Morava. [Petrův Helena, 2011, str. 213]

7. srpna 1940 vydalo protektorátní Ministerstvo školství a národní osvěty výnos zakazující přijímání židovských dětí do všech škol s českým vyučovacím jazykem. Také dětem židovského původu, které české školy již navštěvovaly, byla školní docházka zrušena [Kasperová Dana, 2010, str. 58] (navštěvování všech německých škol bylo Židům zapovězeno Výnosem Ministerstva školství a národní osvěty již v 29. září 1939 [Kasperová Dana, 2010, str. 49]). Koho se toto nařízení týkalo, určoval § 1 vládního nařízení ze dne 4. července. 1939, č. 136 Sb. 1939.

6.3 Rok 1941

Policejní ředitelství v Praze vydalo 25. října 1940 zákaz o stěhování osob židovského původu. Židům tak byla s okamžitou platností zakázána změna trvalého bydliště. 1. září 1941 pak bylo Židům z celého Protektorátu Böhmen und Mähren zapovězeno opouštět obec či její městskou část, v níž mají nahlášeno trvalé bydliště. [Petrův Helena, 2011, str. 205]

1. září 1941 bylo zveřejněno policejní nařízení o označování Židů. Ačkoliv jej vydaly říšské úřady, platilo i na území protektorátu (Konstantin von Neurath pouze k nařízení přidal výše zmíněný zákaz o volném pohybu občanů židovského původu). § 1 stanovil, že „Židům, kteří dokončili šestý rok života, jest zakázáno objevovati se na veřejnosti bez židovské hvězdy. Židovská hvězda pozůstává se z šesticípé hvězdy velikosti dlaně ze žluté látky černě vytažené s černým nápisem Žid. Jest ji nositi viditelně na levé straně prsou oděvu pevně přišitou“. Kdo je Žid, bylo vymezeno § 5 prvního prováděcího nařízení k zákonu o říšských občanech. [Petrův Helena, 2011, str. 205]

Zvláštní typ pak tvořila protižidovská nařízení vydávaná orgány veřejné samosprávy protektorátu. Tato opatření měla zpravidla lokální charakter, v různých okresech, obcích či krajích se vydávala odlišná direktiva. Byly to např. zákazy vstupu na určité území obce (parky, lesy, koupaliště), návštěv všemožných zařízení, institucí aj. [Petrův Helena, 2011, str.86] V Holicích byl Židům zapovězen vstup na koupaliště Plivátko nebo do hostince. [Faltysová Hana, 2009, str. 64]

7 Život rodiny od června 1939 do září 1941

Na toto období nemá Martin Roubíček příliš jasné vzpomínky, proto bude kapitola poněkud kratší, ačkoliv se zabývá poměrně dlouhým obdobím, které začíná výše zmíněným výnosem o židovském majetku z poloviny června 1939.

K Roubíčkovým se i po okupaci chovali obyvatelé Chocně dobře. Martinovi není známo, že by některý z jejich sousedů razantním způsobem změnil své chování, a pokud ano, nepamatuje si na to nebo nepovažuje případné změny za podstatné. Je také důležité to, že rodina byla „odříznuta“ od velké části města a nebyla tak říkajíc „na očích“, což přispělo k omezenějšímu styku s ostatními lidmi a tím i menšímu počtu špatných zkušeností.⁶⁹

7.1 Osud firmy Moritz Robitschek a spol.

7.1.1 Treuhänder

Podle § 9 nařízení říšského protektora o židovském majetku z 21. června 1939 byl dopisem říšského protektora v Čechách a na Moravě ze 4. ledna 1940 ustanoven Karl Patzelt správcem majetku firmy Moritz Robitschek a spol. Cituji z opisu dopisu zaslání Konstantinem von Neurathem Karlu Patzeltovi: „Uvedení do úřadu nahrazuje jakoukoliv ze zákona nezbytnou zvláštní plnou moc a opravňuje v rámci zákonných předpisů ke všem soudním a mimosoudním právním úkonům, které jsou nutné k pokračování výše zmíněného provozu. Během trvání správy majetku je vlastník podniku oprávněn, a pokud je vlastník právnickou osobou, jejích orgánů, jednat za podnik. Jestliže byli pro výše zmíněný podnik jmenování pověřenci nebo nucení správci, ztrácí jejich jmenování svoji platnost tímto uvedením do úřadu. Výše zmíněné uvedení do úřadu může být kdykoliv odvoláno bez nároku na odškodnění.“⁷⁰ Patzelt nastoupil do výkonu funkce důvěrníka dne 15. ledna 1940.⁷¹

Karl Patzelt byl sudetský Němec pocházející z Děčína nad Labem. [Bárta Karel, 1994, str. 74] Karel Bárta ve své knize Válečná kronika Chocně, díl II. napsal, cituji: „Tak také Robitschekova továrna dostala správce, treuhändera, samozřejmě Němce. Je to jakýsi Patzelt, pochází prý z Děčína, kde měl vetešnictví. Chodí s hákošem na klopě a darebák z něj kouká na první pohled. Nic v továrně se nesmí stát bez jeho svolení. Oba šéfové závodu sice stále

⁶⁹ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 16.

⁷⁰ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6, k. 111.

⁷¹ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 109.

pracují, ale rozhoduje on. Hned také přijal na úřednické místo Františka Nováka, fašistu, který se dal k Němcům. To je dnes průkaz způsobilosti!“ [Bárta Karel, 1994, str. 151] Současně autor přidává, že Patzelt brzy po převzetí funkce rozkradl velké množství majetku Roubíčkových, především nábytku ze Zámečku. Strýc Bedřich a tatínek Jan nadále směli být zaměstnáni v přádelně, avšak jejich pozice již nebyla ve vedení podniku, ale vůči novému šéfovi spíše jako prodávající ke kupujícímu, neměli nadále žádné faktické slovo ve správě.⁷²

Z dopisu Dr. Ing. Bedřicha Höniga ze dne 6. srpna 1940 je zřejmé, že firma M. Robitschek byla řazena do civilního sektoru. Navzdory této skutečnosti pan Hönig píše, že tkalcovna dostala novou, již druhou velkou zakázku na 45 000 m vojenské látky.⁷³ Nepodařilo se mi nalézt listiny, které by potvrdzovaly, že takové zakázky probíhaly i po zbytek roku 1940. Ode dne 17. ledna 1941 podnik vyráběl pro německý WBA. Např. z objednávky provedené tímto úřadem 15. května téhož roku zjistíme, že bylo mimo jiné objednáno 66 000 metrů bílého kepru.⁷⁴ 2. srpna pak bylo objednáno 10 000 metrů plátna olivové barvy.⁷⁵ Zhotovování zakázek pro hitlerovskou brannou moc pokračovalo do konce roku 1941.⁷⁶ Nepodařilo se mi objevit podklady potvrzující pokračování spolupráce i v dalších letech, ačkoliv to je velice pravděpodobné.

7.1.2 Prodej podniku

Nařízení Reichsprotektora z 26. ledna 1940 o vyřazení Židů z hospodářství Protektorátu Čechy a Morava pak rozhodlo o dalším osudu podniku. Podle § 2, odstavce 1 nařízení rozhodl Konstantin von Neurath o prodeji podniku firmě Johann Heinrich Bergmann, Svitavy⁷⁷, jejíž majitel byl Němec. Dopis ze 17. února 1940, jímž tuto skutečnost kancelář říšského protektora oznámila Janu Roubíčkoví a Bedřichu Hönigovi, zní takto: „Na základě § 3, odstavec 2 Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě k vyloučení Židů z hospodářství protektorátu z 26. ledna 1940 výjimečně souhlasím s tím, že závod firmy

⁷² Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 14.

⁷³ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6, k. 447.

⁷⁴ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/11, k. 511.

⁷⁵ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/11, k. 466.

⁷⁶ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/11, k. 357.

⁷⁷ Tato textilní továrna se nacházela ve Čtyřiceti Lánech-Svitavách. Jejími majiteli byli Anna Bergmannová (1873, Svitavy; vdova po zakladateli podniku Johannu Heinrichu Bergmanovi) a dva její synové Maxmilián (1897, Svitavy) a Walter (1901, Svitavy) Bergmannovi. Od října roku 1941 vlastnili podnik pouze Maxmilián a Walter, neboť jejich matka z firmy vystoupila. Zajímavostí je, že Maxmilián Bergmann byl členem NSDAP i SS a za své služby byl 1. října 1938 vyznamenán železným křížem druhé třídy. Ve výsledku šetření oblastní pobočky StB ve Svitavách ve věci zabavení majetku firmy Johann Heinrich Bergmann, Svitavy ve smyslu § 7 dekretu prezidenta republiky 100/1945 Sb. se píše, že Maxmilián v květnu roku 1945 při útěku ze Svitav střelil po Česích. Ve stejné listině se také zmiňuje, že všichni tři původní majitelé i se svými rodinami byli po válce odsunuti do Německa. ABS ČR, Studijní ústav MV, fond SUMV, Ústředna StB, sign. 305-501-6, k. 1-9.

Robitschek a Co., veřejná obchodní společnost, Choceň, podle § 2 odstavce 1 nařízení, nebude uzavřen, ale bude převeden do nežidovského vlastnictví. Proto Vám dávám za úkol postoupit podnik do 2. března 1940 firmě Johann Heinrich Bergmann, Svitavy. Předávací smlouva vyžaduje mé předchozí písemné povolení podle § 1 Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku z 21. června 1939.⁷⁸

Majitelé firmy se však proti tomuto nařízení ohradili, nemohli přádelnu prodat bez souhlasu čtvrtého společníka Arthura Dracha. O tomto postupu se dozvídáme z dopisu určeného kanceláři říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 24. února 1940: „... Firma Robitschek & Co. je veřejná obchodní společnost, v níž mají podíl následující 4 veřejní společníci: Dr. Ing. Friedrich Hönig, Choceň 16 a 2/3 %, Johann Robitschek, Choceň 16 a 2/3 %, Ing. Theodor Robitschek, Ostrožské Předměstí 16 a 2/3 % a Arthur Drach, továrník v Capragu u Sisaku, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, 50 %. Všichni 4 veřejní společníci jsou sice navenek oprávněni k nezávislému zastupování, nikdo z nich však nesmí podle ustanovení smlouvy o společnosti, stejně jako článku 103 obchodního zákoníku uzavírat obchody, které přesahují běžný provoz obchodní živnosti společnosti, obzvláště prodávat firmu jako celek, případně nemovitosti a strojní vybavení firmy včetně příslušenství. Stejně tak nesmí společník podle článku 98 obchodního zákoníku bez souhlasu ostatních společníků přijímat třetí osoby do společnosti ...“⁷⁹

Stejného dne poslal Dr. Karel Zimmer, advokát zastupující všechny tři veřejné společníky žijící v protektorátu, dopis Dr. Rudolfo Schicketanzovi – právníku firmy Johann Heinrich Bergmann, Svitavy – do Liberce. V dopisu podpořil stanovisko svých mandantů těmito slovy: „... Považuji proto za nutné, aby byl pan Arthur Drach osobně informován o nařízení pana říšského protektora a byla mu dána možnost, podílet se na postoupení buď osobně, nebo aby k tomuto účelu jmenoval nějakého zplnomocněnce...“⁸⁰ Dr. Schicketanz odpověděl na dopis svého právníckého kolegy již 27. února. S jeho tvrzením nesouhlasil, oponoval tímto: „... U firmy Robitschek & Co. se jedná nepochybně o židovský podnik. Pouze tento židovský podnik, nikoliv právní postavení jednotlivých společníků, je předmětem nařízení o prodeji pana říšského protektora. Je věcí společníků navzájem, jak vnímají svá společenská práva. Toto nemůže zajímat ani kupce schváleného panem říšským protektorem, ani úřad samotný, protože se jedná čistě o vnitřní proces... Stejně nevyzval pan říšský protektor

⁷⁸ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6, k. 87.

⁷⁹ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6, k. 381.

⁸⁰ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6, k. 90.

jednotlivé společníky, ale jen firmu k postoupení (prodeji), protože pouze firma a ne podíly společníků musejí být předmětem „odžidovštění“ (arizace), nemůže podle mého názoru přicházet v úvahu přímé vyrozumění společníka Dracha, jehož místo pobytu má být v nepřátelské cizí zemi, jelikož pro to nedává nařízení žádný prostor.“⁸¹ Dr. Zimmer později v reakci na tento dopis napsal Dr. Ing. Bedřichu Hönigovi, že Dr. Schicketanz nepřímo vyjádřil souhlas s nutnou spoluprací s Arthurem Drachem. Dr. Zimmer též konstatoval skutečnost, že bez souhlasu čtvrtého společníka nesmějí být prodány podíly ostatních ani podnik jakožto celek.⁸²

Zástupce firmy Drach Industrija drva. d. d. píše 13. března 1940 Janu Roubíčkovu o názoru svého ředitele Arthura Dracha k záležitosti prodeje Moritz Robitschek a spol. toto: „On prostě nedůvěřuje nikomu a chce svoji záležitost reprezentovat sám nebo skrze svého pověřence. Já Vás varuji před tím, abyste dával jakýkoliv příslib, nebo dokonce podpis tohoto jugoslávského státního příslušníka za jeho podíl. Považuje za zbytečné jezdit do Prahy, nemá ale nic proti tomu, když sem přijedete, abyste jednal o záležitosti prodeje, resp. tu samou tam pak dále vedl, jakmile se s ním domluvíte. On trvá stále znovu na svém právním stanovisku, že je prokazatelně Jugoslávцем, tedy občanem spřáteleného státu, a proto se s jeho majetkem nejen nemůže nic stát, ale je naprosto pod ochranou německých úřadů. Už proto nesmíte bez jeho svolení vůbec nic podnikat. Uděláte-li to, tak si musíte sám přičíst důsledky. Nezlobte se, že Vám píši takovým tónem, já pouze doslovně cituji jeho slova.“⁸³ Do případu se v druhé polovině března vložil další advokát - JUDr. Jaroslav Pippich z Chrudimi. 28. března 1940 předává v dopise pro Dr. Ing. Bedřicha Höniga své stanovisko: „(...) jsem ale stále toho názoru, že námitky cizího státního příslušníka od státu spřáteleného musí býti rozhodně co nejvíce respektovány. Jest zajímavým, že kupř. v maličkostech při pátém prováděcím výnosu k nařízení o neárijském majetku ze dne 2. března 1940 jest v § 6 výslovně uvedeno, že tento výnos neplatí pro neárijské cizí státní příslušnosti.“⁸⁴

Po zdoluhavém domlouvání všech tří stran čteme v dopise Dr. Karla Zimmera z 28. května JUDr. Josefu Mandičovi, že JUDr. Mandič byl ustanoven říšským protektorem „zum Treuhänder zur Veräusserung des Gessellschaftsanteiles des Herr Arthur Drach“ ve firmě M. Robitschek a spol. v Chocni.⁸⁵ O tři dny později odpovídá pan Mandič Dr.

⁸¹ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6, k. 546.

⁸² SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6, k. 91.

⁸³ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6, k. 155.

⁸⁴ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6.

⁸⁵ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6, k. 332.

Zimmerovi, že Arthur Drach souhlasí s prodejem firmy M. Robitschek a spol. jako jednoho celku s tím, že podíl z jeho prodeje bude 50% ku jeho prospěchu a 50% procent pro Roubíčkovy a pana Höniga. Dále zmiňuje, že téhož dne končí prodloužená lhůta stanovená k prodeji podniku, a z tohoto důvodu požádal pana Pritzla, referenta kanceláře Reichsprotektora, o její prodloužení. Je totiž nutné firmu ještě ocenit, aby se mohlo začít jednat o prodejní ceně.⁸⁶

30. září 1941 byl podnik Moritz Robitschek a spol. oceněn na 20 263 802, 98 K. Později byla prodána a ke 2. únoru 1942 převedena na firmu Johann Bergmann, Svitavy.⁸⁷

Martin Roubíček vzpomíná, že v létě roku 1940 se jeho tatínek a strýček Bedřich soudili o majetek. K tomuto dodává, že byli nejprve jeden až dva týdny drženi na choceňské radnici a později měli být asi dva měsíce věznění a vyslýcháni na „Karláku“ v Praze. Maminka Elli i tetička Markéta je v Karláku dokonce několikrát navštívili.⁸⁸ Toto tvrzení se mi však nepodařilo prokázat. Ve SOA Pardubice, SOA Hradec Králové ani v jeho pobočce v Zámrsku se nenacházejí archiválie, které by toto potvrzovaly. Jsem toho názoru, že tím soudem pan Roubíček myslel výše popisovanou při o majetek, která trvala bezmála dva roky. Mé pátrání v ABS ČR o pobytu obou mužů v pražské věznici Karlák též nebylo úspěšné.

7.2 Škola

Po vyloučení židovských dětí z veřejných i soukromých českých a německých škol všech typů nezbývalo příliš možností k jejich vzdělávání. Jedinou myslitelnou variantou byly soukromé židovské školy, ty se však nacházely pouze v Praze, Brně a Moravské Ostravě. Většina žáků se tak vzdělávala formou domácí výuky. S výukou židovských dětí pomáhali jejich nežidovští spolužáci, starší kamarádi nebo ochotní učitelé. Proti této snaze vzdělávat neárijské děti říšský protektor razantně zakročil, když 6. prosince 1940 nařídil ministru školství vydat výnos, v němž se zakazovalo všem učitelům z protektorátních škol vyučovat židovské děti i dospělé. 18. 12. 1940 byl zveřejněn výnos stejného charakteru zakazující soukromé vyučování židovských dětí i dospělých. [Kasperová Dana, 2010, str. 55]

Pro děti Roubíčkovy bylo nařízení vylučující je z choceňské školy jedno z nejtěžších, neboť znamenalo téměř úplné vypovězení z kolektivu, ztrátu možnosti trávení času s přáteli

⁸⁶ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6, k. 436.

⁸⁷ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 127.

⁸⁸ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 20.

ve školních lavicích. Fakticky to značilo úplnou ztrátu nežidovských kontaktů a přátel.⁸⁹ Ačkoli bylo Martinovi i Tomášovi úředně odepřeno právo na vzdělání, rodiče pro ně dokázali sehnat domácí učitele, např. na výuku českého jazyka. Martin zmiňuje paní učitelky Podhajskou a Vodičkovou.⁹⁰ Jmenované ženy rozhodnutím učit děti z židovské rodiny pochopitelně dávaly všanc životy své i svých rodin. Takováto činnost je úctyhodná a hrdinská. Díky nim se děti, jinak vyloučené ze společnosti, mohly cítit opět jako školáci, stýkaly se s milými učitelkami a mohly po konci války nastoupit do ročníků, které odpovídaly jejich věku (Tomáš nastoupil do ročníku o rok níže). Později, po odjezdu z Chocně, chodily děti do „Vyučujícího kroužku“ manželů Neumanových (o tomto více v následující kapitole).

7.3 Návštěvy v Chocni

Ke konci srpna roku 1940⁹¹ do Chocně přijel bratranec dětí z matčiny strany, jmenoval se Klaus Siebert. Stejně jako Elli byl Němec žijící v pohraničí, konkrétně v Podkrkonoší. Po vytvoření Říšské župy Sudety⁹² nebylo v místě jeho bydliště příliš bezpečno a Klausovy rodiče to pravděpodobně vedlo k rozhodnutí poslat svého syna studovat na českou školu k příbuzným do Chocně. Klaus byl jen o několik málo let starší než Martin a Tomáš, chlapci si dobře rozuměli a byli dobrými přáteli. Mezi nezapomenutelné vzpomínky na bratrance patří jeho noční aktivity, byl totiž náměsíčný. Jednou v noci ve spánku vyšel z postele, přiblížil k oknu v přízemí, kde spal, a vylezl přímo do parku. Při jeho nočním dobrodružství na něj našťěstí natrefil hlídač parku a dovedl ho zpět do Zámečku.⁹³

V těchto letech se Roubíčkoví stýkali s mnoha příbuznými, kteří povětšinou jezdili k nim do Chocně. Občas zavítaly jiné židovské spřátelené rodiny povětšinou z Prahy, byly to rodiny Froehlich, Glauber nebo rodina Polákových z Červeného Kostelce.⁹⁴

⁸⁹ Nepočítaje výjimky, kdy se děti i po všech těchto nařízeních nadále přátelili se svými židovskými přáteli.

⁹⁰ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 20. 08. 2021, část první. Odpověď na otázku č. 1-3.

⁹¹ Martin si nepamatuje přesné datum příjezdu, ale ví, že tou dobou již nechodil do školy. Muselo k tomu tedy dojít někdy po 7. srpnu 1940.

⁹² 15. 4. 1939.

⁹³ Korespondence s Martinem Roubíčkem ze 07. 09. 2021, Dodatek k druhé části.

⁹⁴ Tamtéž

8 Holice v Čechách

8.1 Gestapo a odjezd z Chocně

Dne 3. září 1941 přijelo nečekaně k bráně továrny Moritz Robitschek a spol. gestapo. U hlavního vchodu do parku a dále k Zámečku je zastavil vrátný pan Zykl a oznámil jim, že do vily se dostanou jinudy – zadním vchodem vedle náhonu směrem ke Spořilovu.⁹⁵ Jakmile se gestapáci vzdálili, telefonoval vrátný Roubíčkovým do Zámečku, aby je informoval o nemilém přepadení. Když příslušníci tajné státní policie konečně dorazili do vily, oznámili jejím obyvatelům – nepříteli přívětivým způsobem – že budou odsunuti do Holic v Čechách, města vzdáleného asi 20 km od Chocně. Na sbalení všeho potřebného majetku do omezeného počtu kufrů měli Roubíčkoví pouze dvě nebo tři hodiny. Maminka za tu krátkou dobu stihla ve spěchu uschovat některé věci k rodinným známým nebo sloužícím (velká část uschovaných předmětů se po válce vrátila původním majitelům). Naproti tomu ostatní cenný majetek – povětšinou nábytek –, který zde byla rodina nucena zanechat, byl v následujících dnech a letech postupně zabavován.⁹⁶

Mezitím děti seděly tiše v jídelně a byly pozorovány gestapákem, který dřepěl u dveří s revolverem na klíně. [Faltysová Hana, 2009, str. 63] Po skončení lhůty nasedli Roubíčkoví společně s Bedřichem, Markétou, Irenou a Madlou Hönigovými⁹⁷, které postihl stejný osud,⁹⁸ do vlaku, jenž je odvezl do Moravan a z nich přímo do nedalekých Holic.

8.2 Byt v Holicích

Roubíčkovým byl v Holicích přidělen byt (i s původním nábytkem) paní Ady Fuchsové [Faltysová Hana, 2009, str. 97], Židovky pobývající převážně v Hradci Králové, v ulici Vysokomýtská č. p. 168. Hönigovi žili – společně s jistou židovskou rodinou Weinsteinových – v budově bývalé továrny na obuv⁹⁹ v ulici Nádražní č. p. 301.

Byt paní Fuchsové se nacházel v prvním patře vícepodlažního domu, z jeho oken byl výhled na ulici. Nacházel se v něm jeden větší pokoj, kuchyň a menší pokoj vzadu. Velkým

⁹⁵ Městská část Chocně.

⁹⁶ Psací stůl viz film *A más tardar*. A más tardar. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

⁹⁷ Syn Jiří byl tou dobou v Anglii, kde sloužil jako dobrovolník v její armádě (do ciziny uprchl již v lednu 1940).

⁹⁸ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 22.

⁹⁹ Podnik byl původnímu majiteli Židu Schickovi zabaven.

problémem provázejícím počáteční měsíce pobytu v novém prostředí byla neexistence vlastní upravené toalety v bytě. Tento problém se do jisté míry vyřešil díky ochotě starších sousedů Tupcových z horního patra, kteří rodině dovolovali používat svou toaletu. Později v zadní části bytu Roubíčkoví přestavěli koupelnu a opatřili si funkční toaletu. Martin s Tomášem spali v prvním pokoji, maminka, tatínek a Doris obývali zadní pokojík. Z něj se dalo okýnkem vylézt na střechu vedlejší nepoužívané dílny, kde děti trávily hodně času, hrály si zde nebo se jen vyhřívaly a odpočívaly. K domu také patřila zahrada a sklep, který rodina využívala na přechovávání potravin přes zimu. Zahrada za domkem byla malá, ale pěkná. Do roku 1943 na ni však nikdo neměl přístup, teprve když se na ní začal stavět elektrický transformátor pro část města, se přístup uvolnil a děti si na ní mohly začít hrát.¹⁰⁰

8.3 Všední život

Život v Holicích se lišil od života v Chocni hned v několika ohledech: byt byl několikanásobně menší, chyběly zde věci potřebné ke každodenní hygieně, velké množství nábytku, kuchyňské náčiní, hodiny a další zdánlivé maličkosti, které v součtu silně ovlivňovaly všední život. Děti zde měly i nedostatek papíru, tužek, školních potřeb nebo knih. Nepěknými změnami, které rodinu zastihly, byla i stále nová a nová protižidovská nařízení, vyhlášky a jejich doplňující nařízení. Pro děti bylo dosti obtížné je vždy dodržovat. A tak se stalo, že i přes neustálý veliký strach tu a tam některá porušily. Jedním z nejvýraznějších nařízení bylo nucené označování Židů tzv. Davidovou hvězdou (viz kapitola 5). Zmíněné nařízení rodinu zastihlo teprve šestnáct dní po příjezdu do nového města, nově vzniklá situace musela být o to nepříjemnější. Tomáš píše, že až na několik individuů, která si na ně ukazovala, vyhýbala se jim či je okřikovala, se většina obyvatel Holic chovala ke svým spoluobčanům slušně. Naopak, pokud chlapi provedli nějakou rozpustilost, Tomáš vzpomíná na trhání třešní z cizích stromů, slychali až antisemitské nadávky. [Faltysová Hana, 2009, str.64]

Protože dětem z židovských rodin bylo zakázáno chodit na velký počet míst v Holicích nebo jejich okolí, trávili Martin, Tomáš a Doris mnoho času hrátkami na nedalekých ulicích, zahradě či v lese u rybníka Hluboký, kde se koupali. Na holické koupaliště zvané Plivátko měli Židé vstup zakázán.¹⁰¹ Děti, stejně jako ostatní Židé či členové smíšených rodin, nesměly chodit do holického hostince, na veřejná představení do kina či divadla, na hřiště

¹⁰⁰ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 23.

¹⁰¹ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 24.

nebo do obchodu mimo vymezenou dobu. Cítily se tím diskriminovány, avšak nebyly samy a svět stále viděly dětskýma očima, proto podobná nařízení nenesly tak těžce jako dospělí a statečně se s nimi vyrovnaly. [Faltysová Hana, 2009, str. 63]

8.4 Výlet do Prahy

Martin vzpomíná na výjimečnou cestu k tetičce Marii Bondyové (vdově po židovském manželovi) do Prahy. V té době již bylo Židům bez speciálního povolení od německého nebo protektorátního úřadu zapovězeno cestovat veřejnou dopravou¹⁰², tedy i vlakem. I přes tento příkaz se Martin k tetě dopravil tajně vlakem. S tetičkou navštěvovali všelijaká místa, byli v muzeu, na výstavách nebo v kině. Všechny tyto výlety byly nebezpečné, oběma bylo od února 1940 zakázáno navštěvovat biografy, výstavy a další kulturní akce.¹⁰³ V biografu zhlédli film *Dreizehn Stuehle* s hercem Eugenem Johannesem Riemannem, který Martin po návratu domů do Holic převyprávěl do nejmenšího detailu celé rodině.¹⁰⁴

Martin píše, že jednou se v tomto čase povedlo celé rodině vrátit se do Chocně. Navštívili milého faráře Řezníčka na jeho evangelické faře. Bohužel se právě tato zajímavá akce nejvíce mezi ostatními vzpomínkami Martina Roubíčka příliš jasně, nemohu o ní tedy napsat více. [Faltysová Hana, 2009, str. 63]

8.5 Holičtí sousedé

ŽNO v Holicích byla při příjezdu Roubíčkových poměrně velká, tvořilo ji více než 50 osob a předsedal jí Max Goldbach (od prosince 1942 Jan Roubíček). Martin, Tomáš a Doris mezi nimi měli spoustu přátel: Katu a Gábinu Freiových, které bydlely kousek od nich, Hanku Neumannovou, Jirku a Rudu Friedových, Ivana Seineru a Ericha Friedenthala. [Faltysová Hana, 2009, str. 57] Děti si často hrály v okolí Holic, učily se spolu, půjčovaly si knížky nebo se navštěvovaly. [Faltysová Hana, 2009, str. 64] Jednou byli Martin a Tomáš pozváni na návštěvu k Friedenthalovým. [Faltysová Hana, 2009, str. 60] Rodina byla nedůvěřivá

¹⁰² 14. 10. 1941 bylo vydáno nařízení zakazující Židům cestovat bez povolení všemi vlaky, s povolením jim bylo dovoleno jet nejnižší třídou. Pronásledování Židů v Protektorátu Čechy a Morava: Omezování cestování Židů. *Holocaust.cz* [online]. 02. 09. 2011 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/ghetto-bez-zdi/protizidovske-zakony-a-narizeni/protizidovska-narizeni-tykajici-se-cestovani/>.

¹⁰³ Dle ustanovení z 20. února 1940 nesměli Židé navštěvovat biografy ani divadla. Pronásledování Židů v Protektorátu Čechy a Morava: Zákaz návštěvy biografů a divadel Židy. *Holocaust.cz* [online]. 25. 09. 2011 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/ghetto-bez-zdi/protizidovske-zakony-a-narizeni/protizidovska-narizeni-omezujici-vstup-a-pobyt-na-verejnych-mistech/zakaz-navstevy-biografu-a-divadel-zidy/>.

¹⁰⁴ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 15.

ke svému okolí a snad i k chlapcům. Erich byl jedináček, rodiče o něj měli zřejmě o to větší strach, a nedovolovali mu trávit čas s ostatními dětmi. [Faltysová Hana, 2009, str. 60]

Doris si hrávala doma s Líbou Chmelíkovou, dnes Krátkou,¹⁰⁵ a Slávkou Nevyjelovou, provdanou Flíglerovou. Obě si pamatují na maminku Elli a na to, jak vždy byla milá, pohostinná a starostlivá. [Faltysová Hana, 2009, str. 66] Slávka vzpomíná ve filmu *A más tardar* na to, jak přišla k Roubíčkovým do bytu a všude viděla nasušený chléb. Bylo to maminkou šikovně vymyšlené opatření na horší časy, díky němuž neměla rodina v těžkých chvílích hlad. Hezkou chvílí byla i oslava narozenin Doris, na kterou Elli vyzdobila pokoj malými židličkami a stolečkem plným zákusků, ovoce, a dokonce dárečků pro kamarádky.¹⁰⁶

V knize *Hrst vzpomínek... židovské rodiny z Holicka* od Hany Faltysové a Lenky Šindelářové je v jedné z Martinových vzpomínek zmíněna Anna Schicková¹⁰⁷, sestra továrníka Schicka. Paní Schicková se narodila s nemocnými, všelijak pokroucenými rukama i nohama. Tehdy jí bylo 75 let, měla potíže se sluchem a nemohla sama chodit. Martin ji vozil na kolečkové židli na vyšetření středního ucha k místnímu doktorovi panu Tomisovi. [Faltysová Hana, 2009, str. 59]

V domech č. p. 168 a č. p. 343 se společným vchodem žila rodina Řeháčkova a Tupcova, o níž se ve výše zmíněné knize píše. Řeháčkovi bydleli v přízemí, kde měli i obchod. Manželé Tupcovi žili v prvním patře. Obě rodiny měly ke svým židovským sousedům kladný postoj, chovaly se velice slušně. Jednou byla u Roubíčkových tajná návštěva z Chocně, někdo to udal na gestapo, a to je přišlo zkontrolovat. Příslušníci tajné státní policie chtěli rodinu překvapit a vydali se nenápadně zadem směrem k bytu Řeháčkových, avšak ti vstup nedovolili, zřejmě namítli, že průchod není možný. Tím získali čas pro Roubíčkovy, které ještě stačili upozornit na nečekanou návštěvou. Pan Řeháček tloukl koštětem o strop bytu, čímž dal sousedům jasný signál, že se něco děje. Krátká chvíle, během níž stačili schovat návštěvu, zcela jistě zachránila Roubíčkovy i hosta před odvečením na místní úřadovnu gestapa. Potom, co gestapo zazvonilo a bylo vpuštěno do bytu, prohledalo každý jeho pokoj, ale nic nenašlo. Obyvatelé bytu i jejich návštěva byli zachráněni. Po této události tatínek připevnil na okno zrcátko, díky němuž bylo vidět na zvonek a všechny příchozí. [Faltysová Hana, 2009, str. 61]

¹⁰⁵ Líba vzpomíná, jak za Doris lezla okénkem přes střechu. Tamtéž

¹⁰⁶ *A más tardar*. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

¹⁰⁷ Bydlela v Dudychově ulici.

8.5.1 Malá škola

Ve školním roce 1941/1942 v Holicích fungovala tajná škola pro židovské děti různého věku, tzv. „Malá škola“, nebo jak vzpomíná Martin „Vyučovací kroužek“. Škola byla založena manžely Irenou a Arnoldem Neumannovými. Vyučování povětšinou probíhalo v jejich bytě, a pan Arno Neumann byl dokonce jedním z učitelů. [Faltysová Hana, 2009, str. 57] Manželé sehnali dokonce školní lavice, tabuli a oboje umístili do kuchyně, odkud odstěhovali veškerý nábytek.¹⁰⁸ Do této školy chodilo asi deset dětí v rozmezí od devíti do šestnácti let. Mezi vyučující patřili Iri a Madla Hönigovy, které vyučovaly český jazyk a matematiku, paní Goldbachová učila šití a pletení, pan Seiner učil tělovýchovu¹⁰⁹, Oto Grünhut, na jehož zahradě se zahradničilo, a pan Neumann, se kterým se chodilo kreslit do přírody a do polí. [Faltysová Hana, 2009, str. 58] Martin i Tomáš vzpomínají na Malou školu velice hezky, bylo pro ně důležité setkávat se pravidelně s ostatními židovskými dětmi, zabavit se s nimi a vzdělávat se. V červnu 1942 děti dokonce dostaly ručně nakreslené vysvědčení, které zhotovil milý a oblíbený pan učitel Neumann. [Faltysová Hana, 2009, str. 64] O několik kapitol výše je zmíněno, jak těžké bylo pro oba bratry opustit základní školu v Chocni, proto právě tento vyučovací kroužek zaujímá důležité místo mezi jejich hezkými vzpomínkami a klíčovými událostmi z války.¹¹⁰

Vyučovací kroužek také přispěl k tomu, že Martin později pomáhal s učivem svým sourozencům. Potom, co Doris oslavila šesté narozeniny (duben 1943), měla v září nastoupit do první třídy základní školy, což jí, stejně jako jejím bratrům, nebylo umožněno. Martin se rozhodl učit ji psát, číst a počítat. Také jí k šestým narozeninám vyrobil krásnou ilustrovanou knížku, jež nesla název „Příběhy, básně a legendy“. V knížce byl i příběh o chlapci Jaroušovi a jeho kuličkách; všechny je ztratil a myslel si, že už nikdy nebude moci cvrknat.¹¹¹ Je to krásný příběh o tom, jak hliněná kulička přivedla chlapce a jeho tatínka ke štěstí.¹¹²

Tajná škola neměla dlouhého trvání, nejprve byla výuka omezena nuceným odjezdem sester Hönigových, které byly s celou rodinou 22. září 1942 deportovány do Internačního tábora

¹⁰⁸ <https://www.mestoholice.cz/infocentrum/turisticke-trasy-cyklotrasy/od-holuba-k-malichovi/zidovsky-hrbivov/zide-v-holicich/>

¹⁰⁹ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 24.

¹¹⁰ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 24 a 25.

¹¹¹ Jednou však kdesi našel měkké bláto a napadlo ho vytvořit z něj kuličku. Když byla kulička hotova, běžel s ní za ostatními chlapci, aby zkusil, jak se s ní cvrnká. Nejprve se mu kluci smáli, že má pouze jednu kuličku, ale po chvíli je smích přešel. Jarouš vyhrál a získal novou kuličku od spoluhráčů. Vyhrál i podruhé, potřetí, podesáté, až s ním nechtěli hrát. Chlapec se další den přidal k jiné partě, opět nad všemi vyhrál a získal plné kapsy kuliček. Když měl kuliček dost, přestal hrát a prodal je. Za prodané kuličky získal spoustu peněz, které dal svému tatínkovi, aby mohl koupit jízdenky do Prahy. V Praze si tatínek našel dobrou práci, kde vydělával pěkné peníze a Jarouš si nakonec mohl koupit kuliček, kolik chtěl.

¹¹² A más tardar. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

Svatobořice. O necelé tři měsíce později byla zrušena úplně. 5. a 9. prosince 1942 byla přímými transporty Cf a Cg z Pardubic do Terezína odvezena většina východočeských Židů, včetně těch holických. Zůstali pouze Židé „chráněni“ smíšeným manželstvím a jejich potomci.[Langová Alžběta, 2018, str. 21] Ten den byl velice smutný, bylo chladno a mráz. Roubíčkoví se byli ráno rozloučit se svými přáteli a známými, na holickém nádraží čekali až do odjezdu vlaku. Děti doufaly, že jejich vzájemné odloučení nebude trvat dlouho a brzy se setkají. Tomáš Roubíček vzpomíná na to, jak se ve chvíli loučení cítil, chtěl jet s ostatními, cestu vnímal jako nějaké dobrodružství, o které nechce být ochuzen.

Odsunutí židovských dětí z Holic znamenalo pro děti Roubíčkovy velkou ránu, ztratily spoustu skvělých přátel a Tomáš i první dětskou lásku Gabi Freiovou. Gábina byla podobně stará jako Tomáš. Na mnoha snímcích z Malé školy jsou zachyceni blízko sebe. Tomáš chtěl při loučení na nádraží Gábinu políbit, avšak nakonec se neodvážil. Myslel, že se znovu uvidí. Bohužel byla společně se svou sestrou Katou 18. 5. 1944 poslána do Auschwitz II-Birkenau, kde obě zahynuly v plynové komoře.¹¹³

8.5.2 Kamarádi z Pardubické ulice

I přes tuto nešťastnou událost nezůstali kluci Roubíčkoví do konce války osamoceni. Sprátelili se s přibližně stejně starými hochy z Pardubické ulice, jak jim říkali. „*Bohužel si pamatuji už jenom několik jmen nebo příjmení: Jiří Johanides – bydlel v Pardubické na rohu ulice, které vedla podél Hiršovky¹¹⁴ na kopec Maršák. Bratři Jarda a Mirek (?) Lochmanovi – bydleli ve druhém nebo třetím, tehdy posledním domku na cestě od Pardubické na Maršák. Zdeněk Rychter v domku na Pardubické, blíž k Vysokomýtské. Franta (?) Cimr a jeho malý bratr (Venca?) z domku naproti Rychterovům. A ještě blíž k Vysokomýtské, jestliže se nemýlím, skoro naproti domku, kde žili Freiovi, v prvním patře žili bratři Polednové (Jirka a Mirek?). A také tu byli jejich sourozenci, starší nebo mladší, s kterými jsme se stýkali, ale myslím, že jsme si s nimi málokdy hráli.*“ [Faltysová Hana, 2009, str. 65] Chlapci se scházeli často – snad denně – právě na Pardubické ulici, která nebyla rušná, a tak na ní mohli běhat nebo hrát s hadrovým míčem kopanou. Velice často se objevovali i na kopci Maršák, kde si za letních dnů hráli na „pašeráky a policisty“ a v zimě sáňkovali. Oblíbenou zábavou

¹¹³ A más tardar. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

¹¹⁴ Továrna Hermana Hirsche. Holické povstání. *Holické povstání 1945* [online]. [cit. 2022-03-09]. Dostupné z: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1ykleGALMJOJD0YCgqdyiF_n92Dh02x8P&hl=cs&ll=50.068583000000004%2C15.987815999999988&z=12.

bylo i vyřezávání píšťalek z vrbových proutků, závodění v běhu či hodů kamenem nebo procházky do holického parku, v jehož středu se nacházela klec se dvěma mývaly.

Na konci roku 1943 kolovala po Holicích legenda o strašidlu zvanému „Pérák“, které prý pobývalo v rozpadlém domku za hřbitovem. Chlapci jednoho dne dostali výborný nápad – vypátrat Péráka. Tomáš Roubíček vzpomíná, jak se celá parta od pole za hřbitovem tiše plížila k sídlu onoho strašidla, když vtom se zastavili asi 50 až 100 metrů před stavením, vyslali dva druhy – Martina a Jirku Johanidese – na průzkum a sami zpozvzdálí sledovali situaci. Oba chlapci se opatrně přiblížili k domku a Martin jedním hbitým pohybem otevřel vchodová vrata. Nic se nestalo, místnost byla úplně prázdná, strašidlo nikde. Partě se jistě ulevilo a Martin byl prohlášen hrdinou dne. Takových zážitků a příhod bylo nespočet. Přátelství s kluky z Pardubické ulice bylo pro Tomáše i Martina velice důležité. Děti se často mezi sebou navštěvovaly ve svých bytech, téměř každý den spolu tropily alotria a vymýšlely různá dobrodružství. Všechny společné zážitky pomáhaly Martinovi i Tomášovi zmenšit dopad diskriminace, kterou prožívali.

Přátelství mezi kluky z Pardubické ulice a chlapci Roubíčkovými bylo krásné i v tom aspektu, že tehdy bylo pod velice přísným trestem zakázáno být v kontaktu, či se dokonce přátelit s Židy (viz předchozí kapitola). Dětem i jejich rodičům, kteří přátelský vztah podporovali a taktéž se k rodině Roubíčkových chovali mile, hrozilo nepřetržitě nebezpečí ze strany gestapa či udavačů. I přes nepříjemnosti, které jim hrozily, se děti nezalekly a hrály s Tomášem a Martinem kopanou, sáňkovaly či se navštěvovaly.¹¹⁵

Pro Tomáše se po odchodu staršího bratra do Terezína hoši z party stali nepostradatelnou oporou. [Faltysová Hana, 2009, str. 65–68]

8.6 Tatínkova zaměstnání

1942 bylo nařízením přikázáno všem židovským mužům z Holic postavit v lese cestu od rybníku Hluboký k Vysokému Chvojn¹¹⁶. Nastoupit museli i Jan Roubíček a Bedřich Hömig, který se stal skupinářem¹¹⁷. Jan měl pracovat s lopatou nebo krumpáčem a na vozičku přemísťovat vykopanou hlínu přes koleje na místo určení. Práce byla fyzicky velmi náročná, muži odcházeli brzy ráno za úsvitu a vraceli se večer nebo za tmy. Gabriela manželovi

¹¹⁵ Přátelství, které navázali, skončilo teprve s koncem války, kdy se Roubíčkoví vraceli domů do Chocně.

¹¹⁶ Brzy se cestě začalo říkat, podle jejích stavitelů, Židovka.

¹¹⁷ Po internaci Hömigů na podzim 1942 ho ve funkci vystřídal Jan Roubíček. [Faltysová Hana, 2009, str. 59]

pravidelně připravovala jídlo na celý den. Kluci Roubíčkoví chodili tatínkovi často naproti a někdy mu nosili oběd¹¹⁸. Martin pro tyto účely obdržel (od Správy polesí Vysoké Chvojno) 2. 8. 1942 průkaz ke vstupu do katastru obce Vysoké Chvojno – konkrétně na parcelu č. 900/1 – za účelem nošení jídla mezi desátou a čtrnáctou hodinou o pracovních dnech.¹¹⁹ Chlapci měli cesty do lesa rádi, protože mohli trávit čas s milovaným tatínkem.¹²⁰ Martin také vzpomíná, jak otec občas nosil z lesa houby, které posbíral po cestě zpět k rodině.¹²¹

Od roku 1943 do dubna 1944 musel Jan jezdit do Pardubic na tzv. Správu židovského majetku – Treuhandstelle. Měl zde na starosti třídění a uskladňování ukradeného nábytku po transportovaných židovských rodinách z Pardubicka. Od okupačních úřadů dostal speciální povolení na jízdu vlakem, mohl tak každý den cestovat přes Moravany až do Pardubic (pouze výjimečně jezdil na kole). Domů se opět vracel na večer.

Po Martinově nástupu do transportu v květnu 1944 byl Jan odtransportován do Hagiboru.¹²² K této události však neexistují žádné mně známé dokumenty, nemohu tedy blíže specifikovat, jakým transportem a ve který den odjel.

8.7 Nakupování a posílání balíčků do Terezína a Auschwitz II-Birkenau

Od roku 1939 byl zaveden přidělový systém téměř na veškeré myslitelné zboží – potraviny, obuv, ošacení, palivo, domácí a hygienické potřeby atd. Když policejní ředitelství v Praze vydalo v srpnu 1940 vyhlášku o zákazu nakupování pro Židy v árijských obchodech mimo vyhrazené hodiny, pro Roubíčkovy to nebylo takovou nesnází jako pro jiné židovské rodiny. Maminka byla Árijka a jako taková mohla nakupovat v jakýchkoli hodinách. Pro pečivo a jiné potraviny chodili Roubíčkoví do koloniálu u Strnadů ve vedlejším stavení na ulici Vysokomyštská. Strnadovi byli velice laskaví, obsluhovali i v zakázaných hodinách. Děti Roubíčkovy se postavily na zahradu za svým domkem a s majiteli obchodu komunikovaly přes okénko vedoucí do krámu.

¹¹⁸ Tou dobou již bylo Židům zakázáno opouštět obvod svého trvalého bydliště (viz kapitola Protižidovská nařízení vydaná od června 1939 do podzimu 1941). Pro Roubíčkovy však byla výhodou velká rozloha Holic a jejich čtvrtí, která chlapcům umožňovala procházky naproti otci.

¹¹⁹ Viz příloha č. 13.

¹²⁰ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá. Odpověď na otázku č. 23.

¹²¹ Po internaci Hönigů na podzim 1942 ho ve funkci vystřídal Jan Roubíček. [Faltysová Hana, 2009, str. 68]

¹²² Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 10. 2021, část třetí. Odpověď na otázku č. 24.

V zimě 1942 byla velká část příbuzných rodiny Roubíčkovy v Terezíně. Maminka jim chtěla posílat balíčky, a proto neustále sháněla jídlo mimo přiděl. Často jezdila na kole ke známé rodině Pekáčových do Roveňska. Právě tato rodina z velké části zachránila Roubíčkovy před nedostatkem a umožnila jim posílat balíčky s potravinami i jejich příbuzným. [Faltysová Hana, 2009, str. 61] Do balíků se dávalo sušené ovoce, ořechy, čokoláda, sušenky, suchary, lůj, cukr, nebo také jíška – potraviny, které se hned nezkazily a vydržely delší uskladňování. Takové jídlo rodiče sháněli a balili do celofánu i jednoduchých balíčků z kartonu. Poté byly balíčky označeny jménem příjemce, názvem transportu a transportním číslem dotyčného.¹²³

Martin si pamatuje na posílání balíčků pro babičku Paulu a její švagrové Helenu Hönigovou a Rosu Schwarzovou nejprve do Terezína a poté do Auschwitz II-Birkenau. Nevzpomíná si, že by někdy v období od prosince 1942 do prosince 1943 dostali od babičky z Terezína nějakou odpověď či děkovný lístek. Je pravděpodobné, že balíček byl doručen a ona byla natolik slabá, že nedokázala odpovědět.¹²⁴ 15. prosince 1943 byly Rosa a Paula¹²⁵ poslány transportem „Dr“ do Auschwitz II-Birkenau.¹²⁶ Jako místo nového pobytu obou žen jim bylo sděleno pouze „Birkenau“, bez jakýchkoli bližších informací¹²⁷. Tou dobou Roubíčkovy ani nikdo jiný netušili, že jejich příbuzné byly odvezeny do vyhlazovacího tábora. Nadále pokračovali v posílání balíčků. Podobně jako dříve ani na jednu z desítek zásilek do Polska nikdy nedostali odpověď nebo potvrzení o doručení.¹²⁸

8.8 Povolání do transportu

V dubnu roku 1944 bylo Martinu Roubíčkovy 14 let. Rodina očekávala jeho předvolání do transportu, avšak dlouho se nic nedělo. Až dne 16. 5. 1944 v 7.25 byl Elli Roubíčkovou převzat telegram poslaný transportním oddělením ŽRS v Praze. Sloužil jako předvolání k transportu pro Martina Roubíčka a současně jako povolenka k cestě z Holic do Prahy. Martin se měl 16. 5. 1944 v 18.00 dostavit do sídla ŽRS v Praze 1 i se všemi svými

¹²³ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 10. 2021, část třetí. Odpověď na otázku č. 26.

¹²⁴ Komunikace prostřednictvím zasílání pošty z Terezína nebo do něj byla velice hlídanou záležitostí. K jejímu rozvoji došlo v září 1942. Pisatel z ghettta musel splnit několik podmínek: dopis mohl obsahovat pouze 30 slov (sdělení mohlo mít také formát jedné malé dopisnice), měl být psán pouze německým jazykem, témata jako politika či popis reality v Terezíně byla nepřipustná. Pošta byla rozvržena do turnusů, ty se střídaly po dvou až třech měsících. Každý pisatel mohl využívat poštu pouze v přiděleném turnusu – tj, jednou za dva měsíce. Poštovní styk mezi protektorátem a ghettem. *Zpravodaj: Vzdělávací a informační bulletin Památníku Terezín* [online]. 02. 05. 2017 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://newsletter.pamatnik-terezin.cz/postovni-styk-mezi-protektoratem-a-ghettem/>.

¹²⁵ Helena Hönigová zahynula 5. 1. 1943 v Terezíně. Databáze obětí: Helena Hönigová (1864-1943). *Holocaust.cz* [online]. 02. 04. 2014 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/94676-helena-h-nigova/>.

¹²⁶ Databáze obětí: Růžena Schwarzová (1886-1943). *Holocaust.cz* [online]. 02. 04. 2014 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/123174-ruzena-schwarzova/>. Databáze obětí: Pavla Robitschková (1873-1943). *Holocaust.cz* [online]. 02. 04. 2014 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/118349-pavla-robitschkova/>.

¹²⁷ Martin píše, že ani to nebylo jisté, až do konce války neměli úplnou jistotu o pobytu babičky a tetiček.

¹²⁸ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 10. 2021, část třetí. Odpověď na otázku č. 26.

doklady.¹²⁹ V době převzetí telegramu byl Martin na návštěvě u Dr. Hochmanna v Pardubicích. Jeli tam spolu s maminkou vlakem, poté se Elli odpojila a vrátila se zpět do Holic, kde ji zastihla zpráva od ŽRS. O doručení předvolání k transportu se Martin dozvěděl laskavým způsobem od svého lékaře, kterému vše zatelefonovala maminka. Paní Roubíčková pak syna u lékaře vyzvedla a vlakem se dopravili zpět do Holic. Doma společně připravili kufr (mohl mít maximální hmotnost 50 kg na osobu).¹³⁰ Poté se Martin rozloučil se sourozenci i kamarády a vyrazil společně s maminkou do Prahy.

K cestě vlakem píše Martin v odpovědi na mou otázku toto: „*Vlak se zastavil v Pardubicích a nastoupila uplakaná dívka spolu s matkou, pak jsem se dověděl, že odjíždí na stejné místo jako já. Později jsem se dověděl její jméno: Zuzana Ševčíková. Neměli jsme ani čas ani chuť se bavit, ani jsme neměli styk potom v Terezíně, ale letos (2021) jsem viděl zprávu Památníku Terezín, kde ona je zapsána jako přeživší z Terezína.*“¹³¹

Druhý den ráno se s maminkou dostavil na Holešovické nádraží, kde bylo shromaždiště. Martinův transport Praha – Terezín se jmenoval „Ec“, bylo v něm 24 dětí ze smíšených rodin, z toho 15 narozených v roce 1930 (všechny odjížděly bez rodičů). O dění na nádraží chlapec krátce píše v dopise pro rodiče a sourozence z téhož dne.¹³² Po odbavení se děti přesunuly do vagonu 2. třídy, kam s nimi rodiče již nemohli. Martin si na tuto chvíli příliš nevzpomíná, ví však, že se maminka snažila zůstat mu nablízku co nejdéle a po rozjezdu vlaku mávala.¹³³ V rozhovoru s Hanou Vavříkovou pro Paměť národa z května 2011 Martin označuje odjezd od rodiny a maminky jako nejhorší chvíli druhé světové války.¹³⁴ Cesta do ghetta Terezín Martinovi neutkvěla v paměti, podrobnosti si nepamatuje ani o tom nemá nic zapsáno. S nikým nehovořil, ale vzpomíná, jak si ostatní chlapci mezi sebou povídali a snažili se povzbudit. Cesta trvala déle než dvě hodiny.¹³⁵

¹²⁹ Viz příloha 21.

¹³⁰ Pronásledování Židů v Protektorátu Čechy a Morava: Deportace. *Holocaust.cz* [online]. 27. 08. 2019. Copyright © 2022 Památník Terezín [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/transporty-2/>.

¹³¹ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 1.

¹³² Viz příloha 22.

¹³³ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 1.

¹³⁴ <https://www.pametnaroda.cz/cs/roubicek-martin-1930#links> (08. 04. 2021), Rozhovor s Martinem Roubíčkem vedla Hana Vavříková, květen 2011.

¹³⁵ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 1.

9 Terezín

„Zpočátku je obtížné si představit můj vlastní pocit v čtrnáctiletém chlapci uprostřed hrozivé války. Jistě jsem si byl vědom nebezpečí, zbraní, výstrah, nepřátelství, uzavření, samoty bez rodiny, povely, a nedostatků ve výživě, vyučování, knih, papíru, jednoduchých denních potřeb, případů bezpráví. Neměl jsem tehdy pevnou víru v milujícího Boha, ale on mě jistě chránil. Nahlížím svůj pobyt v Terezíně roku 1944–45, v pohledu letos v r. 2021 po více než 80 letech, jako rok poučení vlastního života z různých hledisek, přestože jsem tam prožíval jednu z nejhorších stránek lidských dějin v Evropě i jinde na světě. Když se mne na to ptají, pozoruji, že mnohé z mých zkušeností jako uzavřený chlapec, vězeň ve stálém nebezpečí, ustrašený, ohrožený a pronásledovaný pod trvalou hrozbou. To vše, co vypravuji, je opak toho, co se zná, slyší a čte o této době.“

„Snažím se představit své vlastní pocity o svém novém bydlišti. Být synem otce židovského původu a matky nežidovského pro mě neznamenal protiklad, nýbrž srozumění dvou rozličných náhledů na život, rodinu a styk s jinými lidmi, které by pro mne platily kdekoliv. Mimoto jsem rozuměl, že sdílím s jinými, kdo byli posláni do Terezína, něco, co jsme ‘zdedili’ od rodičů, aniž si to oni uvědomovali v plném smyslu, a co bylo najednou považováno za velmi nebezpečné pro život v některých částech světa, a to že nám způsobuje potíže, kterým je nutno čelit. Proč a jak se nepamatuji, že bych si pokládal takové otázky, pouze jsem se spoléhal na vědomosti rodičů a jiných starších, moudrých a zkušených.

Tak si představuji po 80 letech, abych mohl vysvětlit pocity čtrnáctiletého kluka odstraněného od rodičů bez žádného provinění ani odůvodnění. Jak mohl takový nesmysl být přijat chlapci a děvčaty v mém stáří, si ještě teď nedovedu představit, a proto soudím, že nacismus a podobné příšerné úkazy lidské historie jsou prostě mozkové vady namířené k nepředstavitelným činům s nekonečně škodnými následky. V mém případě jsem měl hned ze začátku obrovskou pomoc díky několika vzácným okolnostem:

- 1) Koncentrák ve vlastní zemi, kde se mluvilo česky, a s policií, která se často snažila být ku pomoci.*
- 2) Rodina tety Margarety, strýce Bedřicha a jejich dcer, kteří mne podporovali a jistě také vyživovali.*

3) *Naše drahá matka, která mohla být k pomoci mně i jiným, kvůli svému „árijskému“ původu.*

4) *Byl jsem si také vědom, že se mohou dostávat od rodiny krátké zprávy, a jednou za čas balíčky s potravou.*

5) *A mnoho neznámých okolností.*

6) *Měl jsem také pevnou naději, že válka nebude už dlouho trvat a že se budu moci vrátit domů. Ta naděje mi potrvála podél celého roku pobytu.“* Tak Odpovídá Martin Roubíček na otázku, jak vnímal pobyt v Terezínském ghettu.¹³⁶

Pan Roubíček píše na otázku, zda se v ghettu dostal do nebezpečné situace, toto: *„Nepamatuji si žádnou událost bezprostředního nebezpečí během mého pobytu v Terezíně. Ovšem jsme žili stále v nebezpečí být předvoláni na transport do jiných táborů, do Polska, Německa i jinam. Strach z transportů jinam byl vždy přítomný, stejně jako byla vždy přítomná možnost být přistižen při nějakém přestupku místních zázaků. Proto jsme byli stále na pozoru, abychom nic nepřekročili, ani před židovskou obcí ghetta nebo českou policií.“*¹³⁷

9.1 Vznik terezínského ghetta

10. října 1941 se na Praze uskutečnila porada vedená zastupujícím říšským protektorem Reinhardem Heydrichem, na níž bylo rozhodnuto o nutnosti zřízení přechodného sběrného či „vystěhovaleckého“ tábora pro Židy z Protektorátu Čechy a Morava. Byla zde též zmíněna druhá funkce, kterou měl tábor plnit, funkce decimační. Místo vzniku tábora zatím nebylo jasné, v úvahu přicházel Tábor a Terezín. Původní Heydrichův plán počítal s dvěma ghetty – jedním na Moravě a druhým v Čechách. Brzy se však rozhodlo o zřízení ghetta pouze v Čechách, vybrán byl Terezín. Dne 19. listopadu 1941 byli zástupci pražské ŽNO nuceni sestavit seznam práceschopných mužů. 24. listopadu z Prahy odjelo směrem Terezín 342 mužů zařazených do komanda výstavby. Tento okamžik je považován za vznik koncentračního tábora Terezín.

Již 20. ledna 1942 bylo na konferenci v berlínském Wannsee určeno třetí poslání Terezína. Měla to být propagace, dezinformování o skutečném osudu deportovaných Židů.

¹³⁶ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 5.

¹³⁷ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 14.

Do terezínského ghetta začali být posíláni lidé starší 65 let, židovští veteráni, umělci a jiní prominenti. [Kárný Miroslav, 1991, str. 81] V září roku 1942 se v Terezíně v důsledku velkého počtu nově příchozích transportů nacházelo 58 491 obyvatel, na začátku téhož roku zde žilo pouze 12 968 vězňů.[Blodig Voljtěch, 2003, str. 33]

9.2 Příjezd do Terezína

Ačkoliv byla od 1. června 1943 v provozu nová vlečka z Bohušovic nad Ohří přímo do ghetta, Martinův vlak zastavil na bohušovickém nádraží. Po výstupu z vlaku bylo dětem rozkázáno přítomnými esesmany nastoupit i se zavazadly na korbu přistaveného traktoru. Během jízdy se stalo něco, o čem Martin vypráví, jako o jedné z nejhorších chvil v Terezíně – z vlečného vozu vypadl kufr jednoho ze židovských chlapců; nikdo nezastavil, ba si ztráty kufru ani nevšiml. Traktor jednoduše zavazadlo přejel a zničil. „*To nevadilo nikomu, nikoho to nezajímalo, že by se ten kufr zničil... To mně ukázalo, že to o nic nestojí... že se věci zničí.*“¹³⁸ Bylo to první setkání s realitou ghetta.

První vzpomínka na ghetto se odehrává až v Kleiner Parku (blok BIII), který se nachází za „šlojskou“ (Podmokelská kasárna v bloku H IV)¹³⁹. Zde se Martin setkal s tetičkou Markétou Höningovou. Na kontrolu zavazadel ani dezinfekci¹⁴⁰ si Martin nevzpomíná.¹⁴¹ V den příjezdu se stačil setkat s Kateřinou a Gabrielou Freiovými, které již s rodiči čekaly v kasárnách na transport na Východ, a strávit s nimi krátký čas. Noc prožil ve stejných kasárnách jako Freiovi, avšak odděleně. [Faltysová Hana, 2009, str. 62] 18. 5. 1944 byla

¹³⁸ <https://www.pametnaroda.cz/cs/roubicek-martin-1930#links> (08. 04. 2021), Rozhovor s Martinem Roubíčkem vedla Hana Vavříková, květen 2011.

¹³⁹ „Šlojska je specifický terezínský výraz pro místo, kterým musely projít všechny transporty, prováděla se tu jejich registrace a kontrola zavazadel (zejména při příjezdu do ghetta)“ <https://www.vedem-terezin.cz/toulky/16.html>

¹⁴⁰ Dne 24. března 1944 jsem měl tu čest přijet do Terezína. Totiž nepřijeli jsme do Terezína, ale do Bohušovic. Tam k nám přišlo do vlaku několik pánů esesáků, kteří chytli nás, my naše zavazadla a hodili všechno "Sack und Pack" na vlečňák od traktoru. Po strastiplné cestě, obklopeni kordonem četníků, kteří dávali pozor, aby nic ze vzácného pokladu 17 židáků neztratili, jsme přijeli do pověstného a legendami obklopeného Terezína. A opět vstupuje na scénu cosi, teprve potom jsem se dozvěděl, že vřele doporučovali, abychom odevzdali zlaté hodinky, peníze atd., je-li nám život milý. Poté nás svlékli a prohledali, zdali jsme opravdu odevzdali shora uvedené věci, u několika lidí něco našli a sebrali a jako stvrzenku předali pár facek. Tak sme přišli do jiného světa, kterému vládli lidé, totiž ambulance Ústeckých kasáren, kde nás prohlíželi, nemáme-li "breberynky", tj. vši. Tak se vyjádřil lékař a pak nám ještě vpíchl několik kubíků séra proti tyfu. Potom jsme byli konečně propuštěni do ghetta. V průvodu několika zvláštních pánů, majících na hlavě černé čepice se žlutými páskami a tvářících se strašně důležitě. Tam nás vydrhlo a vymydlo několik bademeistrů, kteří nás zároveň zasypávali otázkami, co je nového v Praze: Jsou-li zavřené kavárny a obchody, je-li pravda, že sv. Václav je zbořen, zkrátka a dobře jsme se v několika minutách dověděli tolik nesmyslů, že nám šla hlava kolem – to byly tzv. terezínské bonkes. Konečně nás odvezli v 11 hodin v noci do Hannoveru*), kde nám byly přiděleny kavalce. O spánku se nedalo vůbec mluvit, jelikož byl třikrát poplach, o blechách a jiné havěti nemluvě. To bylo přibližně vše o mém vtahu do Terezína. Text o prvním dnu v Terezíně od neznámého autora uvedený v tajném terezínském časopise *Vedem* v roce 1944. Toulky Terezínem: Můj příjezd do Terezína. *Vedem* [online]. [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.vedem-terezin.cz/toulky/37.html>.

¹⁴¹ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 2.

rodina Freiových převezena transportem Eb do Auschwitz II-Birkenau, kde tři její členové byli zavražděni v plynových komorách.¹⁴²

9.3 Jugendfürsorge v Terezíně

V úplných počátcích existence ghetta Terezín žily rodiny pohromadě. Začátkem prosince 1941 dochází k jejich rozdělení. Vznikala ubytování, kde žili zvlášť muži a zvlášť ženy. Děti do věku 12 let bydlely společně s matkou, po přesáhnutí tohoto věku se chlapci přesouvali k otcům. Rodiče byli povinni pracovat, a tak děti zůstávaly po celý den v kasárnách bez dozoru, bez organizace. Děti byly oficiálně nuceny pracovat od 16 let, do povolání však nastupovaly neoficiálně již o dva roky dříve. Proto se židovská samospráva rozhodla zřídit domovy pro děti (tzv. kinderheimy), kde by jim bylo poskytnuto vhodnější ubytování, lepší strava a výchova. První takové ubikace se nacházely v Sudetských (obývané muži) a Drážďanských (obývané ženami) kasárnách.

Od „otevření“ ghetta (červenec 1942) se dětské a mládežnické domovy začaly přesouvat do samostatných budov určených pouze pro obyvatele ghetta do věku 18 let. 8. července byl založen první chlapecký domov L 417¹⁴³, umístěný v budově bývalé školy. V následujících týdnech se zakládaly další dětské domovy (kinderheimy, pro děti od 10 let), mládežnické domovy (jugendheimy, pro děti ve věku 10–15 let) – členěné na chlapecké knabenheimy a dívčí mädchenheimy – a učňovské domovy (lehringsheimy, pro mládež mezi 15. a 18. rokem).

Oddělení Péče o děti a mládež – tzv. Jugendfürsorge – vzniklo jako pododdělení židovské samosprávy ghetta¹⁴⁴; nejprve bylo řazeno pod oddělení zdravotnictví, později tvořilo samostatný článek židovské samosprávy. Jugendfürsorge se snažilo uvězněným dětem usnadnit život v ghettu. ŽRS se usnesla, že děti tvoří záruku pokračování a budoucnosti židovského národa, proto se všemi možnými prostředky snažila zabránit negativním dopadům

¹⁴² Otec David Frei, matka Etelka Freiová a dcera Kateřina Freiová zahynuli v Auschwitz II-Birkenau zřejmě hned po příjezdu do tábora. Mladší dcera Gabriela zahynula později v Stutthofu. Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: David Frei. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-frei-david>. Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Etelka Freiová. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-freiova-etelka>. Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Kateřina Freiová. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-freiova-katerina>. Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Gabriela Freiová. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-freiova-gabriela>.

¹⁴³ Český chlapecký domov nacházející se v podélné ulici (Langestrasse – L) v budivě č. p. 17., KASPEROVÁ, Dana. *Vzdělávání židovských dětí v Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939–1942*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2010. 224 s. ISBN:978-80-7308-327-4. s. 135.

¹⁴⁴ V jejím čele stála ŽRS pod vedením židovského staršího (prvním předsedou ŽRS se stal Jakob Edelstein 1903-1944), KASPEROVÁ, Dana. *Vzdělávání židovských dětí v Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939–1942*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2010. 224 s. ISBN:978-80-7308-327-4. s.102-103

na psychické i fyzické zdraví všech dětí v Terezíně. Později se oddělení staralo o děti od 4 do 16 let (v některých periodách i do 18 let). Jugendfürsorge bylo organizováno do 4 pododdělení: vedení, tzv. Leitung (vytvářelo evidenci dětí, zabývalo se správou všech organizačních i technických záležitostí), pododdělení výchovné péče, tzv. Erziehungsbetreuung (zařizovalo volnočasové aktivity, nasazení dětí do zemědělství – tzv. Landwirtschaftu a také zabezpečovalo děti během dne), sociální péče, tzv. Sozialbetreuung (zabezpečovalo veškeré materiální prostředky pro dětské obyvatele – jídlo, ošacení) a konečně pododdělení péče o domovy, tzv. Heimbetreuung (organizovalo dětské domovy pro převážné množství dětí v Terezíně, domovy pro pracující mládež a domovy pro těžko vychovatelné děti).

Vedoucím celého oddělení byl od jeho založení sionista Egon Redlich (1916–1944)¹⁴⁵. Již v prvních prosincových dnech roku 1941 byl do ghettu deportován další přesvědčený sionista Alfred (Fredy¹⁴⁶) Hirsch (1916–1944)¹⁴⁷, který se brzy dostal do vedení Jugendfürsorge. Děťmi byl velice obdivován pro své sportovní schopnosti, šarm a energii. 6. 9. 1943 byl však zařazen do transportu mířícího do Auschwitz II-Birkenau¹⁴⁸, kde o půl roku později zahynul. [Kasperová Hana, 2010, str. 108]

9.3.1 Vzdělávání

Ze zprávy Leo Janowitze¹⁴⁹ o výchově v terezínském ghettu přednesené v létě roku 1943 k ročnímu výročí existence domovu L 417¹⁵⁰ je zjevné, jak obtížná byla výchova dětí v tomto prostředí. Chyběly materiály nepostradatelné pro výchovu a také ideál nebo společný směr, jímž by se výuka ubírala jako celek. V Terezíně byli Židé mnoha národností, jejichž stanoviska, názory i tradice byly rozdílné, a tak bylo obtížné naleznout jednomyslný cíl vyučování.¹⁵¹ Zprvu se u některých vychovatelů – k nelibosti jejich asimilovaných

¹⁴⁵ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Egon Redlich. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-redlich-egon>.

¹⁴⁶ Dále pouze Fredy.

¹⁴⁷ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Fredy Hirsch. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-hirsch-alfred-4>.

¹⁴⁸ Fredy byl deportován do tzv. Terezínského rodinného tábora, kde se nedále snažil organizovat výuku pro dětské vězně. Nadále trval na dodržování hygieny a pořádku. Svým počínáním vytvářel alespoň trochu příjemnější prostředí pro stovky dětí v rodinném táboře Birkenau. 8. 3. 1944 spáchal sebevraždu potom, co se dozvěděl o plánovaném odvezení všech obyvatel rodinného tábora ze zářijových transportů do plynových komor.

¹⁴⁹ Vedoucí Edelsteinova sekretariátu.

¹⁵⁰ Český chlapecký domov nacházející se v budově bývalé terezínské školy. Tento domov byl vzorem pro všechny ostatní domovy. Právě zde byla poprvé velká část samosprávy domova předána jeho dětským obyvatelům. V L 417 vzniklo celkem 10 domovů, z nichž se po prvním roce existence tři rozpadly. Tyto jugendheimy se vyznačovaly tím, že každý z nich měl svůj vlastní časopis (domov I – Vedem, domov X- *Noviny*, domov VII- Rim Rim Rim aj.) vlajku či hymnu.

¹⁵¹ V knize Dany Kasperové je uvedeno toto: „*Janowitz shrnuje, že výchova měla vést mladého člověka v ghettu ke vztahu k sobě sama, ale i k druhým lidem a k práci. Výchovou se mělo podařit zprostředkovat mladému židovskému člověku pocit jeho příslušnosti k národnímu společenství, díky němuž získával vztah k ostatním lidem a k práci, pocit vlastní hodnoty.*“

spolupracovníků – vytvářela snaha děti vést k sionismu. Později si však Redlich uvědomil, že takové vyučování není správné, a pod jeho vedením dokonce převažovaly počty vychovatelů nepřiklánějících se k sionismu. [Kasperová Hana, 2010, str. 114] V dalších zprávách vydaných k výročí L 417 se autoři shodují na cíli výuky – mělo by to být lidství, výchování nové generace, která bude zastávat vizi jistějšího, lepšího, humánnějšího světa pro všechny národy světa, včetně židovského.

Dana Kasperová ve své knize *Výchova a vzdělávání židovských dětí v Protektorátu a v ghettu Terezín* píše k otázce terezínského vzdělávání toto: „Terezínské ilegální vyučování bylo též přirozenou odpovědí na otázku denního zaměstnání dětí. Mnoho rodičů i vychovatelů cítilo, že dětem chybí smysluplná náplň dne. Poznávací a tvořivá činnost měla zaplnit prázdnotu dní. A nejen to. Tvorba duševních hodnot dávala zapomenout na hrůzy tábora, byla únikem do jiného světa a posilovala psychiku dětí.“ [Kasperová Hana, 2010, str. 157]

Výuka probíhala v malých skupinkách – učebních kroužcích. Tato její podoba byla v omezené míře táborovou komandaturou povolena. Stalo se tak proto, že mládež, která měla nastoupit do práce, si nevěděla rady. Neuměla pracovat s technickými nákresy, nebyla obeznámena s manuálními pracemi atd. Z těchto důvodů bylo povoleno vyučování terezínských dětí v těchto okruzích – kreslení, zpěv a ruční práce. Učitelé z řad vězňů však využívali volné hodiny k tajnému vzdělávání dětí v mnohem rozmanitější škále předmětů a oborů. [Kasperová Hana, 2010, str. 157]

9.4 Ubytování v ghettu

Příbytky určené pro židovské obyvatelstvo ghetta se nacházely na různých místech – na neupravených i upravených půdách, v dřevěných barácích, bývalých obytných domech či kasárnách. Zařízení těchto bytů se lišila, v některých kasárnách byly k dispozici vcelku použitelné umývárny, a v jiných zase nebyly žádné nebo se nacházely ve špatném stavu. Záchody v domech byly zcela nehygienické a jejich počet rozhodně nedostačující. Ku příkladu v roce 1942 jednu toaletu používalo několik set lidí. Splachování téměř neexistovalo nebo nebylo funkční. V kasárnách panovaly lepší podmínky. V dřevěných barácích se shlukovalo obrovské množství hmyzu, jež nebylo možné vyhnat. V létě dosahovaly teploty uvnitř nesnesitelných stupňů, i z tohoto důvodu se mnoho jejich obyvatel rozhodlo raději přečkat noc venku, na střeších nebo terasách.

Celkové poměry se lišily jednotlivými příbytky, záleželo na stavu budovy i na počtu a složení obyvatel. H. G. Adler ve druhém dílu své knihy *Terezín 1941–1945, tvář nuceného společenství* píše; že „Každý dům měl svou pověst. Říkalo se, že tu či onde je to dobré nebo velmi dobré, většinou ale samozřejmě bylo slyšet: špatné, nebo velmi špatné. I uvnitř jedné budovy vznikaly podstatné rozdíly: lepší a horší pokoje, poloha, přeplněnost.“ [Adler Hans, 2006, str. 133] V největších obytných místnostech se tísnilo až 400 lidí (předtím neobývané sály), v kasárenských pokojích žilo běžně 30 až 60 osob, ve středně velkých místnostech obyčejných domů nalezlo přístřešek 20 až 30 lidí a nejmenší komůrky byly obydleny 8 až 10 osobami.

Po příjezdu do Terezína žil Martin několik dní s tetičkou a sestřenicemi Hönigovými, které se o něj velice pěkně staraly. Vždy se mu snažily pohotově pomoci. Tetička mu dávala různé rady a doporučení, jak se má v ghettu chovat.¹⁵²

Hönigovy bydlely na půdě domu Q 306, kde žily převážně ženy a jejich malé děti. Spalo se na kavalcích nebo na zemi pokryté slámou.¹⁵³

9.4.1 Heim Q 609

Od konce května do konce září 1944¹⁵⁴ bydlel Martin v prvním patře jugendheimu Q 609 v pokoji B II.¹⁵⁵ Na ubikaci žil s dalšími sedmi chlapci podobného věku: Petrem Fischlem (1929–1944)¹⁵⁶, Jiřím „Biobu“ Wienerem (1930–1944)¹⁵⁷ Janem „Johankou“ Kleinem (1930–1944)¹⁵⁸, Robertem Dubem (1931–1944)¹⁵⁹, Jiřím Baderem (1930–1944)¹⁶⁰, Petrem „Čoklem“ Messnerem (1930–1944)¹⁶¹ a Tomášem Robertem Sobotkou (1932–1944)¹⁶².

¹⁵²Vztah s rodinou Hönigových byl pro Martina po celou dobu věznění velice důležitý. I za pozdějšího zaměstnání v landwirtschaftu se s nimi často stýkal. Trávili spolu narozeniny nebo svátky. Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 23.

¹⁵³Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 2.

¹⁵⁴Přesným datem si nejsem jista. Na obrázku Martinova pokoje B 609 je připsáno i datum 20. 9. 1944 a zároveň je další dochovaný obrázek již z nového pokoje na půdě A 306 datován na 27. 9. 1944. Martin se tedy musel přestěhovat v rozmezí tohoto týdne. Viz přílohy 26-28 a příloha 47.

¹⁵⁵Na patře byly pouze dva pokoje: pokoj A, který byl určený pro 20 chlapců, a pokoj B II, který byl menší.

¹⁵⁶Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Petr Fischl. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-fischl-petr-2>.

¹⁵⁷Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Weiner Georg. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-wiener-georg-3>.

¹⁵⁸Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Jan Klein. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-klein-jan-4>.

¹⁵⁹Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Robert Dub. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-dub-robert-2>.

¹⁶⁰Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Jiří Bader. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-bader-jiri>.

¹⁶¹Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Petr Messner. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-messner-petr>.

¹⁶²Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Tomáš Sobotka. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-sobotka>.

V určitých týdnech žilo v pokoji B II i devět chlapců – ještě Arnošt Landsmann (1930–1944)¹⁶³ a Evžen Berger (1932–1944)¹⁶⁴ – ostatně místnost tomu byla přizpůsobena. Nacházely se zde tři třípatrové kavalce, podobné těm z terezínských kasáren. Martina a jeho kamarády měli na starost manželé Karel (1910–1979)¹⁶⁵ a Hana (1921–2006)¹⁶⁶ Reinerovi.¹⁶⁷

Podél dvou protějších stěn pokoje byly umístěny vysoké kavalce, nalevo se nacházela jedna patrová postel¹⁶⁸ a napravo dvě patrové postele za sebou¹⁶⁹. Za lůžkem u pravé stěny byl umístěn šatník s loutkovým divadlem nahoře. Naproti šatníku stála skříň na prádlo a poličky na loutky a ručníky. Posledním nábytkem, který se v pokoji B II nacházel, byla polička na nádobí, visící za kavalcem u levé stěny. Uprostřed mezi kavalci stál stůl, přímo naproti němu se nacházelo jediné okno, jímž se chlapci dívali na Bahnhofstrasse (L2). Malou chodbou před pokojem bylo možné vyjít na verandu nebo na balkon náležející k pokoji A.¹⁷⁰

9.4.2 Přátelé

Martin o svých kamarádech z heimu Q 609 píše, že byli milí a dobří společníci. Většina z nich v Terezíně žila už od roku 1942, ostatní přijeli v létě a na podzim 1943. Martina považovali za nováčka, a ačkoliv nebyl nejmladší, ostatní kluci se ho snažili podporovat. Nikdo se nezabýval Martinovým smíšeným původem, ba mu to ani nevyčítal. Všichni chlapci byli Češi a mluvili česky, Robert Dub dokonce uměl i italsky. Tomáš Sobotka a Petr Messner Martina učili správné chvaty v řeckořímských zápasech. Martin vzpomíná, že Petr Fischl byl nadaný kreslíř. Kreslil část památníčku pro Karla Reinera, který se zachoval ve sbírkách Památníku Terezín.¹⁷¹ Jan Klein byl také nadšený kreslíř, měl oblibě barevné pastelky. Byl to samotář, který často plakal, neboť se mu stýskalo. Proto chodila často do B II jeho maminka Gertruda

¹⁶³ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Arnošt Landsmann. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-landsmann-arnost>.

¹⁶⁴ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Evžen Berger. *Památník Terezín* [online]. Evžen Berger [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-berger-evzen-2>.

¹⁶⁵ Karel Reiner (1910-1969) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Karel-Reiner/6000000056993216216>.

¹⁶⁶ Hana Reinerová (Steiner) (1921–2006) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Hana-Reinerov%C3%A1/6000000056993873821>.

¹⁶⁷ Karel byl významným českým skladatelem a známým předválečným umělcem. Do Terezína přišel 5. 7. 1943 a brzy po svém příchodu se stal vychovatelem v chlapeckých domovech. S dětmi dokonce nacvičil několik divadelních představení, mezi něž patřila i hra Esther. Karel Reiner byl 28. 9. 1944 deportován do Auschwitz II – Birkenau a později do Dachau, kde se dočkal osvobození. Jeho žena Hana byla do Auschwitz II poslána o tři dny později transportem Em. Prošla KT Flossenbürg a KT Mauthausen, válku přežila. Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Hana Reinerová. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-reinerova>. Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Karel Reiner. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-reiner-karel-5>. KT Osvětím a Kaufering. *Karel Reiner* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://karelreiner.eu/kt-osvetim-bnirkenau-a-kauffering>.

¹⁶⁸ V nejspodnějším patře spal Robert Dub, vprostřed Jiří Bader (dříve na krátkou chvíli Arnošt Landsmann) a úplně nahoře spával Tomáš Sobotka.

¹⁶⁹ Na spodním patře postele blíže k oknu spal Jan Klein, vprostřed Petr Messner a úplně nahoře Petr Fischl. Na patrovcé blíže ke dveřím spal dole Martin Roubíček, vprostřed Jiří Wiener a nahoře dočasně Evžen Berger.

¹⁷⁰ Viz příloha 47.

¹⁷¹ Viz příloha 25.

(1903–1944)¹⁷². „*Nemám paměti nějakých sporů ani vážných situací mezi námi anivousedním pokoji. A ani soutěží mezi námi v matematice, hádankách nebo ručních pracích nebo výrobků. Jedinou vzpomínku na mírné pokárání od jednoho spolužáka, když jsem se mu chtěl pochlubit se svým výrobkem, byla jeho suchá odpověď: sebechvála smrdí.*“

¹⁷³ Pevná víra v konec války byla všem obyvatelům heimu Q 609 blízká, dokonce se domluvili na schůzce, která se měla uskutečnit po konci války. Měli se sejít 1. května 1950 v pražské kavárně. To se však nikdy neuskutečnilo, neboť se nikdo z nich kromě Martina nevrátil.¹⁷⁴

9.4.3 Nemoci

V půlce září 1944 Martin onemocněl, pravděpodobně chřipkou. Měl zvýšenou teplotu, která přecházela v horečky, a několik dní ležel na marodce nemocničního oddělení ghetta. V pokoji bylo několik lůžek postavených vedle sebe, na nichž leželi dětské pacienti mladší než Martin. Jednou se na něj přišla podívat tetička Markéta a přinesla mu lék v podobě tabletky. Později byl přesunut na svou ubikaci, kde se měl doléčit. Ze svého lůžka v heimu Q 609 nakreslil obrázek zachycující pokoj B II.¹⁷⁵ 29. září 1944 byl Martin na lékařské prohlídce u primáře oddělení Gesundheitseinheit Q708/10, kde mu byl udělán rentgenový snímek hrudníku. Z lékařské zprávy je zřejmé, že výsledek vyšetření byl kladný, Martin se uzdravil a nenesl žádné vážné následky.¹⁷⁶

V dalších měsících Martina trápily ještě dvě větší zdravotní potíže: absces na kotníku pravé nohy, který trval delší dobu (zcela se zahojil), a infestace vší v květnu 1945.¹⁷⁷

9.5 Tajné vyučování

Výuka zpravidla probíhala přímo v heimech, v nichž děti žily. Pro děti mladší patnácti let probíhala výuka dopoledne, starší děti se učily v odpoledních či večerních hodinách po práci. Vyučovalo se dle učebních osnov pro národní a střední školy převzatých z období první republiky. Mezi každodenní předměty patřil rodný jazyk, dějepis, vlastivěda, zeměpis nebo matematika. [Kasperová Dana, 2010, str. 158]

¹⁷² Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Gertruda Kleinová. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/98837-gertruda-kleinova/>.

¹⁷³ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 3.

¹⁷⁴ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 5.

¹⁷⁵ Viz příloha 26.

¹⁷⁶ Viz příloha 57.

¹⁷⁷ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 17.

Nutno podotknout, že vyučovací rozvrh či učební plán se v jednotlivých domovech lišil. Podle Martina Roubíčka v heimu Q 609 probíhalo vyučování každý den kromě soboty. Začínalo v 8:00, přestávka trvala od 12:30 do 14:00 a končilo v 16:00. Učilo se ve vedlejším pokoji A, který tomu byl přizpůsoben. Nacházely se zde větší stoly, kde žáci mohli psát různá cvičení, kreslit či vyrábět. Hlavní program měl na starosti Leiter¹⁷⁸ pokoje A Ota Bleier (1914–1945)¹⁷⁹, o hudební stránku výuky se staral Karel Reiner. Vychovatelkou pro pokoj A byla Rita Feinerová (1924–1944)¹⁸⁰ a o děti z pokoje B II se starala Hana Reinerová.¹⁸¹

*„Výuka dobře promyšlená a obětavě podaná byla a je vždy lákavá, pro mne a pro skoro kohokoliv. V Terezíně se nedělaly zkoušky, pokud vím, ani mne nezajímaly. Těch málo prací, které jsem v r. 1948 odevzdal Památníku Terezín, o tom mohou sloužit a moje nynější paměť mi na to ještě trochu stačí. Není těch důkazů mnoho a pobyt v heimu trval jenom 4–5 měsíců.“*¹⁸² Martin Roubíček má na mysli svou slohovou práci „Jdeme pro oběd“¹⁸³, deník¹⁸⁴, báseň¹⁸⁵ nebo výkresy¹⁸⁶, na nichž zachycuje např. stáje, plánek ghetta, pokoj v heimu Q 609 aj. Vzpomíná také, jak během výuky stavěl model egyptské pyramidy z šedé hlíny, byl vysoký a široký 25 centimetrů, rozříznutý šikmo tak, aby se byly vidět komnaty a hroby faraonů.¹⁸⁷

9.6 Stravování

Otázka jídla byla pro většinu obyvatel ghetta, hned po transportech, tou nejčastěji probíranou. Nedostatek jídla ovlivňoval i duševní rozpoložení. H. G. Adler píše: „(...) člověk nutil své myšlenky ubírat se jiným směrem, ale náhle se ozval žaludek – a již se člověk ponořil do fantazií o jídle, které ho mohly pronásledovat i ve snu, a přemýšlel, jak si něco obstarat.“ [Adler Hans, 2006, str. 168] Velká část vězňů snědla svou porci jídla okamžitě po nabrání, avšak mnozí si ji odnášeli, aby ji dále upravili, vylepšili (např. brambory se mastily a opékaly)

¹⁷⁸ Vedoucí pokoje.

¹⁷⁹ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Ota Bleier. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-bleier-ota>.

¹⁸⁰ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Rita Feinerová. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-feinerova-rita>.

¹⁸¹ Viz příloha 47.

¹⁸² Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 9.

¹⁸³ Viz příloha 34 a 35.

¹⁸⁴ Viz přílohy 30-33.

¹⁸⁵ Viz příloha 36 a 37.

¹⁸⁶ Viz přílohy 26-28.

¹⁸⁷ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 12.

či uschovali na později¹⁸⁸. Schované a upravené jídlo bylo také častým dárkem k narozeninám blízkých.

Potraviny měly i jiné využití, hojně se směňovaly na černém trhu. Mnozí lidé se dokonce tímto zakázaným obchodem živili. Ceny nebyly stálé, zvyšovaly se např. před odchodem transportu. Kilo cukru se prodávalo za 1 000 0 – 1 500 korun, margarín za 2 000 korun a kostka cukru až za 15 korun. Mezi běžná platidla patřil i chléb a cigarety. [Adler Hans, 2006, str. 188]

Co se týče obědů, kasárny měly jednu výhodu. V jejich prostorách se většinou nacházely kuchyně, proto se jídlo rozdávalo uvnitř. [Adler Hans, 2006, str. 132] Zato ostatní obyvatelé ghetta museli chodit k okénku výdejny. S sebou si brali nějaký kastrol, do nějž jim byl nandán jejich příděl¹⁸⁹, a menážku – lístek na jídlo. Ještě před zkontrolováním menážky zaměstnancem kuchyně se muselo čekat v dlouhé řadě. Měl-li někdo lístky v nepořádku, nic nedostal.¹⁹⁰

9.7 Transporty

Již v prvních lednových dnech roku 1942 byl z Terezína vypraven první transport odcházející na Východ, mířil do Rigy. Podobných transportů, které dohromady odvezly 88 135¹⁹¹ osob, bylo během existence terezínského tábora vypraveno 63. Mířily do ghatt, koncentračních a vyhlazovacích táborů (Maly Trostinec, Majdanek, Treblinka a další) na okupovaném území Polska a tehdejšího Sovětského svazu. Jen za první polovinu roku 1942 bylo odtransportováno 16 001 vězňů, do konce téhož roku dalších 27 870 lidí. [Blodig Vojtěch, 2003, str. 32]

Od října 1942 mířily (až na čtyři výjimky směřující do Bergen-Belsen) všechny transporty z Terezína do Auschwitz II-Birkenau. V období od 26. října 1942 do 28. října 1944 bylo z ghetta vypraveno 27 transportů smrti s více než 44 859 Židy. Přežilo pouze 2 865 lidí. [Kárný Miroslav, 1991, str. 156] Z toho v období od 28. září do 28. října 1944 bylo z Terezína

¹⁸⁸ Ku příkladu: malé kapky mléka se schraňovaly v jedné nádobě, aby se z nich později vyrobil tvaroh, z cukru se přepalovaly sladové bombony (po přidání margarínu a vloček vznikla griláž) nebo smícháním kostek do polévky, hořčice, brambor a ovesných vloček pak vznikala pomazánka na chleba. ADLER, Hans Günter. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství. II., Sociologie*. 1. vyd. přeložila Lenka Šedová. Brno: Barrister & Principal, 2006. 490 s. ISBN:80-7364-024-4. s. 188.

¹⁸⁹ Martin Roubíček k tomuto píše: „...jídlo se podávalo osobně s velkou sběračkou do vlastního ešusu v určených hodinách, jednou nebo dvakrát denně. Snídani si člověk musil uschovat z předešlého dne. V chlapeckém domově nám ji dávali. Za to se musil odevzdat osobní lístek podle orazítovaného barevného papírku, který se ovšem musilo hlídat před možnou ztrátou.“ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá - Terezín. Odpověď na otázku č. 6.

¹⁹⁰ Viz příloha 53.

¹⁹¹ Seznam transportů z Terezína. *Holocaust.cz* [online]. 01. 12. 2016 [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/help/chronologicky-prehled-transportu/seznam-transportu-z-terezina-razeno-podle-data-odjezdu/>.

do Birkenau posláno 18 402 osob, konce války se dožilo 1 574 deportovaných. Odjeli především mladí a práceschopní muži a ženy, které se do transportu dobrovolně přihlásily, aby mohly být se svými manžely. Deportována byla též většina členů rady starších a židovské samosprávy i s celými jejich rodinami.

Terezín se napolo vyprázdnil, zůstalo v něm 11 068 vězňů. Takto velký úbytek pracovních sil musela nahradit práce žen, mladistvých a dětí. Hned v prosinci téhož roku ale začali do tábora přijíždět Slováci z tábora v Seredi. Od prosince do dubna 1945 jich dorazilo 1 447.¹⁹² V polovině ledna 1945 pak byli do ghetta posláni Židé z německých, rakouských a protektorátních smíšených manželství a jejich děti považované za židovské míšence. Tyto transporty do Terezína přivezly 5 736 nových vězňů. Další skupina čítající 1 150 osob přijela v březnu, byli to maďarští Židé. Počínaje 20. dubnem 1945 se stalo terezínské ghetto cílovou stanicí pro tzv. evakuační transporty a pochody smrti. Přišlo na 15 000 zubožených, nemocných a vyhladovělých vězňů. Mnozí z nich se příjezdu do tábora nedočkali a zemřeli již ve vagonech. Velké množství těchto vězňů v Terezíně zahynulo na infekční nemoci, především na skvrnitý tyfus. Ke konci války se vyšplhal počet vězňů ghetta na 29 320 osob. [Blodig Vojtěch, 2003, str. 35]

9.7.1 Prázdný domov Q 609

Vlna podzimních transportů roku 1944 zasáhla i heim Q 609. Oznámení k nástupu do transportu přišlo jako první Tomáši Sobotkovi, který jel 1. 10. 1944 stejným transportem „Em“ jako jeho vychovatelka Hana Reinerová. Tomáš neměl takové štěstí jako Hana a v táboře zahynul.¹⁹³ O pět dní později opustil transportem „Eo“ terezínské ghetto i Petr Messner. V Birkenau byl zavražděn.¹⁹⁴ 19. 10. 1944 pak odjeli Jiří Wiener¹⁹⁵ a Evžen Berger¹⁹⁶, transport „Es“ byl jejich poslední cestou. Povolání do transportu „Et“, jenž z Terezína odjížděl 23. 10., bylo doručeno čtyřem chlapcům z Martinova pokoje: Janu Kleinovi¹⁹⁷, Robertu Dubovi¹⁹⁸, Jiřímu Baderovi¹⁹⁹ a Arnoštu Landsmannovi²⁰⁰. Všichni čtyři

¹⁹² Tito noví příchozí přinesli zprávy o tom, co se děje v Auschwitz II – Birkenau, kam byli předtím posláni. Dorazili po vyřazení tamních plynových komor a krematorií z provozu, proto byl jejich transport přesunut do Terezína. Pro terezínské vězně znamenalo svědectví Slováků konec nadějí na shledání se s příbuznými deportovanými do Birkenau.

¹⁹³ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Tomáš Sobotka. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-sobotka>.

¹⁹⁴ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Petr Messner. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-messner-petr>.

¹⁹⁵ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Wiener Georg. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-wiener-georg-3>.

¹⁹⁶ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Evžen Berger. *Památník Terezín* [online]. Evžen Berger [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-berger-evzen-2>.

¹⁹⁷ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Jan Klein. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-klein-jan-4>.

chlapani byli v Birkenau umučeni. Poslední dostali oznámení k nástupu do transportu Petr Fischl²⁰¹ a Martin Roubíček²⁰². Martin obdržel dne 24. 10. rozkaz, aby se o dva dny později v 10:00 dostavil do budovy na Hauptstrasse 2. Pravděpodobně byl zařazen jako rezerva do posledního transportu z ghetta nesoucího název „Ev“.²⁰³ Byl povolán na pohovor, kde se mělo rozhodnout, zda bude zařazen do transportu. Sestřenice mu poradila, aby před komisí řekl, že rodiče žijí spolu a matka je německého původu. „*Iri mi řekla, než jsem tam šel, abych se představil takto: „Martin Robitschek, Mutter Deutsch, Eltern zusammen“.* Byl jsem na konci řady a řekl jsem to. Když se pak dostávalo povely představit se na nastoupení, já jsem to nedostal! Byl to zázrak? Nikdy se nedozvím, co se tu stalo.“²⁰⁴ Otec Jan byl tou dobou vězněn na Hagiboru, to však příslušní vojáci nevěděli, a nekladli žádné námitky. Tato informace pravděpodobně zapříčinila Martinovo konečné vyškrtnutí z transportu Ev.²⁰⁵ Petr se bohužel z transportu nevyreklamoval, byl deportován do Birkenau, kde zahynul.²⁰⁶

Domov pro mládež B II Q 609 byl prázdný a nečinný, jediným jeho zůstavším obyvatelem byl Martin Roubíček. Několik dní žil na pokoji sám, až byl 12. listopadu přestěhován do pokoje 17 v Q 306 na ulici Badhausgasse. Na této ubikaci zůstal pouze týden (více v následující kapitole *Stěhování*).

9.7.2 Deportace známých

Jméno strýčka Dr. Ing. Bedřicha Höniga figuruje na seznamu deportovaných z Terezína 28. 9. 1944 transportem „Ek“. Je velice pravděpodobné, že v lednu následujícího roku byl přesunut do KT Dachau a dále do jeho pobočného tábora Landsberg. Právě v Landsbergu byl známým rodiny viděn naposledy. Existují také spekulace, že pobýval v táboře Flossenbürg.²⁰⁷ Tato tvrzení však nelze podložit žádnými dokumenty, neboť v archivu KZ-Gedenkstätte Dachau a archivu KZ-Gedenkstätte Flossenbürg se nenalézají žádné listiny svědčící o jeho příjezdu či

¹⁹⁸ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Robert Dub. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-dub-robert-2>.

¹⁹⁹ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Jiří Bader. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-bader-jiri>.

²⁰⁰ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Arnošt Landsmann. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-landsmann-arnost>.

²⁰¹ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Petr Fischl. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-fischl-petr-2>.

²⁰² Viz příloha 59.

²⁰³ Je to patrné z čísla na předvolávacím proužku papíru – R 600.

²⁰⁴ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá - Terezín. Odpověď na otázku č. 4.

²⁰⁵ <https://www.pametnaroda.cz/cs/roubicek-martin-1930#links> (08. 04. 2021), Rozhovor s Martinem Roubíčkem vedla Hana Vavříková, květen 2011.

²⁰⁶ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Petr Fischl. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-fischl-petr-2>.

²⁰⁷ Robitschek / Roubicek Family Genealogy: Roubíček. *RootsWeb* [online]. 12. 11. 2010 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <http://freepages.rootsweb.com/~prohel/genealogy/names/fried/robitschek.html#mor>.

pobytu, stejně tak v Arolsensském archivu. Jako místo jeho smrti se tedy oficiálně uvádí Auschwitz II-Birkenau.

Po strýčkovi z Terezína odjel 1. 10. 1944 transportem „Em“ Arnold Neumann, vedoucí Malé školy v Holicích. O tři dny později byly stejným směrem převezeny Irena a Hana Neumannovy. Oba manželé Neumannovi zahynuli²⁰⁸, dcera Hana přežila²⁰⁹ (dnes žije v Izraeli).

9.8 Stěhování

Po přesunu z ubikace Q 306 na Badhausgasse byl Martin přesunut do domu Q 308 ve stejné ulici, kde byl přidělen do společného bytu k Hönigovým. Tetička a sestřenice žily v pokoji č. 13 nacházejícím se v prvním patře budovy. Z plánku č. 4, kde je zachycena právě tato ubikace, je patrné, že zde pobýval až do 27. 1. 1945. V pokoji žili pouze ve čtyřech, což bylo výhodou. Nenacházely se zde patrové postele, nýbrž obyčejné kavalce. K dispozici bylo několik pověšených i postavených poliček, dvě skříně na oblečení či nádoby, u Martinovy postele stůl se dvěma židlemi, a dokonce kamna s plotnou.²¹⁰

27. ledna se Martin opět přestěhoval, tentokrát do pokoje 19 v prvním patře domu Q 2 na Seestrasse na samý okraj města. Hned naproti přes ulici se nacházely stáje s koňmi. Byla to část vyhrazená zaměstnancům Landwirtschaftu. Na pokoji žil s kočími a staršími zaměstnanci, celkem jich bylo šest. Na ubikaci se nacházely kavalce pro jednu osobu, opět několik poliček, skříní a stoliček. Nutno však podotknout, že nábytku zde bylo v porovnání s předchozími Martinovými bydlišti méně. Kamna, jež se nacházela za postelí Michaela Finka²¹¹, vytápěla i vedlejší pokoj s označením 18.

V březnu se Martin přestěhoval do vedlejšího pokoje č. 19. Místnost byla menší než ta předešlá a bydleli v ní pouze čtyři lidé. Na této ubikaci zůstal až do osvobození.²¹²

²⁰⁸ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Irena Neumannová. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-neumannova-irena>. Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Arnold Neumann. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-neumann-arnold>.

²⁰⁹ Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Hana Neumannová. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/te-neumannova-hana-9>.

²¹⁰ Viz příloha 45.

²¹¹ Chlapec pocházející z Holandska, s nímž se Martin přátelil. Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 4.

²¹² Viz příloha č. 51.

9.9 Landwirtschaft

Po Martinově zařazení do transportu na Východ se Markéta Hönigová rozhodla zajistit svému synovci práci v Landwirtschaftu. Sama v zemědělství pracovala, stejně tak jako dvě její dcery Irena a Madla se starala o moruše.²¹³ Pro Martina získala místo ve stájích. Jeho prací byla starost o koně a voly – krmil je, omýval vodou, čistil stáje, stal slámu. Martin měl na starosti 21 tzv. spedičních (tahacích) a tři jezdecké koně: Julii, Gastona a Herolda. Ze začátku mu pomáhali kočí a další pracující ve stájích, později se k práci přidal Michael Fink a hoch z Dánska, jehož jméno se mi nepodařilo dopátrat.

Z plánu nakresleného Martinem Roubíčkem 10. 1. 1945 můžeme vyčíst podobu a rozmístění stájí. Stáje se nacházely za parkem umístěným hned za budovou Weststrasse 3 (bývalá Sokolovna). Nejbližší parku stála ohrada pro koně a vedle ní kravín s dvaceti krávami a stáj pro asi 30 jalovic a telat. Naproti těmto objektům přes dvůr byla umístěna tzv. Landwirtschaftská stáj se 14 voly a 10 koňmi a vedle ní tzv. Spediční stáj s 21 koňmi. Mezi stájemi se nacházela tzv. Futterkammer – místnost s krmivem pro koně. Na dvoře úplně vlevo u Westgasse W byla siláž s kukuřičnou slámou a hnojiště. Přímo naproti hnojišti byla umístěna kůlna na žebříky a přístřešek pro sedm velkých a jeden malý vůz. Hned u kůlny se nacházela tzv. Šance – val s travnatým porostem.²¹⁴

Martinovi často pomáhali starší pracovníci, např. když se mu splášili voly, kteří táhli vozík se slámou²¹⁵, nebo jindy s větvemi. Často bylo i Martinovi nařízeno pomáhat ostatním zemědělcům. V paměti mu utkvěla cesta s H. Epsteinem na pole za Terezín. Epstein měl na starosti dva koně, Fridolína a Fricka, s nimiž oral pole. Dokonce svému mladému pomocníkovi nabídl, aby si sám zkusil s koňmi pracovat; Martinovi to však nešlo a raději předal pluh zkušenějšímu.

Jednou Martina koplá mladá klisna do nohy, naštěstí ale zasáhla pouze kapsu plnou krmiva. Podobné štěstí měl i ve chvíli, kdy ho jiná klisna kousla, opět se trefila na místo s krmivem. Martin tak za celou dobu práce v terezínském zemědělství neutřil žádné horší zranění.

²¹³ Z vláken bource morušového se vyráběly mj. padáky pro německé letce.

²¹⁴ Příloha č. 49.

²¹⁵ „Vezl jsem na žebříňáku taženým voly slámu po ulici Terezína do stáje, a najednou se zvířata splášila, asi kvůli nějakému hluku. Začali běžet bez zastavení a nedokázal jsem je zadržet. Díky někomu, který je mohl uklidnit, se nic nestalo. Mohlo to skončit hůře, kdyby nebylo toho člověka, nebo kdybychom někoho byli mohli porazit a zranit.“ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 14.

Po nějakém čase byla Martinovi nabídnuta jiná práce, měl se dvěma voly dovážet náklady z polí do ghetta. Vždy s ním chodil český četník, s nímž nemohl hovořit. Martin si nevzpomíná, že by za těchto vycházek mimo město pomýšlel na útěk. Věřil, že válka brzy skončí, a útěk²¹⁶ by proto byla pošetilost.²¹⁷

9.10 Kulturní život

„Divadlo v ghettu Terezín představuje specifický fenomén. Jako veškerá ostatní umělecká činnost terezínských vězňů bylo i divadlo projevem lidské touhy po smysluplné realizaci, která byla v ghettu pociťována naléhavěji než v normálním životě. Utvářelo se v extrémně nepříznivých podmínkách, které je zásadním způsobem ovlivňovaly.“ [Blodig a kol., 2002, str. 219] Již v prvních týdnech existence ghetta se začaly pořádat „pestré večery“, jak jim sami obyvatelé Terezína říkali. Byly tvořeny recitacemi, písněmi či krátkými výstupy a scénkami.

Z divadla se stalo jedno z mála vhodných míst k setkávání vězňů. Mezi obyvateli ghetta bylo velké množství profesionálních umělců i divadelních ochotníků. Takovéto zázemí se zasloužilo o rozmach terezínského divadelního života. Brzy se hrálo vše možné: kabarety, činohra, opera, opereta, revue, taneční pořady, loutková představení a recitačně-dramatická pásma. Po otevření ghetta v červnu 1942 se okruh účinkujících i jejich diváků značně rozšířil. I přesto nebylo konání divadelních představení a pořadů nic jednoduchého, naopak. Najít místo ke zkoušení nebo pořádání představení v přeplněném ghettu bylo nadmíru obtížné. Volné byly neobývané půdy, později se hrálo např. v tělocvičně bývalé školy anebo v sálech některých kasáren.

Dramatické předlohy se do tábora dostávaly zřídka, proto byl jejich výběr velice omezen. Také kostýmů, kulis či osvětlovací techniky nebylo nazbyt. Hrála se díla významných autorů (Gogol, Villon, Schiller, Goethe aj.) i výtvary obyvatel ghetta, jako byly komedie *At' žije život* a *Poslední cyklista aneb Bořivoj a Mánička* od Karla Švenka (1917–1945). Velká část her

²¹⁶ První útěk z terezínského ghetta se uskutečnil již 5. prosince 1941. Dotyčný však byl již o tři měsíce později zatčen a v létě 1943 zahynul v koncentračním táboře Auschwitz II. Téhož roku se podařilo uprchnout dalším dvěma vězňům, jejich osudy byly stejně tragické. V lednu následujícího roku bylo popraveno devět obyvatel ghetta, jako důvod jejich exekuce se v denním rozkaze č. 3 z 10. ledna 1942 uvádí pokus o útěk. V únoru téhož roku bylo popraveno dalších pět vězňů, kteří chtěli uprchnout. Tomáš Fedorovič ve svém článku *Útěk vězňů z ghetta Terezín* (Terezínské listy č. 44) uvádí, že během roku 1942 uteklo celkem 25 vězňů, jejichž život skončil buď v Terezíně, nebo deportací do některého z vyhlazovacích táborů na Východě. Přežilo pouze pět osob. Následující dva roky se počty zaznamenaných útěků snižují – podle H. G. Adlera roku 1943 uprchlo 14 vězňů a v roce 1944 9 vězňů; jejich cesty většinou končily deportací a následnou smrtí. V posledních měsících války se k útěku odhodlávalo stále více lidí, od ledna do konce března 1945 ghetto opustilo pouze 5 vězňů, zato od 1. dubna do 4. května uprchlo již 87 vězňů. Mezi 4. a 9. květnem jsou zaznamenány nejvyšší počty odcházejících vězňů - 655 osob. Mnozí z těchto lidí byli u města vyzvednuti svými příbuznými. FEDOROVÍČ, Tomáš. *Útěk vězňů z ghetta Terezín*. In: Terezínské listy: sborník Památníku Terezín / Praha: Oswald Sv. 44, (2016), s. 7-27.

²¹⁷ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 4.

napsaných a hraných v Terezíně se snažila reagovat na přítomné problémy, vyjadřovat pocity autorů, jejich naděje i zoufalství. Jednou z nich bylo monodrama *Velký stín* Egona Redlicha, které vyprávělo příběh staré ženy deportované do terezínského ghetta. [Blodig a kol., 2002, str. 219]

Terezínské děti se také ve velké míře zapojovaly do divadelního života. „Divadelní aktivita, v níž se spojovala hra a výchovně-vzdělávací působení, se pod vedením vychovatelů rozvíjela prakticky ve všech dětských domovech a mezi dětmi všech věkových kategorií.“ [Blodig a kol., 2002, str. 222] Děti připravovaly téměř vše samy, malovaly kulisy, vyráběly loutky, kostýmy atd. Mezi významné osobnosti podílející se na tvorbě her, které pak děti interpretovaly, patří Emil Holan (1905–1944), malíř Adolf Aussenberg (1914–1945), výtvarnice Friedl Dicker-Brandeisová (1898–1944), zpěvák Hanuš Thein (1904–1974) aj. [Blodig a kol., 2002, str. 219] Ráda bych zde zmínila operu Hanse Krásy a Adolfa Hoffmeistera *Brundibár*, která se pro nadšení obecnstva dočkala pětapadesáti repríz. [Blodig a kol., 2002, str. 91] Tolik oblíbenou byla i pro její šťastný konec, kdy dvě chudé děti Pepíček a Aninka porazí zlého flašinetáře Brundibára. Představení vyjadřovalo konečné vítězství dobra nad zlem. [Kasperová Dana, 2010, str. 160]

Martin vzpomíná na krátký houslový recitál a hru Keiser von Atlantis, jež navštívil. Společně se svými přáteli z heimu Q 609 nacvičoval hru podle Kiplingovy *Knihy džunglí*. Bohužel dříve, než stihli své hry představit ostatním obyvatelům ghetta, přišla vlna podzimních transportů do Birkenau a téměř všechny účinkující odnesla s sebou.²¹⁸

9.11 Návštěva Mezinárodního výboru Červeného kříže

Terezín se měl stát důkazem, že vraždění Židů je pouze součástí židovské propagandy. Miroslav Kryl k tomuto dále píše: „K superpotěmkládě musel být ovšem Terezín připraven, byť se předpokládané zahraniční návštěvě neměl předvést Terezín skutečný, ale neexistující, fiktivní.“ [Kárný Miroslav, 1991, str. 103] Již na podzim roku 1942 v ghettu vznikaly první „obchody“, za poukázku si v nich obyvatel tábora mohl koupit např. věc, která mu předtím při příchodu do Terezína byla odcizena z jeho zavazadla. Od prosince pak fungovala „kavárna“, do níž mohl vstoupit pouze člověk se vstupenkou.

S jarem 1943 se začalo město zkrášlovat a systematicky připravovat na přijetí delegace MVČK. [Blodig Vojtěch, 2003, str. 34] V únoru toho roku byly Heinrichem Himmlerem

²¹⁸ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín. Odpověď na otázku č. 11.

na dobu sedmi měsíců zastaveny všechny deportace z ghetta na Východ. Nastaly však i další změny: v květnu bylo ghetto přejmenováno na „Jüdisches Siedlungsgebiet – Židovské sídliště“, dále byla založena „Banka židovské samosprávy“²¹⁹, dětský pavilonek, sportovní areál nebo společenský dům, kde se pořádaly divadelní představení, přednášky či koncerty. [Kárný Miroslav, 1991, str. 102] 6. září 1943 pak byly vypraveny dva transporty do nově založeného tzv. Terezínského rodinného tábora v Birkenau, umístěného v sekci BIIb. Byli sem deportováni především nemocní lidé či vězni, kteří nebyli vzhledově „způsobilí“ k tomu, aby se stali součástí onoho terezínského divadla. Od září 1943 do května 1944 bylo do Terezínského rodinného tábora deportováno 17 517 obyvatel ghetta. Vězni měli jistá privilegia (dětský blok, vlastní krejčovská dílna či o trochu lepší strava určená dětem) a jejich život se výrazným způsobem lišil od života ostatních osvětimských obyvatel (rodiny od sebe nebyly odtrženy, ženy a muži byli v rámci tábora rozděleni do ženských a mužských bloků). Kruté zacházení a týrání však bylo i jejich realitou.²²⁰

23. června 1944 po dlouhých přípravách do terezínského ghetta zavítal Dr. Maurice Rossel, delegát MVČK, sekční šéf na dánském ministerstvu zahraničních věcí Frants Hvass a inspektor dánské Zdravotní péče Eigil J. Henningsen. Při prohlídce města členové delegace oslovili několik vězňů, kteří jim odpověděli předem nacvičenými slovy. Návštěva proběhla podle představ SS. Rossel později o své návštěvě vypracoval zprávu, v níž byl Terezín označen za konečnou stanici, odkud jeho obyvatelé nejsou deportováni dále na Východ. [Blodig Vojtěch, 2003, str. 32] Takto zní část Rosselova hodnocení Terezína: „Řekněme, že náš úžas byl mimořádný, když jsme v ghettu našli město, které žije téměř normálním životem... Toto židovské město je skutečně podivuhodné...“ [Kárný Miroslav, 1991, str. 109]

Svědectví mnoha přeživších, jako je Martin Roubíček, však zní jinak: „*My jsme o takových falešných klamech nevěděli, ale spatřili jsme překvapivé úkazy krátce po našem příjezdu do Terezína: lehké zlepšení v kvalitě jídel, v kulturních programech jako divadlo v německé řeči a klasická německá díla z literatury. Známá dětská opera od Hanse Krásky Brundibár byla jedna z důležitých ukázek z té doby. Jiná bylo Verdiho Requiem, které bylo tehdy předvedeno. Toto svaté dílo bylo vyzkoušeno a pak předvedeno, a brzy potom ti, kteří se zúčastnili, byli*

²¹⁹ Banka dokonce vydávala vlastní peníze- „Ghettokrone“.

²²⁰ Úmrtnost v Terezínském rodinném táboře byla větší než v ostatních blocích Auschwitz II - Birkenau, zemřel zde každý třetí. V noci z 8. na 9. března 1944 byli po uplynutí šestiměsíční karantény zavražděni všichni příslušníci zářijových transportů. Smrti v plynových komorách se toho večera vyhnuli pouze nemocní ležící v nemocničním bloku (z nich se osvobození dožilo pouze 36 osob). Bylo umučeno 3 792 vězňů, z nichž bylo nejméně 3 700 české národnosti. Tato poprava se stala největší hromadnou vraždou československých občanů během druhé světové války i po ní. Z celkového počtu více než 17 500 obyvatel bloku BIIb se konce války dožilo pouze 1 168 lidí. [Kárný Miroslav, 1991, str. 102–108]

odvezení do transportů, většinou na smrt. Pro mne tato doba přinesla některá ulehčení v životních podmínkách (jednoho dne jsem dokonce dostal tabletku švýcarské čokolády).“²²¹

9.12 Jan Roubíček v Terezíně

4. února 1945, na svoje narozeniny, byl Jan Roubíček deportován do Terezína.²²² Přijel transportem „Ae II“.²²³ O jeho pobytu v ghettu, podobně jako na Hagiboru, mám velice málo informací. Nepsal si deník a ani jiným způsobem své zážitky nezaznamenával. O svém pobytu nechtěl po válce ani v jejím průběhu mluvit. Hana Faltysová a Lenka Šindelářová ve své knize píšou, že Jan byl v Hagiboru zaměstnán jako číšník. [Faltysová Dana, 2009, str. 63] Martin si vzpomíná, že shledání s tatínkem bylo velice radostné, avšak současně i ustrašující. Tatínek zřejmě nebyl v dobrém fyzickém či psychickém stavu. Na Hagiboru byl vězněn společně se svým bratrem Theodorem a sestřenicí Lisou Koref-Šimkovou z Jihlavy.²²⁴

Jan byl v březnu 1945 přidělen na práci do skladu Zentralbäckerei – Centrální pekárny²²⁵. Ze žádosti o přestěhování z 26. března je zřejmé, že žil v domě č. 2 v ulici L 4.²²⁶ Také víme, že den před podáním žádosti byl na lékařské prohlídce. Na jeho zdravotní kartě není zaznamenán žádný problém.²²⁷ Se synem Martinem se vídal poměrně pravidelně, i když to bylo často obtížné.²²⁸

9.13 Osvobození

6. a 21. dubna 1945 do Terezína přijel Paul Dunant i s delegací MVČK. Při druhé návštěvě se účastnil zasedání rady starších, na kterém pro ghetto – „židovské sídelní území“, jak jej označoval – slíbil podporu MVČK. Dne 2. května Dunant obdržel povolení k trvalému pobytu a převzal Terezín pod ochranu MVČK. [Blodig Vojtěch, 1995. str. 2] Tou dobou moc SS působících v táboře stále klesala, docházelo k pálení dokumentů a dalších podstatných důkazů o jejich zločinech.

²²¹ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá - Terezín. Odpověď na otázku č. 11.

²²² Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob: Jan Roubíček. *Památník Terezín* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/prisoner/te-robitschek-jan>.

²²³ PT,fond ghetto Terezín, inv. č. 11779, Potvrzení o práci.

²²⁴ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá - Terezín. Odpověď na otázku č. 16.

²²⁵ PT,fond ghetto Terezín, inv. č. 11779, Potvrzení o práci.

²²⁶ Není známo, zda bylo žádosti Jana Roubíčka o přestěhování do budovy A IV vyhověno, PT, žádost o přestěhování, A 11780

²²⁷ PT,fond ghetto Terezín, inv. č. A 11778, Nemocnost.

²²⁸ A más tardar. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

4. května pak odešla většina posádky SS, velitel tábora Karl Rahm opustil Terezín jako poslední – o den později. Terezínský tábor však stále nebyl svobodný, nacházely se kolem něj jednotky wehrmachtu a SS. Střelba německých ustupujících jednotek zasáhla několik vězňů, kteří zemřeli.²²⁹

8. května 1945 projely městem oddíly I. ukrajinského frontu pod velením generála I. G. Ziberova, které mířily na Prahu. Počínaje 23. květnem v Terezíně začaly působit repatriační komise – česká, francouzsko-belgická a americká. O týden později začaly odcházet první organizované skupiny vězňů, kteří nejprve museli projít lékařskými prohlídkami a dezinfekcí zavazadel. Při odchodu jim bylo dáno jídlo, ošacení a finance nezbytné k dopravě domů. V místech bydlíšťe je čekala další kontrolní prohlídka. Poslední vězni opouštěli Terezín až v srpnu 1945.²³⁰

Mnozí vězni odložili svůj odchod o několik týdnů či měsíců, aby zajistili chod tábora a pomoc jeho nemocným obyvatelům. 11. května 1945 bylo terezínské ghetto Českou národní radou zrušeno; od téhož dne stál v čele samosprávy již bývalého tábora Ing. Jiří Vogel. „Bývalý koncentrační tábor, Terezín-město“ – to byl od 19. května úřední název ghetta.²³¹

9.13.1 Česká pomocná akce

Koncem dubna 1945 byla v ghettu Terezín objevena nákaza skvrnitého tyfu, kterou s sebou přivezly evakuační transporty plné tisíců nemocných a zubožených vězňů. Mezitím se zjistilo, že nemoc se rozšířila i mezi vězni Malé pevnosti.²³² Početní stavy terezínských lékařů byly příliš nízké (178 lékařů, 348 zdravotních sester), aby zvládly takový nápor nemocných. Ani léčiv nebyl dostatek.²³³ O situaci v Malé pevnosti se dozvěděli pražští lékaři, díky nimž byla zorganizována tzv. Česká pomocná akce. Celé akci velel MUDr. Karel Raška.²³⁴ Této skupině se povedlo zalarmovat lékaře a zdravotní sestry z celé země, ale také získat léčiva, potraviny a oblečení. Obětavá a neocenitelná pomoc sester a lékařů byla zahájena 4. května 1945. Avšak lékařská pomoc se již ze začátku soustředila na Malou pevnost, což bylo jejímu vedoucímu později vytýkáno. Objevují se také stížnosti, že MUDr. Raška se vědomě nezajímal o podmínky v ghettu a jeho nemocné obyvatele, dále že nerozděloval

²²⁹ Ghetto Terezín: Poslední transporty a konec války v Terezíně. *Holocaust.cz* [online]. 23. 08. 2019 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/ghetto-terezin/posledni-transporty-a-konec-valky-v-terezine/>.

²³⁰ Tamtéž

²³¹ Tamtéž

²³² Osvobození. *Památník Terezín* [online]. 2017 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/osvobozeni>.

²³³ *Česká pomocná akce: vyhlášky, zprávy o činnosti v Terezíně: DOCUMENT.JMP.SHOAH/T/2/B/1/330b/002*. Terezín, 1945.

²³⁴ Osvobození. *Památník Terezín* [online]. 2017 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/osvobozeni>

prostředky (víno k dezinfekci, cigarety, balíčky Červeného kříže aj.) poslané terezínským vězňům.²³⁵ „Je samozřejmě otázkou, nakolik by tehdejší kapacita ČPA v Terezíně stačila na zásadní změnu situace a zda by rozdělení jejího týmu neznemožnilo rychlou likvidaci střediska epidemie v Malé pevnosti.“ – píše k této záležitosti doc. PhDr. Vojtěch Blodig, CSc. V dalších týdnech se pak ČPA významnou měrou podílela na pomoci nemocným i v ghettu. [Blodig Vojtěch, 1995, str. 7]

8. května 1945 přijely do Terezína jednotky Rudé armády (viz předcházející kapitola), jejichž zdravotní služba též poskytla významnou pomoc. Do města byly postupně během několika dní přesunuty mobilní laboratoře, pět polních nemocnic, odvěšovací stanice a koupelny. Přišlo také 53 vojenských lékařů a zdravotní sestry. Nadále však vykonávali nejvíce práce židovští lékaři a sestry.²³⁶ Epidemie se dále zhoršovala. Od 13. května byl vyhláškou sovětské zdravotní služby Terezín zcela izolován vyhlášením patnáctidenní karantény. Po jejím skončení došlo k prvnímu organizovanému propouštění vězňů a jejich repatriaci. [Blodig Vojtěch, 2003, str. 7]

Kdy přesně odešli Martin a Jan Roubíčkoví, není jisté. Oběma bylo vystaveno potvrzení od ČPA o bezinfekčnosti, které však není datováno²³⁷. Martin píše, že museli čekat na tatínkova bratra Theodora, u kterého bylo podezření na nákazu skvrnitým tyfem. Po lékařském vyšetření se však zjistilo, že tyfem netrpí, a mohl být propuštěn (více v kapitole *Shledání*).²³⁸

10 Život v Holicích po Martinově a tatínkově odjezdu ze vzpomínek Tomáše a Doris Roubíčkových

Když byli tatínek i bratr Martin mimo domov, Tomáš se – jako jediný muž v domě – cítil být zodpovědný za maminku a svou malou sestru Doris. Snažil se o ně co nejlépe starat.²³⁹

²³⁵ https://collections.jewishmuseum.cz/index.php/Detail/Object/Show/object_id/136332#fullscreen

²³⁶ *Ghetto Terezín: Poslední transporty a konec války v Terezíně* [online]. 2019 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/ghetto-terezin/posledni-transporty-a-konec-valky-v-terezine/>.

²³⁷ PT, fond ghetto Terezín, inv. č. 11785, Potvrzení ČPA o zdravotním stavu.

PT, fond ghetto Terezín, inv. č. 11772, Potvrzení ČPA o zdravotním stavu.

²³⁸ Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá - Terezín. Odpověď na otázku č. 21.

²³⁹ A más tardar. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

10.1 Závod na jednokolkách

V létě či na podzim 1944 se Tomáš rozhodl jet vlakem s kamarádem Zdeňkem Rychterem na výlet do Pardubic. Zdeňk totiž trénoval krasojízdu na kole a jednokolce a v Pardubicích se zrovna konaly závody. Maminka výlet povolila i přesto, že Židům tou dobou již bylo zakázáno opouštět městský obvod, jezdit vlakem i bavit se v hledištích sportovních stadionů. Věděla, jak je to pro syna důležité. Cesta na stadion proběhla bez potíží. Tomáš měl odepnutou židovskou hvězdu, proto si ho nikdo nepovšiml. Průběh závodů není známý.

Večer nastaly komplikace, chlapečci zmeškali poslední vlak. Zdeňka odvezl domů známý, ale Tomáš žádný odvoz neměl. Rozhodl se ve městě zůstat a do Holic jet ranním vlakem. Chtěl přespat ve známé noclehárně, kterou rodina využívala, když byla na lékařské prohlídce u doktora Hochmanna (také židovského původu), nemohl si však vzpomenout na její adresu. Rozhodl se zavolat domů, ale než poblíž našel telefonní budku, zpozoroval jej český četník, jenž měl na nádraží službu, a začal se vyptávat. Po Tomášově vysvětlení, že pouze nestihl vlak do Holic, chlapečci poradil cestu do oné noclehárny. Paní v noclehárně byla milá, ale nahlásila nově příchozího na policii, tak jak bylo zvykem. Tomáš začal panikařit, představoval si gestapo, jeho metody a pomýšlel na útěk. Nakonec se nechal doprovodit na četnickou stanici. Zde ho vyslýchali dva čeští policisté, byli vlídní, i přesto Tomáš plakal. Zalhal, že utekl mamince bez jejího vědomí a obává se jejího hněvu. Svůj původ opět neprozradil. Po chvíli jej policisté propustili a žena ho zavedla zpět do noclehárny.

Mezitím se vyslychající policisté spojili se svými kolegy z Holic, aby je informovali o Tomášovi. Holičtí policisté pak předali paní Roubíčkové zprávu o tom, kde se nachází její syn. Druhého dne ráno se Elli vydala prvním ranním vlakem do Pardubic a dále do noclehárny, kde našla svého spícího chlapce.²⁴⁰ „Nevím, jak dlouho mi trvalo, než jsem usnul. Ležel jsem v rozlehlé místnosti s mnoha lůžky. Brečel jsem potichu pln úzkosti a modlil jsem se jeden Otčenáš za druhým. Třásl jsem se představou, že četníci všechno udají gestapu, což jistě bylo jejich povinností, že pak maminku zavřou a co se potom stane s Doris. Přemýšlel jsem, jak ze všeho vyváznout, trápil jsem se těmi představami dlouho, až jsem únavou usnul. Když jsem ráno otevřel oči, byla u mě maminka a pevně mě objala. Rozplakal jsem se znova, ale radostí!“ vzpomíná Tomáš v knize *Prst vzpomínek... židovské rodiny z Holicka*. [Faltysová Hana, 2002, str. 74]

²⁴⁰ A más tardar. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

10.2 Tomáš v zahradnictví

Od října 1944 (asi měsíc před 13. narozeninami) byl Tomáš zaměstnán v zahradnictví v Hradecké ulici, které patřilo Kühnelovým. Neví se, z jakých důvodů a jakým způsobem se mamince podařilo sehnat právě takové zaměstnání, jisté však je, že nechtěla, aby její mladší syn doma lelkoval. Měl se naučit něčemu užitečnému, a tak ho poslala do učení. Nejdříve Tomáše zaměstnal jeden automechanik, možná zámečnick, mající dílnu poblíž holického parku. Již druhý den bylo Tomášovi smutným mistrem sděleno, že jej, hocha s Davidovou hvězdou, nemůže zaměstnávat. Bylo to příliš nebezpečné. Kühnelovi se nebáli, přijali nového pracovníka a chovali se k němu velice přívětivě. Tomáš píše, že do zahradnictví chodil od pondělí do soboty, od osmi ráno do dvou nebo tří hodin odpoledne. Za odvedenou práci nedostával plat. První den v práci bylo Tomášovým úkolem vytrhat menší poupata chryzantém a nechat velká poupata. Činnost byla vykonávána venku, za chladného říjnového dne, při těchto podmínkách se řady květin zdály být nekonečné, vzpomíná Tomáš. Během necelých sedmi měsíců u Kühnelových²⁴¹ se naučil vyrábět hřbitovní věnce nebo tisknout nápisy na stuhy k oněm věncům. [Faltysová Hana, 2002, str. 67]

10.3 Vánoce 1944

Tomáš se snažil první Vánoce trávené bez tatínka a Martina všem ulehčit. Rozhodl se maminku a Doris něčím potěšit. Začal shánět všechny možné věci, ze kterých pak vyrobil mnoho krásných dárků. „Vzpomínám si, že jsem chtěl maminku něčím překvapit, dát jí více dárků než obvykle. Dal jsem jí, myslím, 11 dárků. Všechno to byly maličkosti.“ Doris zmiňuje pletenou dečku na kočárek pro svoji panenku nebo z látky vyrobené bačkory pro maminku.²⁴²

10.4 Ruský zajatec

V únoru roku 1945 procházely Holicemi dlouhé zástupy válečných zajatců z východní a jižní fronty. Měly namířeno k nedalekému Hradci Králové. Spojenecké zajatce doprovázeli esesáci, krajně nevybíravého chování, se psy. Tomáš Roubíček vzpomíná, jak jednoho všedního dne, kdy byl ve svém zaměstnání v zahradnictví, slyšeli nepřetržitý sled nadávek v německém

²⁴¹ V zahradnictví přestal pracovat 5. 5. 1945.

²⁴² A más tardar. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

jazyce. Průvod se přesunul k zahradnictví a Tomáš viděl, že německý voják řve na znaveného člověka sedícího na zadní části vozu taženého koňmi. Na voze se vezli zajatci, kteří byli nemocní a nemohli pokračovat v chůzi. Onomu zajatci tekla krev z otevřené rány na hlavě, zřejmě ani nevnímal esesákův řev.

Tomáš svůj zážitek později vyprávěl mamince, která byla naopak svědkem událostí, jež předcházely rozbité hlavě. Líčila mu tedy to, co viděla: „Byla [maminka – K. N.] blízko náměstí, kde snažila se jako mnozí dát nebohým mužům v průvodu něco k jídlu. Vtom jeden z nich zůstal sedět na okraji silnice a odepřel pokračovat v chůzi, asi dál nemohl. Maminka viděla, jak ho jeden z esesáků chtěl donutit vstát, a když neposlechl, začal bít ho pažbou pušky do hlavy. Kdyby se tam byl neobjevil německý oficiál v záloze, který žil v Holicích, by mu rozbil lebku. Ten německý oficiál byl, nemýlím-li se, šéfem v Hiršovce. Měl vyšší šarži než ten surovec, zřejmě se zastyděl za to nelidské chování a nařídil esesákovi, aby přestal nebožáka mlátit a nechal ho naložit na vůz. Nacista sice poslechl, ale hrozně ho to naštvalo. Zraněný zajatec se s pomocí ostatních dohrabal jen na to ráhno. Odtamtud, kde maminka celé to hrůzné divadlo viděla, až daleko za Holice ho ten sadista doprovázel řevem a nadávkami. Chudák pravděpodobně ten den nepřežil jako ostatně mnoho jeho spolutrpicích.“ [Faltysová Hana, 2002, str. 70–71] Pro Tomáše to byla jedna ze smutných vzpomínek na dobu druhé světové války a život v Holicích.²⁴³

10.5 Osvobození Holic

Začátkem května 1945 v Holicích propuklo protinacistické ozbrojené povstání, do nějž se zapojili nejen obyvatelé Holic, ale také partyzáni operující v nedalekých lesích. Obyvatelé města tím reagovali na výzvy Pražského rozhlasu. Boje trvaly dva dny – 5. a 6. května 1945. Navzdory statečnému boji povstalců se německým jednotkám podařilo vypálit městskou radnici a vybombardovat mnoho obytných domů. Boje nepřežilo 58 lidí.²⁴⁴

První den povstání trávil Tomáš v zahradnictví. Vzpomíná, jak za ním dopoledne přišel syn majitele Kühnela a řekl mu, že může jít domů, protože válka skončila. Při odchodu ze zahradnictví zahlédl budovu chlapecké školy, na níž bylo cosi jiného. Vlála na ní vlajka ČSR. Tomášovi dojetím vyhrkly slzy do očí. Doma byli všichni šťastní a objímali se,

²⁴³ A más tardar. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

²⁴⁴ Holické povstání. *Holické povstání 1945* [online]. [cit. 2022-03-09]. Dostupné z: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1ykleGALMJOJD0YCgqdyiF_n92Dh02x8P&hl=cs&ll=50.068583000000004%2C15.987815999999988&z=12.

nevěděli, že válka ještě neskončila a leccos se má teprve stát. [Faltysová Hana, 2002, str. 67–68]

6. května 1945 se Holice staly terčem německých bombardérů. Ze vzpomínek Hany Faltysové zveřejněných v její knize *Hrst vzpomínek... židovské rodiny z Holicka* víme, že se ve sklepě jejich domu schovávala nejen její rodina, ale také sousedé. Před nálety se ukrývali i Roubíčkoví. Asi o dva dny později usoudili Roubíčkoví společně s některými sousedy z ulice Vysokomýtská, že jejich byty již nejsou bezpečné. Rozhodli se přesunout k známým do Trandorfu – Roveňska. Připravili si vozíky plné peřin a dalších nejn nutnějších věcí a vyrazili na cestu. Hned za městem na silnici k Roveňsku narazili na skupinu německých vojáků. Elli statečně začala s vojáky vyjednávat, aby mohli pokračovat dál. Paní Faltysová k tomuto píše: „Byla to odvážná a obětavá žena – vždycky odhodlaná pomáhat druhým.“ [Faltysová Hana, 2002, str. 85] Povedlo se. Roubíčkoví v Roveňsku pobývali u milé rodiny Pekáčů v domě č p. 13. [Faltysová Hana, 2002, str. 84–85]

První jednotky Rudé armády do města dorazily 10. května 1945, byli to vojáci 60. armády 4. ukrajinského frontu pochodující směrem k Pardubicím.²⁴⁵

10.5.1 Strílení Němců na holickém hřbitově

„Středa 9. května 1945²⁴⁶ – stále ještě považuji tento den za nejšťastnější v životě... Nedovedu popsat, jak krásně jsem se cítil ten den, když dojely do Holic první jednotky ruské armády, které nám zajistily opravdový konec války. V té chvíli skoro zázračně zmizel onen trvalý strach, který nás doprovázel po celou dobu okupace. Ale ten stejný den jsem zažil událost, která mi nikdy nezmizela z mysli a která na mě působila jako úplný kontrast... Prošli kolem nás. Mladí hoši, snad dvacetiletí, na něž lidi křičeli a nadávali jim. Během času se mi to vše znovu vybavilo a stále vybavuje jako scéna ze středověku. Asi jsem se v tu chvíli také radoval, že je chytili, ale myšlenka na to, že šli na blízkou smrt, mě neopustila. Ti přece válku nezpůsobili, jsou také její oběti. Snad mě také mrzelo to nadávání a připomínalo mi nadávky, které jsme dostávali za války od lidí, jež jsme ani neznali a kteří se nám posmívali, protože jsme museli nosit hvězdu.“ Tak popisuje Tomáš Roubíček první den po konci války. Ten den byl s kluky z Pardubické ulice v blízkosti továrny Hiršovka. Ulice, na níž stáli,

²⁴⁵ Holické povstání. *Holické povstání 1945* [online]. [cit. 2022-03-09]. Dostupné z: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1ykleGALMJOJD0YCgqdyiF_n92Dh02x8P&hl=cs&ll=50.068583000000004%2C15.987815999999988&z=12.

²⁴⁶ Tomáš si zřejmě spletl datum, neboť ruské jednotky dorazily do Holic až o den déle, 10. května 1945.

byla zaplněna lidmi. Brzy se dozvěděli, že partyzáni zajali v okolních lesích skupinu německých vojáků. Ta spousta lidí čekala, až je povedou městem až ke hřbitovu, kde budou popraveni. Tomáš vzpomíná, jak kolem něj prošel podivný průvod deseti mladíků, kteří šli v řadě za sebou – husím pochodem – s rukama svázanýma. Tomáš se domnívá, že partyzáni je nutili pochodovat tímto způsobem, aby pobavili přihlížející. [Faltysová Hana, 2002, str. 72]

Zajatci byli popraveni v továrně Hiršovka. Slávka Nevyjelová ve filmu *A más tardar* vzpomíná: „My jsme žily jako děti vedle Hiršovky. A tam z té fabriky vozili ještě mladý Němce na kárách už mrtvý. A vozili je tam pod Maršák, udělali díru ve svahu... A to byla jedna kára za druhou plná mladých Němců.“²⁴⁷ Podle vzpomínek dalších pamětníků si někteří popravení Němci museli vykopat vlastní hrob.²⁴⁸

Tomáš k té smutné události v knize *Hrst vzpomínek... židovské rodiny z Holicka* dodává: „Později jsme slyšeli z dálky střelbu při popravě. Na tyto okamžiky nemohu zapomenout. Když jsem si v roce 2005 prohlížel fotografii, na níž je vidět ty pochodující chlapce, znovu jsem pocítil to samé: že jsme tehdy byli svědky veliké nespravedlnosti. A víme, že válka je nespravedlností přeplněná. To však není útěcha.“ [Faltysová Hana, 2002, str. 73]

11 Poválečný život

11.1 Shledání

Martin Roubíček ve filmu *A más tardar* vzpomíná, že z Terezína do Chocně ho dovezl bílý volkswagen se značkou červeného kříže. Auto však nebylo příliš velké, všichni příbuzní se do něj nevešli. Proto se tatínek Jan, strýček Theodor a tetička Markéta dohodli, že autem pojedou Iri, Madla, tetička a Martin.

Nejprve je auto zavezlo do Holic a teprve pak do Chocně. Příjezd domů v neděli 13. května byl dojemný. „Když jsem Martina zahlédl přes plot, nemohl jsem tomu uvěřit!“ vzpomíná na tuto krásnou chvíli Tomáš Roubíček. Doris, nejmladší ze sourozenců Roubíčkových, si vybavuje podivný pocit z prvních chvílí po příjezdu svého bratra: „Když přišel domů a obejmul maminku, nejdříve jsem měla zvláštní pocit. Vysoký chlapec s hlubokým hlasem! Ale zároveň to bylo překrásné.“ Jan Roubíček však stále nebyl doma, rodina o něj měla

²⁴⁷ *A más tardar*. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

²⁴⁸ Poprava německých vojáků. *Holické povstání 1945* [online]. [cit. 2022-03-09]. Dostupné z: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1ykleGALMJOJD0YCgqdyiF_n92Dh02x8P&hl=cs&ll=50.0662%2C15.985977999999989&z=12.

strach. Maminka nevyučovala, že se mu stalo něco špatného. Několik dní nebo týdnů po Martinově návratu do Chocně přijel konečně i tatínek. Radost rodiny se tak stala úplnou.²⁴⁹

Je též nutné podotknout, že Roubíčkoví nebydleli v Zámečku sami, žilo tam také asi pět rodin, jejichž členové pracovali v továrně.²⁵⁰

11.2 Navrácení majetku a jeho opětovné zabavení

Již 11. června 1945 vydal ONV ve Vysokém Mýtě výměr č. j. 6924/1945, který na základě § 7 a § 24 dekretu prezidenta republiky č. 5/45 Sb. ze dne 19. května 1945 rozhodl o povolení restituce společníkům firmy Moritz Robitschek a spol.²⁵¹ Movitý i nemovitý majetek podniku byl navrácen do vlastnictví Jana a Theodora Roubíčkových. V opisu jednání ONV Vysoké Mýto o záležitosti vrácení majetku firmě M. Robitschek a spol. se dále dozvídáme, že aby byl majetek navrácen i dědicům Dr. Ing. Bedřicha Höniga a Arthura Dracha, musí být do lhůty 30. prosince 1945 předloženo provedení o majetkovém vypořádání s dědici podle ustanovení občanského zákona a společenské smlouvy firmy a dále průkaz o politické spolehlivosti všech čtyř vlastníků vůči ČSR. ONV ve Vysokém Mýtě také žádal o předložení účetní uzávěrky podniku ke dni 5. května 1945.²⁵²

S Arthurem Drachem byl však problém, byl nezvěstný. V usnesení Okresního soudu ve Vysokém Mýtě ze dne 10. dubna 1946 je zapsáno, že pan Drach se začátkem roku 1938 přestěhoval do Londýna, o dva roky později do Ria de Janeiro a v roce 1942 pak do New Yorku, kde jeho stopy končí. Proto byl Drachovi přidělen opatrovník – Ing. Jaroslav Gutmann (majitel revizní a daňové kanceláře v Náchodě), který ho měl zastupovat, dokud se sám nepřihlásí či nejmenuje jiného pověřence.²⁵³ Ještě předtím, 8. října 1945, byla Markéta Hönigová ustanovena opatrovnící svého nezvěstného manžela Bedřicha.²⁵⁴ Díky těmto krokům se povedlo, aby 23. října 1946 byli jakožto majitelé firmy Robitschek a spol. v obchodním rejstříku Krajského soudu v Chrudimi opět zapsáni Dr. Ing. Bedřich Hönig

²⁴⁹ A más tardar. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

²⁵⁰ HISTORICKÝ KROUŽEK, Základní škola Sv. Čecha, Choceň. *Poslapané naděje: Choceň 1945-1956*. Litomyšl: H.R.G Litomyšl, 2018. 143 s. ISBN NENÍ, s.91.

²⁵¹ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 157.

²⁵² SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 159.

²⁵³ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 157.

²⁵⁴ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 156.

a Arthur Drach, respektive jejich opatrovníci. Současně došlo ke konečnému výmazu všech záležitostí, které firmu spojovaly s podnikem Johann Bergmann, Čtyřicet Lánů, Svitavy.²⁵⁵

Výměrem ONV ve Vysokém mýtě č. j. 6975/48 ze dne 1. března 1948 byla firma Moritz Robitschek a spol. dána do národní správy. Správou podniku byly pověřeny Spojené české a moravské bavlnářské závody, národní podnik, Ústí nad Orlicí. Bylo tak učiněno na základě § 3 a § 7 dekretu prezidenta republiky ze dne 19. května 1945 č. 5/45 Sb.²⁵⁶

11.3 Emigrace

Jan Roubíček byl sice jmenován ředitelem firmy, ale již v ní neměl výrazné slovo. Rodina Roubíčkových byla brzy označena za buržoazní a nepřátelskou vůči nově nastolenému komunistickému režimu. Bylo zřejmé, že budoucnost dětí v oblasti vzdělání je velice nejistá. Pracovní pozice obou rodičů se také zdály být pouze dočasné. Z těchto důvodů se rodina rozhodla raději emigrovat. Jejich cílem byla Argentina, kde v té době již žily tatínkovy sestřenice a bratranec. Dne 3. července 1948 odletěla pětičlenná rodina z Prahy do Curychu. Ve stejném letadle seděla i Gabrielina sestra Hilda. Markéta Hönigová a její tři děti Iri, Madla a Jiří emigrovali v podobnou dobu, avšak do jiné země. Cesta do Buenos Aires Roubíčkovým trvala asi šest týdnů, neboť z Curychu se vlakem dopravili do Janova, odkud pak pluli na lodi jménem Anna C přímo do argentinského hlavního města.²⁵⁷

Nejdříve rodina Roubíčkových bydlela v domku na okraji Buenos Aires, později se přestěhovala na jeho předměstí. Martin a Tomáš museli složit zkoušky na tamní obecné škole, než jim bylo dovoleno studovat na veřejné střední škole.²⁵⁸ Doris ve městě navštěvovala nedokončenou obecnou školu.²⁵⁹ Později všichni sourozenci nastoupili na vysoké školy – Martin studoval medicínu v USA²⁶⁰, Tomáš se zaměřil na inženýrství

²⁵⁵ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 153.

²⁵⁶ SOA HK, fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225, k. 182.

²⁵⁷ HISTORICKÝ KROUŽEK, Základní škola Sv. Čecha, Choceň. Pošlapané naděje: Choceň 1945-1956. Litomyšl:H.R.G Litomyšl, 2018. 143 s. ISBN NENÍ.s.92-93.

²⁵⁸ Po válce oba nastoupili na reálné gymnázium ve Vysokém Mýtě, které však kvůli odcestování nestihli dokončit. HISTORICKÝ KROUŽEK, Základní škola Sv. Čecha, Choceň. Pošlapané naděje: Choceň 1945-1956.Litomyšl:H.R.G Litomyšl,2018. 143 s.ISBN NENÍ. s.92.

²⁵⁹ Doris po konci druhé světové války nastoupila do první třídy obecné školy v Chocni, brzy však byla posunuta do třetí třídy, kam věkově patřila. HISTORICKÝ KROUŽEK, Základní škola Sv. Čecha, Choceň. Pošlapané naděje: Choceň 1945-1956.Litomyšl:H.R.G Litomyš,2018. 143 s.ISBN NENÍ. s.92.

²⁶⁰ A más tardar. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

textilu a Doris na rehabilitaci. Tatínek Jan v Argentině pracoval v textilním bavlnářském průmyslu, o mamčině zaměstnání bohužel nic nevím.²⁶¹

Elli a Jan Roubíčkovi v Buenos Aires žili až do své smrti v roce 1990 a 1989, do České republiky se již nestihli vrátit. Tomáš zůstal, stejně jako jeho rodiče, v argentinském hlavním městě. Doris se na několik let přestěhovala do města Mar del Plata, odkud se později vrátila zpět do Buenos Aires. Nejstarší Martin se po návratu ze studií v USA rozhodl žít v Mar del Plata, kde žije dodnes.²⁶² Všichni tři sourozenci se do své rodné země vrátili několikrát. Při své návštěvě v roce 2011 natočil Martin rozhovor s Hanou Vavříkovou, který je dnes volně dostupný na internetových stránkách Paměti národa. Další mně známý výlet do České republiky se uskutečnil v létě 2017, kdy se sourozenci přiletěla značná část jejich potomků. Jejich návštěva Chocně je zaznamenána ve filmu *A más tardar*.

12 Závěr

Na začátku práce jsem si stanovila hned několik cílů. Pokus o jejich dosažení byl složitější, než se zprvu zdálo. Především podložení Martinových vzpomínek bylo opravdu složité. Valná většina archivních materiálů je psána v německém jazyce, což práci lehce pozdrželo, neboť jejich překlad chvíli trval.

Prvního z cílů – kompletního zpracování příběhu rodiny Roubíčkových – jsem, podle mého názoru, dosáhla. Podařilo se mi uceleně sepsat trojjediný osud rodiny. Stěžejní částí tohoto textu se staly kapitoly věnované Martinově pobytu v Terezíně. Do příběhu se také povedlo doplnit dosud nepodložené či vůbec nezpracované události, jako byl např. soudní spor o prodej majetku firmy Moritz Robitschek a spol. vedený v letech 1940–1942.

Bohužel musím konstatovat, že některá bílá místa se mi nepodařilo vyplnit. Doufala jsem v popsání pobytu Jana Roubíčka na Hagiboru, k němuž však neexistují žádné mně známé informace. Nepodařilo se mi najít ani dokumenty, jimiž byli Jan Roubíček a Dr. Ing. Bedřich Hönig pověřeni účastnit se nucených prací v holickém lese nebo informace k nástupu Jana do skladu pardubické Treuhandstelle. Hledala jsem ve třech různých archivech, v žádném z nich jsem nebyla úspěšná. Budu však nadále pátrat v dalších institucích.

²⁶¹ HISTORICKÝ KROUŽEK, Základní škola Sv. Čecha, Choceň. Pošlapané naděje: Choceň 1945-1956. Litomyšl: H.R.G. Litomyšl, 2018. 143 s. ISBN NENÍ. s. 93-94

²⁶² Tamtéž.

Druhého cíle jsem zcela nedosáhla, má práce zatím nebyla zveřejněna. K tomuto kroku se chystám v druhé polovině května. Text bych ráda umístila na webové stránky Gymnázia Vysoké Mýto a města Choceň.

Od října do prosince tohoto roku plánuji umístit v Orlickém muzeu v Chocni a prostorách Gymnázia Vysoké Mýto výstavu, která by vycházela z této práce a přiblížila by obyvatelům Chocně a jejího okolí osudy rodiny Roubíčkových na pozadí událostí šoa.

Ráda bych též podotkla, že poslední část svých odpovědí popisující věznění v Terezíně také společně s vlastním úvodem k tomuto tématu přeložil Martin do španělštiny. Text si tak kdykoliv mohou přečíst členové jeho rodiny i známí. Díky tomu nezapomenou.

13 Seznam pramenů a literatury

13.1 Literatura

ADAMOVÁ, Karolína, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české: Tematická řada, Stát*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2015. 649s. ISBN 978-80-7432-000-2; 978-80-7432-652-3.

ADLER, Hans Günter. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství. II., Sociologie*. 1. vyd. přeložila Lenka Šedová. Brno: Barrister & Principal, 2006. 490 s. ISBN:80-7364-024-4.

BAK, Jaromír. *Židé v Chocni.11/2003 Choceňský zpravodaj*. Choceň: Městský úřad Choceň, 2003, Vyd.11, s. 17-21.

BÁRTA, Karel. *Válečná kronika Chocně. Část II., Léta 1941-1945*. Choceň: Vlastními náklady, 1994. 460 s. ISBN NENÍ.

BLODIG, Vojtěch, Jiří KOTOUČ, Marie Rút KRÍŽOVÁ, Milan KUNA, Jan MUNK, Arno PAŘÍK, Eva ŠORMOVÁ a Ludvík VÁCLAVEK. *Kultura proti smrti. Stálé expozice Památníku Terezín v bývalých Magdeburských kasárnách*. Praha: Helena Osvaldová, 2002. 255 s., obr. [souběžně vydána též angl., něm. a hebrejská verze] ISBN:80-85433-82-6.

BLODIG, Vojtěch. *Terezín v "konečném řešení židovské otázky" 1941-1945: Průvodce stálou expozicí Muzea ghetta v Terezíně*. Praha: Nakladatelství OSWALD, 2003. 135 s. ISBN:80-85433-88-5.

BLODIG, Vojtěch. *Poslední dny války, první měsíce míru. Terezín v roce osvobození*. In: Terezínské listy: sborník Památníku Terezín Ústí nad Labem: Oswald 23, (1995,) s. 7-28.

ČERNÝ, Bohumil. *Emigrace Židů z Českých zemí v letech 1938-1941*. Černý, Bohumil. In: Terezínské studie a dokumenty / Praha : Nadace Terezínská iniciativa (1997,) s. 55-71.

FALTYSOVÁ, Hana, Lenka, ŠINDELÁŘOVÁ. *Hrst vzpomínek... židovské rodiny z Holicka*. Praha: Devět bran, 2009. 257 s. ISBN:978-80-254-6387-1.

FEDOROVÍČ, Tomáš. *Útěky vězňů z ghetta Terezín*. In: Terezínské listy: sborník Památníku Terezín / Praha: Oswald Sv. 44, (2016), s. 7-27.

GILBERT, Martin. *Auschwitz a spojenci*. Vyd.1. POCESTNÝ, Marek. Praha: Academia, 2020. 638 s. ISBN 978-80-200-3110-5.

KÁRNÝ, Miroslav. *Konečné řešení: genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha: Academia, 1991. 182 s. ISBN 80-200-0389-4.

KASPEROVÁ, Dana. *Vzdělávání židovských dětí v Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939–1942*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2010. 224 s. ISBN:978-80-7308-327-4.

KRYL, Miroslav. *Osud vězňů Tereziánského ghetta v letech 1941-1944*. Brno: Doplněk, 1999. 225 s. ISBN:80-7239-042-2.

KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7414-389-2.

LANGOVÁ, Alžběta a Renáta RŮŽIČKOVÁ. *Stopy Židů v Pardubickém kraji: Traces of the Jews in the Pardubice Region = Ekvot ha-jehudim be-machoz Pardubice*. Fotografie Štěpán BARTOŠ. Druhé vydání. Pardubice: Pardubický kraj, 2018. 143 s. ISBN:978-80-904025-7-7.

PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. 429 s. ISBN:80-85809-88-5.

PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví.: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011. 262 s. ISBN:978-80-87284-19-3.

SADEK, Vladimír, Jiřina, Anita FRANKOVÁ, Leo PAVLÁT, Alexandr PUTÍK a Jiří FIEDLER. *Židé: dějiny a kultura*. 2. dopl. vyd. Praha: Židovské muzeum, 2001. 143 s. ISBN 80-85608-43-X.

ZAHRADNÍKOVÁ, Marie. *Historický nástin antisemitismu, s důrazem na české země* [online]. Dostupné z: www.neztratitviru.net/doc/metodika/Zide_v_ceskych_zemich_2006.doc.

13.2 Prameny

SOA Hradec králové:

- Fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/2.
- Fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/6.
- Fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Majetkové spisy, sign. I-1/11.
- Fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Smlouvy, daně a pojišťovny, sign. I-3/9.
- Fond M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna, Choceň, Knihy, sign. III-1/188.

SOA Hradec Králové, pobočka Zámorsk:

- M. Robitschek a spol., tkalcovna a přádelna Choceň, sing. A V 225.

ABS ČR:

- Studijní ústav MV, fond SÚMV, Ústředna StB, sign. 305-501-6.

Archiv Orlického muzea v Chocni:

- Sešit Josefa Nováka, Chocení Židé.
- Fond 2. světová válka, neutříděno, složka Chocení židé – obálka Robitschkovi.

Archiv Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě:

- Fond GVM, Pozůstalost Karla Finka, ročenka Reálného gymnasia ve Vysokém Mýtě z roku 1932.

Archiv Památníku Terezín:

- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 7444, Transportní seznam "Ec" z Prahy do Terezína, s. 5.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11747, Průkaz ke vstupu.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11748, Předvolání do transportu.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11749, Dopis.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11751, Pracovní průkaz s přílohou.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11754, Přídělové lístky.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11755, Karta na mléko.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11756, Poukázka centrální prádelny

- Fond ghetto Terezín, Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11757, Zvláštní přidělový lístek.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11761, Poukázka na odborné lékařské vyšetření.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11766, Povolání do transportu.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11769, Deník.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11770, Slohová práce.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11771, Báseň.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11772, Potvrzení ČPA o zdravotním stavu.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11773, Plán setkání po válce.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11773, Tajné zprávy – způsob zasílání.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11774, Plánek ghetta.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11775, Plánek ghetta, ubikací a stájí.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11777, Jídelní lístky.
- Fond ghetto Terezín, Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11779, Potvrzení o práci.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11781, Průkaz ke vstupu.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. A 11778, Nemocnost.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. 11779, Potvrzení o práci.
- Fond ghetto Terezín, inv. č. 11785, Potvrzení ČPA o zdravotním stavu.

Archiv sbírkového oddělení Památníku Terezín:

- Fond ghetto Terezín, inv. č PT 13268, Pohled z mé postele při nemoci, 20. 9. 1944, Martin Roubíček.
- Fond ghetto Terezín, inv. č PT 13269, Půda A Q 306 – Naše oddělení, zadní část, 27. 9. 1944, Martin Roubíček.
- Fond ghetto Terezín, inv. č PT 13270, Půda A Q 306 – Naše oddělení, přední část, 27. 9. 1944, Martin Roubíček.
- Fond ghetto Terezín, inv. č PT 13267, Domov B II v ulici Q 609, 1944, Petr Fischl.

Soukromý archiv Tomáše Roubíčka:

- výpis z matriky narozených Židovské ústřední matriky pro země české a moravskoslezské, svazek Královské Vinohrady, strana 91, rad. číslo 67.
- křestní list Tomáše Rudolfa Petra Roubíčka vydaný 25. prosince 1941 Českobratrským farním úřadem v Chocni.

Soukromý archiv Hany Vavříkové: fotografický materiál vážící se k rodině Roubíčkových, předválečné období.

Soukromý archiv Mgr. Naděždy Seifertové: fotografický materiál – současná podoba budov v Terezíně.

Soukromý archiv Kateřiny Nejedlé: fotografický materiál – současná podoba budov v Terezíně.

13.3 Nahrávky vzpomínek

<https://www.pametnaroda.cz/cs/roubicek-martin-1930#links> (08. 04. 2021), Rozhovor s Martinem Roubíčkem vedla Hana Vavříková, květen 2011.

13.4 Korespondence s pamětníky

Korespondence s Martinem Roubíčkem z 20. 08. 2021, část první.

Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 09. 2021, část druhá.

Korespondence s Martinem Roubíčkem ze 07. 09. 2021, dodatek k druhé části.

Korespondence s Martinem Roubíčkem z 06. 10. 2021, část třetí.

Korespondence s Martinem Roubíčkem z 30. 12. 2021, část čtvrtá – Terezín.

13.5 Dokumentární filmy

A más tardar. In: Vimeo [online]. 3. 08. 2018 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://vimeo.com/283097686>.

13.6 Internetové zdroje

ANNO Zeitungen. Österreichische Nationalbibliothek [online]. Österreichische Nationalbibliothek, 1933, 2021 [cit. 2022-03-03]. Dostupné z: <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?apm=0&aid=nfp&datum=19330615&seite=23&zoom=2>.

Antisemitismus a jeho definice. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha, 2021, 2021 [cit. 2022-03-03]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/antisemitismus-a-jeho-definice.aspx>.

Databáze obětí: Helena Hönigová (1864-1943). *Holocaust.cz* [online]. 02. 04. 2014 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/>

Databáze politicky a rasově pronásledovaných osob. Památník Terezín [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen>

Emanuel Robitschek (1851-1930) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Emanuel-Robitschek/6000000011238202482>.

Gabrielle Robitschek (Siegert) (1900-1990) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Gabrielle-Robitschek/6000000017597790143>.

Ghetto Terezín: Poslední transporty a konec války v Terezíně. *Holocaust.cz* [online]. 23. 08. 2019 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/ghetto-terezin/posledni-transporty-a-konec-valky-v-terezine/>.

Hana Reinerová (Steiner) (1921–2006) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Hana-Reinerov%C3%A1/6000000056993873821>.

Hans Robitschek (1901-1989) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Hans-Robitschek/6000000017597797095>.

Holické povstání. *Holické povstání 1945* [online]. [cit. 2022-03-09]. Dostupné z: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1ykleGALMJOJD0YCGqdyiF_n92Dh02x8P&hl=cs&ll=50.068583000000004%2C15.9878159999999988&z=12.

Holocaust: Pojem Holocaust. *Holocaust.cz* [online]. 28. 05. 2020 [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/holocaust/pojem-holocaust/>.

Ing. Theodor Robitschek (1905-1981) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Theodor-Robitschek/6000000017597689233>.

Karel Reiner (1910-1969) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Karel-Reiner/6000000056993216216>.

KT Osvětím a Kaufering. *Karel Reiner* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://karelreiner.eu/kt-osvetim-bnirkenau-a-kaufferling>.

Leo Pavlát: Šoa, nebo holokaust? *Česká rozhlas* [online]. [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/leo-pavlat-soa-nebo-holokaust-7992609>.

Margaret Grete Honig (Robitschek) (1899-1984) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Margaret-Honig/6000000014264844244?through=6000000017597689233>.

Moritz Robitschek (1862-1933) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Moritz-Robitschek/6000000010011928247?through=6000000017309497751>.

O společnosti. *Filgroup a.s.: Párodní bavlněných přízí* [online]. [cit. 2022-03-24]. Dostupné z: <https://www.filogroup.cz/cs/o-spolecnosti/>.

Osvobození. *Památník Terezin* [online]. 2017 [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/osvobozeni>.

Paula Robitschek (Porges) (1873-1943) - Genealogy. Family Tree & Family History at Geni.com [online]. Copyright © 2022 Geni.com [cit. 02. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Paula-Robitschek/6000000017309497751?through=6000000014264844244>.

Poprava německých vojáků. *Holické povstání 1945* [online]. [cit. 2022-03-09]. Dostupné z: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1ykleGALMJOJD0YCGqdyiF_n92Dh02x8P&hl=cs&ll=50.0662%2C15.9859779999999989&z=12.

Poštovní styk mezi protektorátem a ghettem. *Zpravodaj: Vzdělávací a informační bulletin Památníku Terezin* [online]. 02. 05. 2017 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://newsletter.pamatnik-terezin.cz/postovni-styk-mezi-protektoratem-a-ghettem/>.

Pracovní definice antisemitismu IHRA. *International Holocaust remembrance alliance* [online]. 2020. Copyright © IHRA 2018. [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.holocaustremembrance.com/cs/resources/working-definitions-charters/pracovni-definice-antisemitismu-ihra>.

Pronásledování Židů v Protektorátu Čechy a Morava: Deportace. *Holocaust.cz* [online]. 27. 08. 2019. Copyright © 2022 Památník Terezín [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/transporty-2/>.

Pronásledování Židů v Protektorátu Čechy a Morava: Omezování cestování Židů. *Holocaust.cz* [online]. 02. 09. 2011 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/ghetto-bez-zdi/protizidovske-zakony-a-narizeni/protizidovska-narizeni-tykajici-se-cestovani/>.

Pronásledování Židů v Protektorátu Čechy a Morava: Zákaz návštěvy biografů a divadel Židy. *Holocaust.cz* [online]. 25. 09. 2011 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/ghetto-bez-zdi/protizidovske-zakony-a-narizeni/protizidovska-narizeni-omezujici-vstup-a-pobyt-na-verejnych-mistech/zakaz-navstevy-biografu-a-divadel-zidy/>.

Robitschek / Roubicek Family Genealogy: Roubiček. *RootsWeb* [online]. 12. 11. 2010 [cit. 2022-03-04]. Dostupné z: <http://freepages.rootsweb.com/~prohel/genealogy/names/fried/robitschek.html#mor>.

Seznam transportů z Terezína. *Holocaust.cz* [online]. 01. 12. 2016 [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/help/chronologicky-prehled-transportu/seznam-transportu-z-terezina-razeno-podle-data-odjezdu/>.

Toulky Terezínem: Můj příjezd do Terezína. *Vedem* [online]. [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.vedem-terezin.cz/toulky/37.html>.

14 Seznam použitých zkratk

ABS ČR – Archiv bezpečnostních složek České republiky

ČPA – Česká pomocná akce

ČSR – Československá republika

Gestapo – Geheime Staatspolizei, Tajná státní policie

IHRA – International Holocaust Remembrance Alliance

K – Protektorátní koruna

KZ – Konzentrationslager, koncentrační tábor

MVČK – Mezinárodní výbor Červeného kříže

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, Národně socialistická německá dělnická strana

ONV – Okresní národní výbor

SA – Sturmabteilung, Útočný oddíl

SD – Sicherheitsdienst, Bezpečnostní

SdP – Sudetendeutsche Partei, Sudetoněmecká strana

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

SS – Schutzstaffel, Ochranný oddíl

WBA – Wehrmacht – Bekleidungsamt, Úřad zařizující oblečení pro Wehrmacht

ŽNO – Židovská náboženská obec

ŽNOP – Židovská náboženská obec Praha

ŽRS – Židovská rada starších

15 Seznam otázek na Martina Roubíčka

1. Jaký byl Váš život před válkou? Máte nějaké hezké vzpomínky třeba se sourozenci, rodiči nebo přáteli?
2. Jezdili jste za první republiky na výlety do přírody nebo na hrady? Též poprosím o Vaše hezké vzpomínky
3. Měli jste domácího mazlíčka?
4. Dařilo se přádelně dobře? Navštěvoval jste tatínka a strýce v práci?
5. Chodili jste s bratrem do chlapecké obecné a školy v Chocni?
6. Všiml jste si, jestli měli rodiče strach ze vzestupu A. Hitlera? Vnímali ho jako hrozbu?
7. Mělo ve Vaší rodině židovství tradici, byly dodržovány židovské zvyky a svátky?
8. Byl jste rodiči a babičkou veden k židovské víře?
9. Vnímali jste se jako Žid, křesťan nebo pro Vás tyto záležitosti nebyly podstatné?
10. Byl v Chocni někdo, kdo by vás urážel kvůli židovskému původu?
11. Pamatuje si podzim 1938, na přijetí Mnichovské dohody? Mluvili jste doma o této události a bylo Vám vysvětleno, co to znamená?
12. Změnil se život Vaší rodiny po Mnichovské dohodě?
13. Pamatujete na příchod Němců 15. 3. 1939? Jak vypadala okupace v Chocni?
14. Chovali se k vám i po březnu 1939 všichni občané Chocně slušně jako dříve? Pokud nikoli, pamatujete si na nějaký incident?
15. Cítili jste se v nově vzniklém Protektorátu Čechy a Morava bezpečně?
16. Přemýšleli rodiče nad emigrací?
17. O rodinnou přádelnu bavlny jste přišli v prvních měsících po okupaci, nebo později?
18. Pracoval Váš otec a strýc nadále v přádelně?
19. Když bylo v srpnu 1940 zakázáno židovským dětem chodit do českých škol, měli jste soukromého učitele, jak taková výuka vypadala? Bavila Vás méně či více?
20. Které z protižidovských nařízení Vás mrzelo nejvíce?
21. Porušoval jste některá nařízení?
22. Jaké bylo zjištění, že se musíte stěhovat se do Holic?
23. Bydleli jste v bytě sami, nebo jste ho sdíleli s jinou rodinou?
24. Lišil se váš všední život v Holicích od života v Chocni?
25. Bavilo Vás zdejší vyučování více?
26. V rozhovoru s paní Vavříkovou vzpomínáte na posílání balíčků babičce Pavle do Březinky, jak jste věděli, kam dopis poslat? Psali jste též do Terezína? Přišla vám z něj od babičky odpověď?
27. Mohl byste detailně, popsat cestu vlakem do Terezína? Jak to ve vagonu vypadalo, jak dlouho jste asi jeli, Vaše pocity.
28. Co se dělo jako první po dopravení do Terezína?
29. Kdy a jakým způsobem Vás přiřadili do prací ve stáji?
30. Mohl byste tu práci popsat? Kolikrát jste byl mimo ghetto? Myslel jste na útěk?
31. Jak jste celkově vnímal pobyt v Terezíně? Uvědomoval jste si, kde jste a co se děje s Vašimi příbuznými?
32. Jak vypadal všední život v Terezíně?

33. Jaké bylo jídlo?
34. Pamatujete si na dozorce? Byl nějaký obzvláště krutý nebo naopak mhouřil oči?
35. Bavila Vás výuka ve vašem heimu?
36. Četla jsem Vaše líčení „Jdeme pro oběd“, které je v databázi Památníku Terezín, psal jste ho rámci tajného vyučování?
37. Byl jste na divadelním představení v Terezíně, nebo jste v nějakém hrál?
38. Pamatujete si na Vašeho vychovatele? Vyráběli jste mu společně s ostatními kluky z heimu album z výkresů.
39. Jací byli Vaši kamarádi na pokoji? Jak jste se bavili?
40. Dostal jste se v ghettu do nebezpečné situace, myslím tím ještě více, než byla samotná přítomnost v něm? Byl jste svědkem takové události?
41. V rozhovoru z Chocně, uvádíte, že takové Vaše první setkání s realitou ghetta byla cesta na nákladáku z Bohušovic nad Ohří do Terezína, kdy bylo přejeto Vaše zavazadlo. Zažil jste další podobné chvíle?
42. Vzpomínáte si na návštěvu Mezinárodního výboru Červeného kříže z 23. června 1944?
43. Onemocněl jste v táboře?
44. Pamatujete si přeživší pochody a smrti a evakuačních transportů, které končily v Terezíně?
45. Možná trochu absurdní otázka, potkal jste Petra Ginze?
46. Setkávaly se děti z různých heimů?
47. Jaké bylo shledání s tatínkem v ghettu? Povídal Vám o pobytu na Hagiboru?
48. Podle databáze Památníku Terezín byl Váš tatínek v roce 1941 v ghettu Lodž a ghettu Minsk a poté v roce 1942 v Ujazdowě, o Hagiboru tam nic není, víte, kdy byl na Hagiboru a zda byl dříve v Lodži nebo Minsku? Vyprávěl vám o svých zážitcích z války?
49. Trávil jste v táboře čas s Hönigovými a dalšími příbuznými?